

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

AIDA BUDREIKIENĖ

MAŽŲ BANKŲ VEIKLOS GALIMYBIŲ LIETUVOS
RINKOJE VERTINIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė

doc. Dr. D. Jurevičienė

VILNIUS, 2008

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

MAŽŲ BANKŲ VEIKLOS GALIMYBIŲ LIETUVOS
RINKOJE VERTINIMAS

Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62104S115

Vadovė

doc. Dr. D. Jurevičienė

2008 12

Recenzentas

Atliko

ZEmn1-07 gr. stud.

2008 12

A. Budreikienė

2008 12 03

VILNIUS, 2008

TURINYS

ĮVADAS	6
1. LIETUVOS FINANSŲ SISTEMOS SUDĖTIS IR BANKININKYSTĖS EVOLIUCIJA	11
1.1. Lietuvos finansų sistemos tarpininkai.....	11
1.2. Lietuvos bankinės sistemos kūrimasis, vystymasis, griūtis ir atkūrimas.....	13
2. MAŽŲ BANKŲ VAIDMUO ŠALIES EKONOMIKOJE.....	23
2.1. Bankų veiklos segmentai, pagrindinių finansinių ir veiklos rodiklių apžvalga	23
2.2. Pagrindinės bankų veiklą stimuliuojančios jėgos.....	28
2.2.1. Bankų turto specifika	28
2.2.2. Klientų ir paskolų portfelio struktūra.....	30
2.2.3. Pajamų ir pelningumo analizė	34
2.3. Kapitalo ir įsipareigojimų santykis.....	36
2.4. Bankų patikimumo ir įvaizdžio reikšmė	40
3. MAŽUS BANKUS VEIKIANČIŲ IŠORĖS VEIKSNIŲ ĮTAKA.....	44
3.1. Teisinė aplinka.....	44
3.2. Ekonominė aplinka	45
3.3. Veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymas.....	46
3.3.1. Kapitalo pakankamumo normatyvas.....	46
3.3.2. Likvidumo normatyvas	52
4. MAŽŲ BANKŲ STIPRYBIŲ, SILPNYBIŲ, GALIMYBIŲ IR GRĖSMIŲ (SSGG) ANALIZĖ ...	55
5. MAŽŲ BANKŲ VEIKLOS LIETUVOJE PROGNOZĖS	61
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	65
LITERATŪRA.....	68
ANOTACIJA	74
SANTRAUKA	75

LENTELĖS

1 lentelė. Mažų bankų pagal tyrimo metu vyraujančio kapitalo tipą bei valdančių kapitalą fizinių asmenų skaičių sąrašas.....	8
2 lentelė. Lietuvos bankų, sustabdžiusių veiklą 1994–1996 m., sąrašas.....	19
3 lentelė. AB bankas „Snoras“ finansinė padėtis pagal turta, paskolų portfelį, indėlius ir grynąjį pelną rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis.....	23
4 lentelė. AB Ūkio bankas finansinė padėtis pagal turta, paskolų portfelį, indėlius ir grynąjį pelną rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis.....	24
5 lentelė. UAB Medicinos bankas finansinė padėtis pagal turta, paskolų portfelį, indėlius ir grynąjį pelną rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis.....	25
6 lentelė. AB Šiaulių bankas finansinė padėtis pagal turta, paskolų portfelį, indėlius ir grynąjį pelną rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis.....	25
7 lentelė. AB bankas „Hansabankas“ finansinė padėtis pagal turta, paskolų portfelį, indėlius ir grynąjį pelną rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis.....	26
8 lentelė. AB SEB bankas finansinė padėtis pagal turta, paskolų portfelį, indėlius ir grynąjį pelną rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis.....	27
9 lentelė. AB DnB Nord bankas finansinė padėtis pagal turta, paskolų portfelį, indėlius ir grynąjį pelną rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis.....	27
10 lentelė. Tarptautinių reitingų agentūrų Fitch Ratings, Moody’s ir Standart&Poor’s bankams suteikti ilgalaikio skolinimosi reitingai bei perspektyva.....	50

PAVEIKSLAI

1 pav. Finansų sistemos tarpininkų funkcijos.....	12
2 pav. Bankų balansinio turto sudėties kitimas 2003 - 2007 metais.....	29
3 pav. Bankų aktyvių klientų struktūros kitimas 2005 - 2007 metais.....	31
4 pav. Mažų bankų užimama rinkos dalis bendrame bankų paskolų ir lizingo rinkos augime 2003 - 2007 metais.....	32
5 pav. Mažų bankų paskolų portfelio struktūros dinamika 2003 - 2007 metais.....	33
6 pav. Bankų verslo ir privačių klientų paskolų sutarčių skaičius 2007 metais.....	34
7 pav. Bankų grynųjų palūkanų ir paslaugų bei komisinių pajamų pasiskirstymas bendroje bankų pajamų struktūroje 2003-2007 metais.....	35
8 pav. Bankų finansinių išteklių pasiskirstymas 2003 metais.....	37
9 pav. Bankų finansinių išteklių pasiskirstymas 2007 metais.....	38
10 pav. Mažų bankų indėlių struktūros kitimas 2003 - 2007 metais.....	39
11 pav. Indėlių rinkos dalies kitimas bendrame bankų indėlių rinkos augime 2005-2007 metais.....	40
12 pav. Klientų aptarnavimo vietų skaičius Lietuvoje 2007 metais.....	41
13 pav. Grynų pinigų išėmimo bankomatų skaičius Lietuvoje 2007 metais.....	41
14 pav. Bankų veiklos riziką ribojančio kapitalo pakankamumo normatyvo rodiklio kitimas 2003 – 2007 metais.....	47
15 pav. Bankų akcininkų nuosavo kapitalo ir bankų bendro turto santykis 2003 – 2007 metais.....	51
16 pav. Bankų veiklos riziką ribojančio likvidumo normatyvo rodiklio kitimas 2003 – 2007 metais.....	53
17 pav. Pagrindinės mažų bankų stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės.....	60

IVADAS

Temos aktualumas. „Neabejotina, kad svarbiausias mūsų dienomis ekonominės, o tuo pačiu ir politinės pasaulio gerovės veiksnys yra tos įmonės, kurios valdo pasaulio pinigų ir kapitalo rinkas ir kurios savo nuožiūra skirsto kreditus“ (Jurgutis, 1998, p.33). Šiuos vieno iš iškiliausių tarpukario Lietuvos valstybės veikėjo, finansininko, Lietuvos banko steigėjo, nacionalinės valiutos – lito – kūrėjo Vlodo Jurkučio žodžius, kuriais jis apibūdina kredito įstaigų svarba, be jokios abejonės, galima taikyti ir šiandieniniam bankų vaidmeniui šalies ekonomikoje. Remdamasis tuo, kad bankai yra svarbiausioji šalies finansų struktūros dalis (2007 metų duomenimis bankų turto dalis sudarė keturis penktadalius visos Lietuvos finansų sistemos turto) (Lietuvos bankas, 2008) ir turi ypatingą reikšmę visai šalies ūkio ekonominei sistemai, autorius savo darbe nagrinės būtent bankų veiklos galimybes bei jų veiklos perspektyvas.

Bankų veiklos principus visuomenė nesunkiai suvokia, o jų teikiamos paslaugos tampa kasdienio gyvenimo dalimi. Tai yra ta institucija ekonomikoje, į kurią privatūs asmenys ir verslo įmonės gali minimaliai rizikuodami įdėti savo laisvas lėšas ir už jas gauti palūkanas. Tuo tarpu bankai, kaip finansų tarpininkai, gautus indėlius paskolina tiems ekonomikos dalyviams, kuriems tų lėšų reikia.

Kaip ir daugelyje pasaulio šalių, taip ir Lietuvos finansų sistemoje veikia bankai lyderiai, užimantys ir valdantys didžiausią rinkos pyrago dalį kartu su mažais bankais, kurie, įvertinę veiklos galimybes, specializuojasi savo pasirinktose segmentinėse nišose. Maži bankai, dėl kapitalo dydžio, struktūros ar jo kilmės, veikiami tų pačių rinkos sąlygų, teisinės ir ekonominės aplinkos, besikeičiančių vartotojų poreikių, jų pasitikėjimo bendra finansų sistema lygio, jautriau reaguoja į rinkos pokyčius, stengdamiesi išlikti ir efektyviai veikti.

Mažo banko sąvokos interpretacija. Nei vienas mokslinis terminų žodynas nepateikia šios sąvokos išaiškinimo, todėl autorius apibrėždamas sąvoką naudoja sava sąvokos interpretacija. Mažą banką galima būtų apibūdinti:

a) pagal banko valdomo turto, tyrimo vykdymo laikotarpiu, dydį (šiuo atveju autorius turėtų nustatyti atitinkamą turto dydžio ribą). Užsienio literatūroje (pvz. Jungtinėse Amerikos valstijose) mažas bankas (ang. sąvoka „small bank“) laikomas toks, kurio bendras turtas yra mažesnis nei 1 mlrd. dolerių ir padaliniai vykdo veiklą tik vienoje vietinėje rinkoje (Berger et al, 2005; Cartier et al, 2002);

b) pagal teikiamų paslaugų spektrą (nagrinėjami tie bankai, kurie teikia kreditus tik privatiems asmenims ir mažoms įmonėms);

c) pagal banko įstatinio kapitalo rūšį (nagrinėjami tie bankai, kurių kapitalo didžiąją dalį (>51 proc.), tyrimo vykdymo laikotarpiu, sudaro nacionaliniai, t.y. šalies investuotojų pinigai);

d) pagal LR smulkaus ir vidutinio verslo įstatyme nustatytas „Mažos įmonės“ ir „Mikroįmonės“ sąvokas;

e) kapitalo valdytojo tipą ir skaičių (nagrinėjami tie bankai, kurių kapitalo didžiąją dalį (>51 proc.) valdo ne daugiau kaip du fiziniai asmenys);

f) pagal banko veiklos tipą (t.y. specializaciją);

Įdomu pastebėti, kad užsienyje (pavyzdžiui JAV, Šveicarijoje, Azijoje) veikia *boutique* bankai (Lietuvoje šių bankų pavyzdžių tyrimo metu nebuvo). Tai maža įmonė (paprastai nuo 5 iki maždaug 100 profesionalų komanda), kurios specializacija kokia nors siaura šaka, pavyzdžiui, konsultuoja ar patarinėja įmonių finansų klausimais mažos kapitalizacijos ar konkrečių pramonės šakų – telekomunikacijų, energetikos įmonėms. Paprastai tai privačios bankininkystės pavyzdys, kur vyrauja negausus labai turtingų klientų būrys, siekiantis gauti itin asmenišką arba specifines paslaugas.

Autorius savo darbe pasirinko nagrinėti bankus pagal jų įstatinio kapitalo rūšį – daugiau nei >51 proc. kapitalo sudaro nacionalinis kapitalas (į šią grupę neįtraukiamas AB bankas „Finasta“, dėl finansinės informacijos trūkumo (bankas įsteigtas 2008 m. pavasarį) ir bankus, kurių daugiau nei >51 proc. valdo du ir mažiau fiziniai asmenys. Tokį sąvokos interpretacijos pasirinkimą lėmė kelios priežastys:

a) Lietuviško kapitalo bankų vystymasis susijęs su vietinės rinkos specifika (t.y. jų veiklos negali sutrikdyti patrunuojančių bankų rinkoje vykstantys pokyčiai);

b) Bankai yra kontroliuojami vietinę rinką pažystančių investuotojų;

c) Bankai neturi užnugaryje patrunuojančių bankų, kas tikėtina gali įtakoti jų veiklos bei plėtros galimybes vietos rinkoje;

d) Mažas akcininkų skaičius gali įtakoti banko kapitalo dydį ir jo augimą, bei banko konkurencijos lygį.

1 lentelėje yra pateikiamas šiame darbe pasirinktų nagrinėti bankų sąrašas:

1 lentelė. Mažų bankų pagal tyrimo metu vyraujančio kapitalo tipą bei valdančių kapitalą fizinių asmenų skaičių sąrašas

Banko pavadinimas	>51 proc. investicijų (tyrimo vykdymo laikotarpiu) ¹		¹ > 51 proc. kapitalo valdo 2 ar mažiau fiziniai asmenys
	Lietuviškas kapitalas, proc.	Užsienio kapitalas, proc.	
AB Ūkio bankas	83.54	16.46	
AB Šiaulių bankas	78.25	21.75	
AB bankas „Snoras“ ²	25.1	74.9	X
UAB Medicinos bankas	87.77	12.23	X

¹> 51 proc. kapitalo valdo ne daugiau kaip 2 fiziniai asmenys: X – atitinka rodiklį.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal komercinių bankų interneto puslapiuose bei finansinės atskaitomybės ataskaitose pateikiamus duomenis (žr. 2008 10 20 d.)

Tyrimo objektas - Lietuvos rinkoje veikiančių mažų bankų veiklos analizė, nustatant jų veiklos ypatumus, problemas, vystymosi bei plėtros perspektyvas ir įtaką šalies ekonomikai bei visai finansų sistemai.

Hipotezė - esminis spartaus mažų bankų vystymosi, gyvybingumo ir plėtros pagrindas – mažų bankų atrasta veiklos niša, tačiau, nežiūrint į tai, naujų finansų rinkos dalyvių (finansinių įmonių) atėjimas į rinką gali susilpninti mažų bankų kredito rinkos dalį ir pastarųjų išlikimas Lietuvos rinkoje sietinas su užsienio kapitalo pritraukimu.

Darbo tikslas - išnagrinėjus mažų bankų veiklos specifiką Lietuvos rinkoje, nustatyti veiklos galimybes ir ateities prognozes.

Uždaviniai:

- Ištirti mažų bankų raidą bei plėtros tendencijas Lietuvoje;
- Išanalizuoti pagrindinius mažų bankų veiklą įtakojančius veiksnius, ištirti teisinės bei ekonominės aplinkos poveikį;
- Įvertinus mažų bankų stiprybes ir silpnybes nustatyti jų veiklos galimybes bei grėsmes;
- Atsižvelgus į Lietuvos rinkos specifiką, Lietuvos ir pasaulio ekonomikos kaitos tendencijas, nustatyti mažų bankų veiklos tobulinimo aspektus bei ateities prognozes.

Darbo teorinė ir praktinė reikšmė. Darbo teorinė ir praktinė reikšmė pasireiškia tuo, kad autorius susistemino visą prieinamą informaciją apie Lietuvos rinkoje veikiančius mažus bankus, pateikė jų veiklos kryptį ir specifikos, finansinių rodiklių analizę, atliko mažų bankų stiprybių,

¹Bankai savo interneto puslapiuose pateikia didžiausius akcijų vienetus turinčius akcininkus, todėl aukščiau pateiktoje lentelėje nacionalinis kapitalas yra nurodomas tikslus, o kita kapitalo dalis, giliau nebeanalizuojant priskiriama prie užsienio investicijų

²AB bankas „Snoras“ pagrindinio akcininko pilietybė nėra nurodoma, tačiau, remiantis periodine spauda, pagrindinis akcininkas priskiriamas prie užsienio investuotojų

silpnųjų galimybių bei grėsmių (SSGG) analizę, nustatė tokių bankų ateities veiklos gaires bei prognozes.

Darbo praktinė reikšmė yra ta, kad Lietuvoje nėra atliekama tyrimų, nagrinėjančių bankų pagal jų kapitalo kilmę ar investuotojų skaičių vystymąsi, o ypač tokių bankų veiklos plėtros tendencijas ar perspektyvas. Lietuvos banko atliekamos analizės apsiriboja bendru finansų sistemos vertinimu ir apibendrinimu, neišskiriant ir giliau neanalizuojant bankų specializacijos, neieškant naujų rinkos segmentų ar nenustatant naujų rinkos poreikių, naujų finansinių instrumentų ar naujų kapitalo šaltinių. Šios užduotys yra paliktos pačių bankų nuožiūrai. Tačiau įvertinant tai, kad Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų šalių, finansų sistema yra svarbiausia ekonomiką stimuliuojanti jėga, valstybė, kartu su finansų sistemos priežiūros institucija – Lietuvos banku, turėtų atkreipti didesnę dėmesį į šio finansų sistemos segmento tyrimą. Remdamasis tuo, autorius atliko mažų bankų veiklos tyrimą ir, vadovaudamasis gautais tyrimo rezultatais, nustatė mažų bankų veiklos galimybes bei ateities perspektyvas.

Tyrimo metodika. Darbe naudojami šie teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai:

✓ *Istorinis metodas* taikytas siekiant atskleisti pagrindinius veiksnius, nulėmusius bankų Lietuvoje raidą įvairiais Lietuvos vystymosi etapais;

✓ *Loginis-analitinis metodas* taikomas aiškinantis bei apibrėžiant mažų bankų veiklos turinį, atliekant tokių bankų stiprybių, silpnųjų, galimybių bei grėsmių (SSGG) analizę, prognozuojant mažų bankų ateities perspektyvas, taip pat naudojamas formuojant darbo tikslą, uždavinius pateikiant apibendrinimus ir išvadas;

✓ *Lyginamasis metodas* naudotas lyginant rinkoje veikiančius bankus, taip pat įvairius užsienio šalyse atliktus mažų bankų tyrimus;

✓ *Analizės ir sintezės metodai* buvo naudojami rašant teorinius darbo skyrius, nagrinėjant skirtingų autorių idėjas, bei rašant praktinę dalį, nagrinėjant pasirinktus bankus ir kitus palyginimui naudojamus finansų sistemos dalyvius;

✓ *Dokumentų analizės metodas* naudojamas nagrinėjant finansinius dokumentus bei įstatymus;

✓ *Apibendrinimo metodas* naudojamas rašant išvadas ir teikiant darbo pasiūlymus.

Darbe naudojami literatūros šaltiniai. Ribotas akademinis temos – „Mažų bankų veiklos galimybių Lietuvos rinkoje vertinimas“ įdirbis yra pagrindinė priežastis, nulėmusi minėtos temos pasirinkimą. Šia pasirinkta tema nėra daug literatūros lietuvių ar užsienio autorių, kurie konkrečiai nagrinėtų bankų veiklos galimybes, perspektyvas Lietuvoje. Temas, susijusias su bankais nagrinėjo tokie Lietuvos autoriai kaip D.Ivaškevičius, D.Sakalas, B.Martinkus, V.Žilinskas, L.Šadžius, V.Vaškėlaitis, V.Meidūnas, Pr.Puzinauskas, O.Buckiūnienė, V.Terleckas, taip pat ekonomistai P. ir

R.Wonnacott'ai, R.Paliulytė, V.Snieška ir kiti, teisininkas G.Bužinskas. Tai analizavo ir užsienio autoriai T.Mayer, J.S.Duesenberry, R.Z.Aliber ir kt.

Autoriaus rasta akademinė literatūra tiria tokias su bankais susijusias temas: *bankininkystės raida* sovietinio tipo komandinėse ekonomikose bei po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, atkreipiant dėmesį Lietuvos bankininkystės kūrimosi ištakas, šalies ekonominę padėtį, valstybės valdymo institucijų ryšį su šalies finansinėmis institucijomis ir Lietuvos banku, taip pat nemažai nagrinėjama 1990-1996 m. veikusių Lietuvos komercinių bankų veikla, plėtra bei griūtis (1994 m.), griūties priežastys ir pasekmės, analizuojami tuometiniai pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys bankų veiklą (Šadžius L., Čičinskas J., Dziobek C., Maldeikis E., Ramonas K., Povilaitis B., Garbaravičius T. ir kt.); *komercinių bankų priežiūra ir Lietuvos banko reikšmė Lietuvos finansų struktūrai, Lietuvos bankų įvaizdis* (Ramonas K., Raškinis D., Vinkus M., Povilaitis B., Titarenko J., Drūteikienė G. ir kt.); *kredito rizikos teorija bei valdymas* komerciniuose bankuose (Valvonis V., Leipus R., Kamienas I. ir kt.); analizuojami *bankų atsargų* reikalavimai komerciniams bankams, pateikiant ryškias tendencijas kitose šalyse (Šiaudinis S., Čiapas L., Valionis V. ir kt.); *elektroninės bankininkystės specifika* (Levišauskaitė K., Rakevičienė J., Robinson T., Sodžiūtė L., Sūdžius V. ir kt.).

Rašydamas darbą, autorius naudojo Lietuvos Respublikos įstatymais ir Vyriausybės nutarimais, lietuvių bei užsienio autorių straipsniais, knygomis, oficialiais pranešimais bei analitiniais straipsniais, taip pat remtasi Lietuvos komercinių bankų bei Lietuvos banko interneto svetainėse pateikta informacija bei įvairiose pasaulio šalyse atliktais bankų veiklos tyrimais. Naudotos literatūros sąrašas pateiktas darbo pabaigoje.

1. LIETUVOS FINANSŲ SISTEMOS SUDĖTIS IR BANKININKYSTĖS EVOLIUCIJA

1.1. Lietuvos finansų sistemos tarpininkai

Bendrą finansų sektoriaus struktūrą sudaro bankai ir kitos organizacijos (šios organizacijos kai kada dar vadinamos parabankais (Aleknavičienė, 2005), o pagal Lietuvos Respublikos Bankų įstatymą pastarieji vadinami specializuotais bankais), atliekančios kai kurias bankines operacijas.

Žodžio „bankas“ kilmė yra itališka. Itališkas žodis „banco“ reiškė stalą, prie kurio viduramžiais sėdėdavo žmonės, versdavosi pinigų mainymu ir panašiomis operacijomis. Vėliau bankai priimdavo pinigus saugojimui, taip pat vykdė vieno savininko dalies indėlių perlaidas kitam savininkui – taip prasidėjo bankų tarpininkavimas. Iš pradžių bankai padėtus pinigus laikydavo rūsiuose ir niekur neleidavo, o vėliau pradėjo savo vardu atliekamas sumas skolinti klientams.

Dabar bankai suprantami kaip specialūs ekonominiai institutai, telkiantys laikinai laisvus pinigus, teikiantys kreditus, tarpininkaujantys atsiskaitymuose, leidžiantys į apyvartą pinigus, vertybinius popierius, atliekantys su jais susijusias operacijas.

Šiuo metu bankų veiklą reglamentuojantis Lietuvos Respublikos Bankų įstatymas, įsigaliojęs nuo 2007 m. sausio mėn. 18 d., išskiria banko sąvoką į komercinį banką ir specializuotą banką: „**Komercinis bankas** – Lietuvos Respublikoje įsteigta kredito įstaiga, kuri turi licenciją verstis ir verčiasi indėlių ar kitų gražintinų lėšų priėmimu iš neprofesionalių rinkos dalyvių ir jų skolinimu ir prisiima su tuo susijusią riziką bei atsakomybę“, o „**Specializuotas bankas** - Lietuvos Respublikoje įsteigta kredito įstaiga, kuriai išduota licencija suteikia teisę teikti elektroninių pinigų išleidimo ir tvarkymo licencinę finansinę paslaugą“. Apskritai licenzijos turėjimas bankui leidžia teikti **licencines finansines paslaugas** - tai yra:

- 1) indėlių ar kitų gražintinų lėšų priėmimą iš neprofesionalių rinkos dalyvių;
- 2) pinigų pervedimą;
- 3) elektroninių pinigų išleidimą ir tvarkymą;
- 4) kitas finansines paslaugas, kurių teikimu galima verstis tik turint pagal kitus Lietuvos Respublikos įstatymus išduotą licenciją.

Parabankai arba specializuotos finansų įmonės atlieka vieną arba kelias banko operacijas. Jų steigimas yra sąlygotas kelių priežasčių:

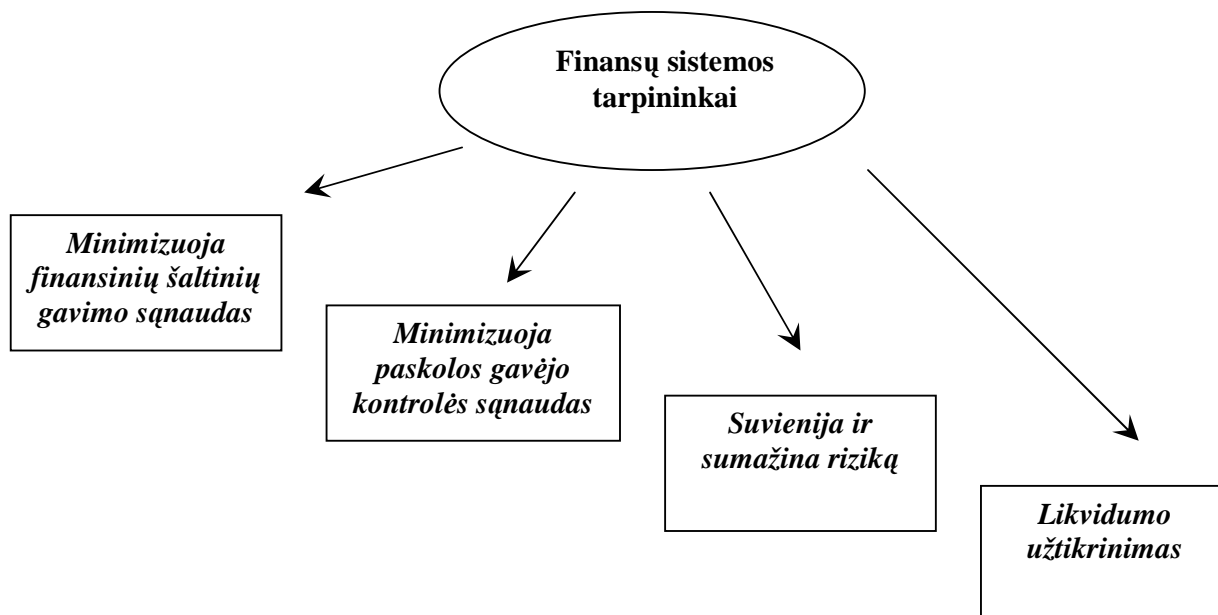
1. Kai kurios finansų veiklos rūšys atsirado vėliau ir dėl jų specifinio pobūdžio jas tikslinga palikti nebankinių organizacijų specialistams, jau turintiems šioje srityje reikalingą kvalifikaciją, kuri dažnai gerokai skiriasi nuo bankinės.

2. Dažnai bankams yra draudžiamos tam tikros veiklos rūšys, o kapitalui pritraukti jos yra neabejotinai naudingos.

Skirtumas tarp bankų ir specializuotų finansų įmonių labai sąlyginis – jų įvairovę bei dydį iš esmės nuspėdžia du aspektai – tai šalies įstatymai, reglamentuojantys tokio pobūdžio organizacijų veiklą, ir vartotojų (dažniausiai namų ūkių) elgsena, t.y. kokiuose aktyvuose jie nori laikyti savo santaupas.

Beje labai dažnai bankai yra nebankinių organizacijų tiesioginiai savininkai, akcininkai, tą parodo ir Lietuvos bankinės sistemos analizės rezultatai (žr. 1.2. poskyrį) – kiekvienas šiame darbe nagrinėtas bankas turi dukterines įmones, užsiimančias įvairia nebankine veikla.

Autoriaus nuomone, apskritai finansų struktūros tarpininkai atlieka keturias svarbiausias funkcijas (žr. 1 pav.):

1 pav. Finansų sistemos tarpininkų funkcijos

Šaltinis: sudaryta autoriaus

1) *Minimizuoja finansinių šaltinių gavimo sąnaudas.* Tarkime, bendrovei nustatytam laikotarpiui reikia pasiskolinti didelę sumą pinigų. Bendrovei tektų kreiptis į dešimtis ar net šimtus asmenų, kad galėtų pasiskolinti šią sumą, jeigu nebūtų finansinių tarpininkų. Taigi finansiniai tarpininkai supaprastina ir atpigina paskolos gavimą, sutaupydami bendrovės laiką, papildomas sąnaudas.

2) *Minimizuoja paskolos gavėjo kontrolės sąnaudas.* Skolinti pinigus yra gana rizikingas verslas, nes visada yra rizika, kad skolininkas negrąžins paskolos. Tuo tarpu finansiniai tarpininkai gali patikrinti skolininkų veiklą, įvertinti jų verslo planų pagrįstumą ir prisiimti galimą riziką.

3) *Finansiniai tarpininkai suvienija ir sumažina riziką.* Tarkime, jeigu šeima, paskolinusi pinigų, jų nesusigrąžintų – patirtų negrįžtamų nuostolių. Tuo tarpu jei yra negrąžinama viena iš tūkstančio paskolų finansiniam tarpininkui, atgavęs kitų paskolų palūkanas jis kompensuos patirtus

nuostolius. Gyventojai ar verslo firmos, turintys indėlius, praktiškai nepatiria jokių nuostolių. Be to, finansiniai tarpininkai daro specialius atidėjimus rizikingoms paskoloms.

4) **Likvidumo užtikrinimas.** Finansiniai tarpininkai sukuria likvidumą, nes jų aktyvai lengvai ir greitai gali būti pakeisti į mainų priemonę. Kai kurie jų įsipareigojimai patys yra mainų priemonė (indėliai iki pareikalavimo, kelioniniai čekiai, kiti čekiniai indėliai). Taupomieji indėliai taip pat gali būti išimti ankščiau laiko. Tiesa, tenka mokėti baudą.

Autoriaus pasirinkti maži bankai veikia gana konkurencingoje aplinkoje: Lietuvos banko duomenimis šalyje tyrimo metu veikia tokios Lietuvos banko kontroliuojamos kredito įstaigos: 9 Lietuvos banko licenziją turintys bankai, 5 užsienio bankų atstovybės, 6 užsienio bankų filialai, Lietuvos centrinė kredito unija ir 67 kredito unijos bei 190 ES valstybių narių užsienio bankų Lietuvos Respublikoje teikiantys finansines paslaugas neįsteigus filialo, kurie vykdo kelias iš žemiau nurodytų veiklų: indėlių ir kitų gražintinų lėšų priėmimas; skolinimas; pinigų pervedimo paslaugos; mokėjimo priemonių (pvz. kredito kortelių, kelionių čekių ir banko čekių) išdavimas ir tvarkymas; garantijos ir įsipareigojimai; prekyba savo arba klientų sąskaita (a) pinigų rinkos priemonėmis (čekiais, vekseliais, indėlio pažymėjimais ir kt.); b) užsienio valiuta; c) finansiniais ateities ir pasirinkimo sandoriais; d) valiutos keitimo kurso ir palūkanų normos priemonėmis; e) apyvartiniais vertybiniais popieriais); dalyvavimas, išleidžiant vertybinius popierius ir su jų išleidimu susijusių paslaugų teikimas; įmonių konsultacijos kapitalo struktūros, verslo strategijos ir su tuo susijusiais klausimais, taip pat su įmonių susijungimais ir pirkimais susijusios konsultacijos; finansų maklerio paslaugos; portfelio valdymas ir konsultacijos; vertybinių popierių saugojimas ir tvarkymas; informacijos apie kreditavimą paslaugos; saugojimo saugyklose, seifuose paslaugos.

Autorius savo darbe vadovausis įstatyme nustatyto komercinio banko sąvokos apibrėžimu.

1.2. Lietuvos bankinės sistemos kūrimasis, vystymasis, griūtis ir atkūrimas

Pagrindiniai autoriaus nagrinėjami maži bankai buvo įsteigti po 1991 metų, o AB Ūkio bankas – 1989 m. Jų kapitalo šaknys yra įvairios:

AB Ūkio bankas: 1989 m. Kauno komercinį pramonės banką Ūkio bankas įsteigė 12 didžiųjų Kauno įmonių atstovai;

UAB Medicinos bankas: 1992 m. Vilniuje įkurtas bankas ir pavadintas „Ancorobank“. 1995 m. ant bankroto ribos stovėjusį „Ancorobank“ (nesugebėjusį sukaupti minimalaus Lietuvos banko reikalaujamo 10 mln. Lt kapitalo) už simbolinę kainą nupirko Lietuvos ir užsienio investuotojai (Verslo žinios, 1996) - 5 juridiniai asmenys įsigijo 9.9 proc. banko akcijų, o likusią dalį – 11 fizinių asmenų;

AB Šiaulių bankas: 1991 m. pasirašyta banko steigimo sutartis - tuo metu veikusio Lietuvos banko Šiaulių pramonės skyriaus pagrindu įsteigta AB Šiaulių bankas. 2005 m. pasirašyta sutartis dėl

Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko (toliau ERPB) investavimo į AB Šiaulių banko kapitalą, pagal kurią ERPB įsigijo 16,1 proc. banko akcijų ir tapo didžiausiu AB Šiaulių banko akcininku;

AB bankas „Snoras“: 1992 m. įsteigtas Šiaulių krašto bankas. 1993 m. įregistruotas naujas Šiaulių krašto banko pavadinimas – SNORAS, o 1995 m. perregistruotas į AB bankas „Snoras“.

AB SEB bankas, AB bankas „Hansabankas“ bei AB DnB Nord bankas (toliau tekste – didieji bankai) yra rinkos lyderiai daugeliu finansinių rodiklių atžvilgiu, todėl toliau darbe autorius mažus bankus lygina su šiais Lietuvos bankininkystės rinkoje įsitvirtinusiems bankais.

Palyginimui naudojamų didžiųjų bankų kapitalo šaknys:

*AB bankas „Hansabankas“*³: ištakos - 1919 m., kai Nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos vadovai patvirtino Taupomųjų valstybės kasų įstatus. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę 1990 m. Lietuvos Respublikos Ministrų Taryba nutarė reorganizuoti TSRS darbo santaupų ir gyventojų kreditavimo banką į Lietuvos taupomąjį banką (toliau LTB) ir suteikė jam valstybinio banko statusą. 1992 m. Vyriausybė patvirtino LTB Statutą ir priėmė nutarimą reorganizuoti LTB į valstybinį akcinį. 1998 m. pabaigoje Vyriausybės sprendimu LTB perėmė likviduojamo Lietuvos valstybinio komercinio banko (LVKB) turtą ir įsipareigojimus. 2001 m. įsigaliojo sutartis, kuria "AS Hansapank", dalyvaujant strateginiam investuotojui "Swedbank" įsigijo iš Lietuvos valstybės 90.73 proc. dydžio LTB akcijų paketą ir LTB tapo privataus kapitalo banku. Naujasis bankas pavadintas „Hansa – LTB“. 2003 m. banko pavadinimas pakeistas į AB bankas „Hansabankas“, o 2005 m. smulkieji „Hansabank“ grupės akcininkai perleido savo akcijas strateginiam banko investuotojui „Swedbank“, ir bankas tapo didžiausios Šiaurės ir Baltijos šalyse finansų grupės dalimi;

AB SEB bankas: 1989 m. įvyko šešių pajininkų – Valstybinio leidyklų, poligrafijos ir knygų prekybos reikalų komiteto, LKP CK leidyklos, susivienijimų „Periodika“, „Lietuvos spauda“, „Knyga“, laikraščio „Respublika“ redakcijos – atstovų susirinkimas, kuriame nutarta įsteigti komercinį Spaudos banką. 1990 m. įregistruotas komercinis Spaudos bankas, kurio pavadinimas vėliau pakeistas į AB Vilniaus bankas. 1998 m. SEB ir Vilniaus bankas pasirašė strateginio bendradarbiavimo sutartį, pagal kurią SEB ketino tapti pagrindiniu Vilniaus banko akcininku. 2000 m. Vilniaus bankas tapo SEB grupės nariu, SEB įsigijus 97,9 proc. Vilniaus banko akcijų. Vilniaus bankas prisijungė banką „Hermis“. 2005 m. Vilniaus bankas pakeitė pavadinimą ir tapo SEB Vilniaus banku, o nuo 2008 m. banko pavadinimas yra AB SEB bankas;

AB DnB Nord Bankas: 1924 m. įkuriamas Žemės bankas. 1993 m. bankas atkuriamas AB "Lietuvos žemės ūkio bankas" vardu. 2002 m. privatizavimo procese banko strateginiu investuotoju tampa Vokietijos bankas NORD/LB. 2006 m. bankas tampa DnB NORD bankų grupės nariu.

³ AB bankas „Hansabankas“ nuo 2008 m. rugsėjo 15 d. keičia prekės ženklą į Swedbank, tačiau juridinis įmonės pavadinimas bus pakeistas 2009 m. pavasarį (<http://www.swedbank.lt/lt/pages/apie/duk> [žiūrėta 2008 10 01 m.]) Todėl šiame darbe minimas senas, tyrimo metu galiojęs, banko pavadinimas AB bankas „Hansabankas“.

2 valstybiniai bankai buvo parduoti užsienio investuotojams – LTB akcijų paketas parduotas AS „Hansapank“ (tyrimo metu žinomas kaip AB bankas „Hansabankas“) ir AB Lietuvos žemės ūkių bankas akcijų paketas parduotas NORD/LB (tyrimo metu žinomas kaip AB DnB Nord bankas), o AB Lietuvos valstybinio komercinio banko turtą ir išsipareigojimus perėmė LTB (tyrimo metu žinomas kaip AB bankas „Hansabankas“), neveiksnūs aktyvai buvo perduoti AB Turto bankas (Turto bankas, 1997). Autorius, tyrimo metu surinktų duomenų pagrindu, išvelgia, kad užsienio kapitalo bankai tikėtina rinkosi Lietuvos rinkoje veikiančius bankus pagal jų valdomo didelio šalies gyventojų bei aptarnavimo tinklo skaičiaus (svarbu atkreipti dėmesį, kad pvz. akcijų paketo perleidimo metu LTB turėjo didžiausią nuostolį Lietuvoje veikusiu bankų tarpe).

Tam, kad teisingai suvoktume mažų bankų vystymosi tendencijas, autorius pateikia Lietuvos bankinės sistemos kūrimosi, vystymosi, bankų bankroto ir jų atkūrimo istorinę apžvalgą. Apie Lietuvos bankinės sistemos susikūrimą ir jos raidą randama nemažai literatūros. Autorius savo darbe vadovavosi Vlodo Terlecko monografija „Lietuvos bankininkystės istorija 1918-1941“, Jono Čičinsko, Lino Šadžiaus bei Kazimiero Ramono akademiniais straipsniais, publicistikos straipsniais.

Nustatyti bankų kapitalo kilmę iki Nepriklausomybės atkūrimo (1990 m.) gana sudėtinga, nes stinga tai nagrinėjusios literatūros. Tačiau aišku, kad bėgant per istorijos įvykius, bankų kapitalo kilmė nuolat kito. Iki Nepriklausomybės kūrėsi bankai daugiausiai kreditavo prekybą, pramonę. Stabiliaus lito įvedimas (1922 m.), didelės potencialios ir dinamiškų Lietuvos (1922 m.) ir Žemės (1924 m.) bankų įsteigimas labai paveikė kredito rinką, privertė kredito įmones keisti veiklos orientyrus bei politiką - joms teko daugiau dėmesio skirti indėlių pritraukimui, klientų atrankai, ieškoti naujų veiklos nišų. Iki 1930 m. pabaigos Lietuvos bankas buvo pagrindinis krašto kreditorius, nes suteikdavo apie 30-40 proc. bendros paskolų sumos. Nuo 1931 m. kredito rinkoje pradėjo pirmą kartą Vyriausybei priklausęs Žemės bankas.

Nepaisant šalies ūkio ekonominės situacijos ir tarptautinės įtampos nulemtų Lietuvos bankininkystės plėtros netolygumų, kredito sistema vien 1924-1939 m. savo galią ir įtaką padidino 4.3 karto ir tapo pagrindine ūkio aprūpinimo lėšomis struktūra. 1940 m. nacionalizavus bankus (bankai pajungti į Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos (toliau TSRS) sistemą), jų aktyvi veikla sustojo, bankų aktyvai ir pasyvai buvo perduoti įkurdintiems TSRS bankų padaliniais, kitos kredito įmonės buvo likviduojamos. Pagal sovietinį modelį buvo pakeista įmonių atsiskaitymų, kreditavimo tvarka, nutraukti Lietuvos tarptautiniai atsiskaitymai. Bankai ir kreditas buvo panaudojami krašto ūkio sovietizavimui, gyventojų apiplėšimui ir supriešinimui. Lietuvos gyventojai buvo nuskurdinti nacionalizavus didesnius kaip 1000 rb indėlius, konfiskavus jų turėtus vertybinius popierius ir atėmus jų duodamas pajamas, nuvertinus rublį, reikalaujant laiku gražinti paskolas, kai pajamos (įmonės, vertybės, darbas) buvo atimtos.

Būdingas tų laikų bankų bruožas buvo jų pajungimas bendram ekonominės ir socialinės plėtros planui, atsižvelgiant į „visaliaudinį ekonominį tikslumą“, o ne į kiekvienos atskiros pramonės efektyvumą.

Tiriant po Nepriklausomybės atkūrimo (1990 m.) šalies ekonomikos ir finansų raidą, svarbus vaidmuo tenka šiuolaikinei bankų sistemos susikūrimo bei plėtros problemai. Nepriklausomos Lietuvos bankininkystę po 50-ties tarybinės okupacijos ir aneksijos priverstinės pertraukos metų teko kurti iš naujo. Ji kūrėsi kartu su tautos Atgimimu, Nepriklausomybės atkūrimu ir įtvirtinimu. Ją grūdino ekonominė blokada, rublio infliacija, savi politiniai „skersvėjai“.

Lino Šadžiaus (2004) teigimu, atgavus Nepriklausomybę, teisė savarankiškai tvarkytis virto pareiga kokybiškai tvarkytis. Tai skatino kurti ilgalaikį šalies ekonominės, socialinės ir politinės raidos modelį, kuris leistų į šį procesą įtraukti šalies žmones, užtikrinti jų gerovės kilimą, žmonių santykius grįsti ne jėga, o teise. Lietuvai teko spręsti sudėtingus uždavinius: stiprinti valstybingumą, įgyvendinti valstybės valdymo reformą, kurti demokratinę, teisinę sistemą. Šalyje pradėti taikyti rinkos ekonomikos principai: atsisakoma valstybinio ekonomikos planavimo, privatizuojamas ūkis, taikoma laisva konkurencija, liberalizuota ekonomika atveriamą tarptautinei rinkai. Kiekvienam asmeniui ar asmenų grupei teisiškai garantuojama laisvė imtis legalaus verslo. Visa tai turėjo būti daroma sudėtingomis vidaus ir užsienio politikos sąlygomis.

Lietuvos ekonomikos plėtros sąlygos, atgavus Nepriklausomybę, buvo tokios, kad rinkos ekonomiką reikėjo kurti neturint privataus kapitalo, savininkų sluoksnio ir kanalų, kuriais toks kapitalas galėtų būti investuojamas. Lietuvoje vienu iš pagrindinių tokių kanalų jau pereinamojo laikotarpio pradžioje tapo komerciniai bankai. Jų kūrimąsi lėmė tuo metu labai sparčiai plėtojęs pelningas prekybos ir įvairių paslaugų verslas.

Pasak Jono Čičinsko ir L.Šadžiaus (2006), Lietuvos bankų sistema kurta dviem būdais: pertvarkant tarybinius bankus į komercinius bankus ir steigiant naujus privačius komercinius bankus. Pradiniame pertvarkos etape buvo išspręsti šie svarbiausi uždaviniai: pirma, atkurtas ir pradėjo veikti Lietuvos bankas; antra, Lietuvos bankai atskirti nuo TSRS bankų sistemos ir nacionalizuoti; trečia, sukurti valstybinių ir privačių komercinių bankų veiklos pagrindai.

Lietuvoje 1990-1996 m. veikę komerciniai bankai, daugiausia buvo lietuviško kapitalo bankai. Tačiau kaip parodys rinkoje vykę įvykiai, tik nedaugelis „atlaikė“ griežtėjančius Lietuvos banko reikalavimus bei makroekonominius pokyčius ir išvengė bankroto. Autorius savo darbe makroekonominius nagrinėjamo laikotarpio įvykius paliečia tik bendram supratimui apie ekonominėje aplinkoje vykusius procesus. Svarbiausias dėmesys atkreipiamas į bankinės sistemos pagrindus – liberalių įstatymų, taisyklių, normų taikymą ar jų netobulumą, neefektyvią auditą, vidaus kontrolės ir bankų priežiūros institucijų veiklą, neteisingą paskolų politiką, prastą verslo rizikos veiksmų analizę, centrinio banko funkcijų suvaržymą, taip pat centrinio banko ir vyriausybės santykių persipynimą.

Pasak Gintauto Bužinsko ir L. Šadžiaus (2002), komercinių bankų teisinė bazė, kaip ir apskritai Lietuvos bankininkystė, pradiniu laikotarpiu buvo kuriama stokojant conceptualaus pagrindimo, nors tam tikrų bandymų ją kurti paskutiniaisiais „perestroikos“ metais buvo. Taigi dėl to, kad pagrindinius teisės aktus tuomet kūrė daugiausia ne teisininkai, o finansininkai, sukaupta bankininkystės patirtis buvo perimama ne kūrybiškai ir todėl teisės aktai buvo nuolat taisomi, koreguojami, tobulinami.

Pasak L.Šadžiaus, komerciniai bankai kūrėsi ir veiklos pradžioje vadovavosi Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymu, kuris bankų veiklai organizuoti ir administruoti nebuvo pritaikytas. 1990 m. Lietuvos banko valdybai patvirtinus „Laikinas komercinių bankų perregistravimo ir veiklos Lietuvos Respublikoje taisyklės“, komerciniai bankai privalėjo iki 1990 m. pabaigos perregistruoti savo statutus (Lietuvos bankas įregistravo šiuos komercinius bankus: Lietuvos akcinį inovacinį banką, Kauno komercinį pramonės banką „Ūkio bankas“ (tyrimo metu žinomas kaip AB Ūkio bankas), Lietuvos Respublikos vartotojų kooperacijos banką, Panevėžio komercinį banką „Ateitis“, Komercinį banką „Vilniaus bankas“ (tyrimo metu žinomas kaip AB SEB bankas), Kauno komercinį banką „Ekonomika“. Daugelis jų savo veiklą pradėjo dar „pertvarkos“ metais.) Nuo 1992 m. nuolat veikė trys valstybiniai komerciniai bankai: Lietuvos taupomasis bankas (tyrimo metu žinomas kaip AB bankas „Hansabankas“), Lietuvos žemės ūkio bankas (tyrimo metu žinomas kaip AB DnB Nord bankas) ir Lietuvos valstybinis komercinis bankas (tyrimo metu žinomas kaip AB bankas „Hansabankas“).

Analizuojant aptariamo laikotarpio literatūrą, pagrįstai kyla klausimas, kodėl komerciniai bankai taip lengvai steigti, o vėliau neatsakingai dirbo ir iššvaistė fizinių ir juridinių asmenų lėšas.

Imtis bankininkystės verslo netiesiogiai skatino pakankamai liberalūs to meto teisės aktai. Į tai atkreipė dėmesį ir užsienio mokslininkai: „Visos trys valstybės (Baltijos respublikos) vykdė ypač liberalią politiką, teikdamos licencijas naujų komercinių bankų veiklai“ (Šadžius, 2004). Kaip teigia Kazimieras Ramonas (2002), prieš išduodant veiklos licenciją turi būti išnagrinėjamas banko verslo planas, nustatoma kapitalo kilmė, įvertinama banko steigėjų ir administracijos kvalifikacija bei reputacija. Lietuvoje ši procedūra buvo labai supaprastinta. Be to, iki 1992 m. vidurio nebuvo komercinių bankų veiklą reglamentuojančio įstatymo.

Iš pradžių į šiuolaikinę Lietuvos bankininkystę įsiliejo nemažai reikiamos kvalifikacijos ir reputacijos neturinčių žmonių – dalis komercinių bankų įgyvendino ilgalaikę išlikimo versle strategiją, o kitų tikslas buvo „siekti didžiausio pelno ar tenkinti steigėjų verslo kreditavimo poreikius“ (Ramonas, 2002). Dalis verslo subjektų dalyvavo ne tik legalioje, bet ir šešėlinėje veikloje, t. y. slėpė pajamas, nemokėjo mokesčių. Tokie akcininkai arba jų atstovai buvo „renkami“ į bankų valdybas ir stebėtojų tarybas, kad per šiuos valdymo organus įgyvendintų savo tikslus. „Dalis akcininkų bankuose neatlikdavo savo tikrųjų funkcijų, nes akcijas pirkė ne tam, kad plėtotų šios srities veiklą, o tam, kad,

pridengę banko veiklos licencija, išsidalytų fizinių ir juridinių asmenų pinigus arba tiesiog „išplautų“ šešėlinėje ekonomikoje įgytas lėšas“ (Papievis, 2006).

Neigiamu to meto komercinių bankų veiklos bruožu laikytinas dosnus paskolų teikimas ne tik bankų steigėjams, stambiems akcininkams, bet ir su banku vienaip ar kitaip susijusiems asmenims (giminaičiams, draugams, verslo partneriams, aukštiems valdininkams), reikiamai neįvertinus jų finansinės padėties. Taip pat teikti paskolas šalies ūkio subjektams, kurie, atkūrus Nepriklausomybę, žengė pirmuosius žingsnius, buvo gana rizikinga. Pasak Čičinsko ir Šadžiaus (2006) Lietuvos komerciniai bankai abejotinų ir nuostolingų paskolų suteikė ir dėl to, kad jų darbuotojai neatlikdavo visapusiškos klientų veiklos analizės. Daug paskolų buvo suteikta naujai įsikūrusioms įmonėms, o taip pat didelėms, bet neperspektyvioms įmonėms. Joms bankrutavus, bankai patyrė nuostolių, nes dažnai tų įmonių turtas būdavo nelikvidus. Didelių nuostolių komerciniai bankai patyrė ir dėl to, kad daug paskolų suteikė pagal valstybinių įmonių garantinius raštus. Pakeitus įstatymus, 1994 m. pabaigoje tokios garantijos tapo negaliojančiomis (o kai kurios įmonės jau bankrutavusios). 1991–1994 m. šalies komerciniuose bankuose susikaupė daug negražintų (blogų) paskolų, tai trikdė jų veiklą ir kėlė didelę grėsmę Lietuvos bankų sistemos stabilumui.

Iki 1992 m. komerciniai bankai neprivalėjo teikti visuomenei informacijos apie savo veiklos rezultatus ir finansinę būklę, todėl išorinė kontrolė buvo neveiksni. Jau nuo 1990 m. Lietuvos Bankas buvo įgaliotas kontroliuoti bankų veiklą, tačiau tik 1994 m. priimti naujasis Lietuvos Banko įstatymas ir Komercinių Bankų įstatymas iš tikrųjų nustatė modernią dvipakopę bankų reguliavimo tvarką. Naujieji įstatymai nustatė bankininkystės plėtojimo pagrindus, kuriais remiantis būtų galima susidoroti su rinkos ekonomikoje kylančiomis problemomis bei panaudoti atsiradusias galimybes. Ankstyvoje bankų sistemos vystimosi stadijoje priežiūros dokumentai nebuvo labai išsamūs ir niekas nevertė griežtai jų laikytis, nes bankams buvo leidžiama funkcionuoti net ir tuo atveju, kai nebuvo vykdomi pagrindiniai reikalavimai.

Atkūrus Nepriklausomybę, pasikeitė ekonominiai ryšiai, staiga padidėjo strateginių žaliavų ir energijos išteklių kainos. Praradusi senas rinkas, Lietuvos ekonomika 1992-1994 m. patyrė šoką (1993 m. realusis BVP sudarė 40 proc. 1988 m. BVP) ir pradėjo atsigauti tik 1995 m. 1993 m. sustojo masinis, daugiausia nelegalus, metalų ir naftos verslas. Nors dėl ūkio nuosmukio daugelio įmonių finansinė būklė blogėjo, paskolų, indėlių palūkanos, bankų marža vis dar buvo didelės. Kodėl ūkio subjektai sutiko mokėti gana dideles palūkanas ir taip stūmė save į bankrotą? Galima daryti prielaidą, kad daugelis vis dar manė, jog nuostoliai atsitiktinis, laikinas, o ne dėsningas dalykas. Be to, dėl didelių palūkanų banko paskolomis neretai naudojosi arba bankrutuojantys, arba nesąžiningi ūkio subjektai (Šadžius, 2004).

1994 m. keitėsi šalies ekonominė padėtis, o tai sukėlė grandininę reakciją: vienu ūkio subjektų finansinės problemos (verslo pajamų mažėjimas) sukėlė kitų verslo subjektų finansines problemas

(vėlavimas gražinti paskolas, blogų paskolų daugėjimas). Susidarius nepalankioms ekonominėms sąlygoms, bankų skolininkams tapo sunku vykdyti savo išsipareigojimus, taip pat mažėjant infliacijai (nuo 1163 proc. 1992 m. iki 189 proc. 1993 m. ir 45 proc. 1994 m. (Ramonas, 2002)) mažėjanti bankų marža, paskolų teikimas už neįtikėtinai mažas palūkanas ar visai be palūkanų, klientų patikimumo nebuvimas, garantijų netikrinimas, per brangus pigiai įkeisto privatizuoto nekilnojamojo turto vertinimas, paskolų teikimas jų negražinusiui asmeniui, visuotinis indėlininkų nebesitikėjimas bankais ir masinis indėlių atsiėmimas bei kt. veiksniai. Nuo šių metų pradžios ėmė bankrutuoti ar likviduoti bankai (žr. 2 lentelę) ir 1995 m. pabaigoje iš 27 įregistruotų komercinių bankų veikė tik 12 (t.y. 44 proc. visų bankų) (Šadžius, 2004):

2 lentelė. Lietuvos bankų, sustabdžiusių veiklą 1994–1996 m., sąrašas

Banko pavadinimas	Bankroto paskelbimo, likvidavimosi, laikinojo administratoriaus paskyrimo data
Komercinis bankas „Žemės bankas“	1994 03 24 akcininkai nutarė likviduoti banką
Komercinis bankas „Apus“	1994 06 15 iškelta bankroto byla
Komercinis bankas „Lietūkis“	1994 07 16 akcininkai nutarė likviduoti banką
Panevėžio komercinis bankas „Ateitis“	1994 09 19 iškelta bankroto byla
Komercinis bankas „Sekundės bankas“	1994 12 06 iškelta bankroto byla
Komercinis bankas „Kredito bankas“	1995 05 04 iškelta bankroto byla
Akcinis kredito bankas „Nida“	1995 05 12 iškelta bankroto byla
Kooperacijos bankas	1995 06 15 iškelta bankroto byla
AB bankas „Lietuvos verslas“	1995 09 26 iškelta bankroto byla
Komercinis bankas „Balticbank“	1995 10 11 iškelta bankroto byla
AB Lietuvos akcinis inovacinis bankas	1995 12 20 paskirtas laikinasis administratorius
AB „Litimpeks“ bankas	Paskelbtas moratoriumas nuo 1995 12 22
AB „Komercijos ir kredito bankas“	1996 02 19 iškelta bankroto byla
Lietuvos valstybinis komercinis bankas	1996 07 19 paskirtas laikinasis administratorius
Komercinis „Ekspres“ bankas	1996 08 16 iškelta bankroto byla
AB „Vakarų bankas“	1996 09 16 iškelta bankroto byla
Komercinis bankas „Senamiesčio bankas“	1996 12 23 iškelta bankroto byla

Šaltinis: Šadžius, 2004, p.19

Pirmiausia su finansinėmis problemomis susidūrė smulkūs komerciniai bankai. Nepaisant didelio žlugusių bankų skaičiaus (2 lentelės duomenimis 1994-1995 m. bankrutavo ar likvidavosi 14 smulkių bankų, išskyrus AB Lietuvos akcinis inovacinis bankas, AB Litimpeks bankas, AB Vakarų bankas) šis faktas neturėjo didesnio poveikio Lietuvos bankų sistemai, kadangi bankrutuojančių bankų turtas sudarė tik 5 proc. visos bankų sistemos aktyvų.

K.Ramonas teigia, kad vienos iš smulkių bankų likvidavimosi priežasčių buvo naujo kapitalo pakankamumo normatyvo ir specialiųjų atidėjinių blogoms paskoloms sudarymo reikalavimo taikymas (Lietuvos banko valdybos nutarimu komerciniai bankai turėjo pagal nustatytus terminus didinti akcinį

(pagrindinį) kapitalą (nuo 5 mln. Lt 1994 m. iki 26.2 mln. Lt 1998 m.). Iki 1996 m. iš 17 veikusių bankų 4 bankų akcinis kapitalas sudarė iki 1 mln. Lt, 12 bankų – 5-10 mln. Lt.).

Taip pat nereikėtų pamiršti ir valstybinių bankų veiklos subtilybių. Pasak E. Maldeikio, valstybinių bankų egzistavimui būdingi keli bruožai, kurie daliai sektoriaus sukūrė gana savotiškas šiltnamio sąlygas: a) valstybiniai bankai naudojami papildomais, neretai labai dideliais, pigiais ir ne konkurencijos keliu gautais ištekliais; b) labai dažnai šių bankų klientų sąrašas buvo formuojamas priverstine tvarka, valstybei nurodžius jai priklausančioms įmonėms privaloma tvarka lėšas patikėti tik valstybiniams bankams - tokiu atveju kredito prašančiojo ūkio subjekto ekonominiai rodikliai priimant sprendimą dėl kredito suteikimo tapdavo antraeiliais, o viskas baigdavosi vyriausybės paramos žlungančioms ekonomikos sferoms plėtimu. Valstybiniai bankai turėjo geresnes kreditavimo sąlygas nei vidutiniškai to paties privataus sektoriaus (Maldeikis). Be to, šie bankai buvo saugomi nuo konkurencijos, o jų nuostolius padengdavo vyriausybė. Kam gi tuomet ieškoti efektyvių verslo sprendimų, kam ieškoti būdų blogas paskolas nustatyti kuo anksčiau ir tokiu būdu sumažinti nuostolius.

Po bankų griūties (1995 m.) Lietuvos bankų veikla laikinai sutriko. Tačiau tokie sutrikimai turėjo ir teigiamos įtakos: bankų sektorius „apsivalė“ ir sustiprėjo, išlikę bankai veikė apdairiau, gerokai sumažėjo blogų paskolų portfelis, buvo stiprinama ir tobulinama bankų priežiūros sistema, keliami aiškūs uždaviniai sukurti stiprų Lietuvos centrinių banką, kuris kiek galima mažiau priklausytų nuo šalies politinių jėgų. Autorius, įvertinęs 1990 – 1996 m. įvykius, daro išvadą, kad bankų sektoriuje išliko tie bankai, kurie nuo verslo pradžios buvo pasirinkę ilgalaikes veiklos strategijas ir nesiekė trumpalaikio naudos efekto.

Nustatyti nagrinėjamo laikmečio bankų kapitalo kilmę sudėtinga, dėl viešai skelbiamų duomenų apie tuo metu rinkoje veikusių bankų pagrindinius investuotojus trūkumo. Tačiau autorius daro prielaidą, kad 1990 – 1996 m. Lietuvoje didžiausią dalį bankų kapitalo sudarė vietos investuotojų pinigai, vadovaudamasis šia informacija:

a) Lietuvos banko duomenimis užsienio bankų skyriai pradėjo steigtis nuo 1997 m. – taigi iki to laiko pagrindiniai bankų investuotojai buvo vietos gyventojai ir įmonės. Lietuvos banko duomenimis 1999 m. užsienio investuotojai tesudarė 38.2 proc. bendro bankų akcinio kapitalo (Lietuvos bankas, 1999);

b) Dviejų valstybinių bankų (LTB ir Lietuvos žemės ūkio bankas) pagrindinį akcijų paketą užsienio investuotojai įsigijo po 2001 m.;

c) Pasak įvairių autorių, nuo Nepriklausomybės atkūrimo vyravo neformali strategija, ribojanti užsienio bankų galimybes įeiti į Lietuvos bankų sektorių. Pagrindinis motyvas – būdamas strateginis, šis sektorius turi būti lietuviškas, ir reikia suteikti jam laiko sustiprėti, kad galėtų konkuruoti su

galingesniais užsienio bankais. Tų pačių autorių nuomone, bankų krizė buvo, be kita ko, ir šitokios tendencijos rezultatas (Ramonas, 2002, Maldeikis).

Kaip matome, nekontroliuojama arba silpnai kontroliuojama rinka gali sukelti stiprių smūgių visai ekonominei raidai: įvairių ekspertų vertinimais, šalies bankų griūtis tiesiogiai palietė apie 30 proc., netiesiogiai – 70 proc. ūkio subjektų. Pasak K. Glavecko, dėl bankų veiklos sutrikimų (1994-1996 m.) šalies finansų sistema patyrė apie 1,3 mlrd. Lt nuostolį (Drūteikienė, Marčinskas, 2002), o tai sudarė 2.5 proc. šalies BVP. Apibendrinant, autorius siekia išskirti *pagrindines prielaidas* (nevertinant makroekonominių (objektyvių) veiksmų), lėmusias šiandieninės bankininkystės kūrimosi ir stabilizavimo pagrindus ir padėsiančias tolimesnei darbo analizei:

a) nevykdoma griežta kredito įstaigų priežiūra. Tam įtakos turėjo liberalaus verslo nuostata, kuri neigiamai vertino valstybės institucijų kišimąsi į privatų verslą, bankų sistemas, priimant bankininkystę reglamentuojančius teisės aktus. Buvo teigiama, kad pati rinka turėtų sureguliuoti bankininkystės problemas ir kad patys rinkos dalyviai turi atsakyti už savo nesėkmes;

b) teisinio reglamentavimo liberalumas. Pirmiausia neveikiant Hipotekos įstatymui (priimtas 1992 m.) tą patį turtą buvo galima įkeisti keletą kartų skirtingiems ūkio subjektams – prasidėjus bankrotams, buvo pastebėta, kad kliento turtas yra įkeistas keliems bankams ir jo bendros sumos neužtenka kelių kreditų dengimui. Taip pat įtakos turėjo per vėlai priimti teisės aktai dėl specialiųjų atidėjimų (atidėjimai pradėti formuoti tik nuo 1995 m.) – neformuojant atidėjimų abejotiniams aktyvams ataskaitinių metų gale sukauptas didelis pelnas būdavo paskirstomas akcininkams kaip dividendai ir dažniausiai šie dividendai nebegrįždavo į banko verslą. Skaičiuojant paskolų vienam skolininkui dydį, nebuvo vertinami su skolininku susiję asmenys; neskaičiuojamas kapitalo pakankamumo rodiklis, t.y. nebuvo vertinamas banko sugebėjimas prisiimti riziką ir galimus nuostolius atlyginti nuosavomis lėšomis;

c) netinkamai diversifikuotas banko portfelis. Bankų paskolos buvo dalijamos iš inercijos nekontroliuojant ir nepaskirstant portfelio pagal veiklos rūšis. Jos turėjo būti skirstomos pagal geografines ir verslo sritis siekiant sumažinti riziką;

d) 1992-1993 m. paskolų palūkanų normos ir maržos buvo pakankamai didelės ir jos leido bankams iš nesaugios ir neapdairios veiklos gauti didelį pelną. Aukšta marža sudarė galimybes teikti rizikingas arba netinkamai įvertintas paskolas, o vėliau mažėjant bankų pajamų iš palūkanų skirtumo jau nebepakako vis didėjančioms blogoms paskoloms finansuoti;

e) banko reputacinio vardo nebuvimas. Besikuriančių bankų akcininkais tapdavo ūkio subjektai, kurie tikėjosi pasinaudoti bankais kaip pigiu lėšų šaltiniu. Tokiu būdu jiems dažnai būdavo teikiamos lengvatinės ar net neapdraustos paskolos, nesilaikant nei norminių aktų, nei dažnai pačiuose bankuose veikiančių vidaus taisyklių. Prisdengiant „komercinėmis paslaptimis“, būdavo išvengiama ir visuomenės kontrolės bei atsakomybės;

f) bankininkystė buvo itin pelningas verslas. Kylanti infliacija ir su tuo susijusios didelės palūkanos – tai didelis pelnas per trumpiausią laiką.

Šios išvardintos prielaidos turėjo įtakos smulkių bankų griūčiai praeityje, tačiau neturėtų būti pamirštos ir šiandien viešajame ekonomikoje – maži bankai turi atlikti išsamias skolininkų vertinimo procedūras, įvertinti teikiamų kreditų kainodarą, nuolat sekti ir kontroliuoti Lietuvos banko nustatytus normatyvus, kurie padės užtikrinti stabilią ir saugią bankų veiklą bei valdyti riziką.

2. MAŽŲ BANKŲ VAIDMUO ŠALIES EKONOMIKOJE

2.1. Bankų veiklos segmentai, pagrindinių finansinių ir veiklos rodiklių apžvalga

Šiame skyriuje autorius pateikia nagrinėjamų mažų bankų veiklos pagrindus bei kryptis, aptarnaujamų vietų skaičių, taip pat atliko palyginamąją analizę pagal pagrindinius finansinius ir veiklos rodiklius, remdamasis 2003, 2005 ir 2007 m. finansinės atskaitomybės duomenimis. Naudojami finansiniai duomenys parinkti pagal dažniausiai bankininkystės versle naudojamus palyginamuosius kriterijus: bankai įvertinti pagal jų valdomą turta, pagal finansinį portfelį (kreditai išduoti fiziniams ir juridiniams asmenims), pagal indėlių portfelį, pagal uždirbtą grynąjį pelną bei pateiktos atitinkamais laikotarpiais užimamos rinkos dalys. Norėdamas nustatyti mažų bankų padėtį rinkoje, autorius pagal aukščiau minėtus rodiklius juos lygina su Lietuvoje veikiančių komercinių bankų ir užsienio bankų skyrių finansiniais rodikliais: AB SEB bankas, AB bankas „Hansabankas“ AB DnB Nord bankas, NordeaBank Finland Plc Lietuvos sk, AB bankas „Snoras“, Danske bank A/S Lietuvos filialas, AB Ūkio bankas, AB Šiaulių bankas, UAB Medicinos bankas, AB Parex bankas.

AB bankas „Snoras“ veikia pagal Lietuvos banko išduotą bankinės veiklos licenciją. Bankas turi 10 filialų ir 248 padalinius (Snoras, 2007).

Bankas siūlo šias bankines paslaugas: priima individualius indėlius, išduoda paskolas ir suteikia trumpalaikį finansavimą, konsultuoja klientus, vykdo atsiskaitymus litais ir kitomis valiutomis, leidžia ir aptarnauja magnetines ir lustines atsiskaitymo korteles, priima mokėjimus, keičia valiutą ir suteikia kitas paslaugas. Banko dukterinės įmonės Lietuvos rinkos dalyviams teikia nekilnojamojo turto valdymo (UAB „Snoro investicijų valdymas“), statybos ir renovacijos (UAB „Vilniaus kapitalo vystymo projektai“), turto valdymo (UAB „Snoro turto valdymas“), vartojimo finansavimo (UAB „Snoro lizingas“) ir vertybinių popierių fondų valdymo paslaugas (UAB „Snoro fondų valdymas“).

AB bankas „Snoras“ finansinė padėtis rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis pateikiama 3 lentelėje:

3 lentelė. AB bankas „Snoras“ finansinė padėtis pagal turta, paskolų portfelį, indėlius ir grynąjį pelną rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis

Rodiklio pavadinimas	2003 m.			2005 m.			2007 m.		
	Pozicija rinkoje	Mrd. Lt	Rinkos dalis	Pozicija rinkoje	Mrd. Lt	Rinkos dalis	Pozicija rinkoje	Mrd. Lt	Rinkos dalis
Pagal turta	4	1.36	6.37%	4	3.30	7.40%	4	5.70	7.05%
Pagal paskolas	4	0.60	4.33%	6	0.90	2.90%	6	2.50	3.70%
Pagal indėlius	4	1.10	8.16%	4	3.50	13.92%	4	4.10	11.14%
Pagal grynąjį pelną	4	0.01	3.10%	4	0.04	16.53%	4	0.07	5.80%

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos bankų asociacijos, Lietuvos banko bei AB bankas „Snoras“ 2003, 2005 ir 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis.

Pagal Lietuvos banko nutarimu išduotą banko licenciją *AB Ūkio bankui* suteikta teisė teikti Lietuvos Respublikos bankų įstatyme nustatytas licencines finansines paslaugas, išskyrus tauriųjų metalų prekybą. Bankas turi 12 filialų ir 40 klientų aptarnavimo skyrių (*Ūkio bankas*, 2007).

Ūkio banko dukterinės bendrovės teikia: vartojimo finansavimo paslaugas (UAB „Ūkio banko lizingas“), nekilnojamo turto valdymo paslaugas (UAB „Turto valdymo strategija“, UAB „Turto valdymo sprendimai“, UAB „Turto valdymo sistemos“), investicijų paslaugas (UAB „Ūkio banko investicijų valdymas“), finansuoja perspektyvias, inovatyvias ir sparčiai augančias įmones ar atskirus įmonių inovacijų projektus (UAB „Ūkio banko rizikos kapitalo valdymas“).

AB Ūkio bankas finansinė padėtis rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis pateikiama 4 lentelėje:

4 lentelė. AB Ūkio bankas finansinė padėtis pagal turta, paskolų portfelį, indėlius ir grynąjį pelną rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis

Rodiklio pavadinimas	2003 m.			2005 m.			2007 m.		
	Pozicija rinkoje	Mrd. Lt	Rinkos dalis	Pozicija rinkoje	Mrd. Lt	Rinkos dalis	Pozicija rinkoje	Mrd. Lt	Rinkos dalis
Pagal turta	5	0.96	4.48%	7	2.20	4.93%	7	4.00	4.95%
Pagal paskolas klient.	6	0.26	1.88%	8	0.65	2.09%	7	2.04	3.02%
Pagal indėlius	5	0.52	3.86%	6	1.47	5.85%	5	2.73	7.42%
Pagal grynąjį pelną	6	0.005	2.11%	5	0.02	7.23%	7	0.03	2.35%

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos bankų asociacijos, Lietuvos banko bei AB Ūkio bankas 2003, 2005 ir 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis.

UAB Medicinos bankas turi 10 filialų ir 39 klientų aptarnavimo skyrius (*Medicinos bankas*, 2007).

Bankas priima indėlius, išduoda paskolas, vykdo piniginius ir dokumentinius atsiskaitymus, keičia valiutą bei teikia garantijas savo klientams. Bankas taip pat prekiauja vertybiniais popieriais, teikia konsultacines ir pasaugos paslaugas. Bankas paslaugas teikia tiek verslo, tiek ir privatiems klientams. Banko dukterinės įmonės teikia išperkamosios nuomos paslaugas (UAB „Medicinos banko lizingas“), valdo du pensijų fondus (UAB "Medicinos banko investicijų valdymas").

UAB Medicinos bankas finansinė padėtis rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis pateikiama 5 lentelėje:

5 lentelė. UAB Medicinos bankas finansinė padėtis pagal turta, paskolų portfeli, indėlius ir grynąjį pelną rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis

Rodiklio pavadinimas	2003 m.			2005 m.			2007 m.		
	Pozicija rinkoje	Mrd. Lt	Rinkos dalis	Pozicija rinkoje	Mrd. Lt	Rinkos dalis	Pozicija rinkoje	Mrd. Lt	Rinkos dalis
Pagal turta	10	0.16	0.76%	10	0.25	0.56%	10	0.71	0.88%
Pagal paskolas klient.	9	0.08	0.57%	10	0.13	0.43%	10	0.43	0.64%
Pagal indėlius	10	0.08	0.59%	10	0.17	0.68%	10	0.44	1.20%
Pagal grynąjį pelną	8	0.001	0.61%	10	0.002	0.77%	9	0.01	0.48%

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos bankų asociacijos, Lietuvos banko bei UAB Medicinos bankas 2003, 2005 ir 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis.

AB Šiaulių bankas turi Lietuvos banko išduotą licenciją vykdyti visas bankines operacijas, nurodytas LR komercinių bankų įstatyme ir Banko statute, išskyrus operacijas tauriaisiais metalais: priima indėlius, teikia paskolas, atlieka piniginius pervedimus ir dokumentinius atsiskaitymus, keičia valiutas savo klientams, išduoda ir aptarnauja debetines ir kreditines korteles, atlieka prekybos finansavimą, investuoja į vertybinius popierius ir jais prekiauja bei atlieka kitas operacijas, numatytas Komercinių bankų įstatyme. Bankas turi 14 filialų ir 37 klientų aptarnavimo skyrius (*Šiaulių bankas* (2007)).

Banko dukterinės bendrovės teikia finansinės ir veiklos nuomos paslaugas (UAB „Šiaulių banko lizingas“), investicijų valdymo paslaugas (UAB „Šiaulių banko investicijų valdymas“), nekilnojamo turto valdymo paslaugas (UAB „Šiaulių banko turto fondas“).

AB Šiaulių bankas finansinė padėtis rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis pateikiama 6 lentelėje:

6 lentelė. AB Šiaulių bankas finansinė padėtis pagal turta, paskolų portfeli, indėlius ir grynąjį pelną rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis

Rodiklio pavadinimas	2003 m.			2005 m.			2007 m.		
	Pozicija rinkoje	Mrd. Lt	Rinkos dalis	Pozicija rinkoje	Mrd. Lt	Rinkos dalis	Pozicija rinkoje	Mrd. Lt	Rinkos dalis
Pagal turta	8	0.57	2.68%	8	1.04	2.33%	8	2.01	2.49%
Pagal paskolas klient.	6	0.35	2.53%	7	0.73	2.35%	8	1.53	2.27%
Pagal indėlius	6	0.40	2.97%	8	0.74	2.94%	7	1.22	3.32%
Pagal grynąjį pelną	7	0.004	1.78%	7	0.01	2.98%	8	0.03	2.35%

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos bankų asociacijos, Lietuvos banko bei AB Šiaulių bankas 2003, 2005 ir 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis.

AB bankas „Hansabankas“ turi Lietuvos banko išduotą licenciją teikti visų rūšių finansines paslaugas, numatytas Lietuvos Respublikos bankų įstatyme, ir kitas paslaugas pagal Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymą: priima indėlius, teikia paskolas, atlieka piniginius pervedimus ir dokumentinius atsiskaitymus, keičia valiutas savo klientams, išduoda ir aptarnauja debetines ir kreditines korteles, atlieka prekybos finansavimą, investuoja į vertybinius popierius ir jais prekiauja

bei atlieka kitas operacijas, numatytas LR Bankų įstatyme. Bankas turi 7 rajoninius skyrius, 113 klientų aptarnavimo centrų ir 8 klientų aptarnavimo poskyrius (Hansabankas (2007)).

Banko dukterinės įmonės vysto investicinę veiklą, valdo pensijų bei investicinius fondus (UAB “Hansa investicijų valdymas”), teikia lizingo ir faktoringo paslaugas (UAB “Hansa Lizingas”), platina gyvybės draudimo bei kitus ilgalaikio taupymo produktus (“Hansa gyvybės draudimas”), teikia transporto, turto, gyvybės bei kitų rūšių draudimo brokerių paslaugas (UADBB „Hansa draudimo brokeris“), teikia automobilių nuomos paslaugas (UAB “Baltijos autolizingas”). Dukterinės bendrovės UAB “Hansa valda“ tyrimo metu pagrindinė užduotis – valdyti ir koordinuoti naujojo administracinio pastato Vilniuje, dešiniajame Neries krante, statybas.

AB bankas „Hansabankas“ finansinė padėtis rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis pateikiama 7 lentelėje:

7 lentelė. AB bankas „Hansabankas“ finansinė padėtis pagal turta, paskolų portfeli, indėlius ir grynąjį pelną rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis

Rodiklio pavadinimas	2003 m.			2005 m.			2007 m.		
	Pozicija rinkoje	Mrd. Lt	Rinkos dalis	Pozicija rinkoje	Mrd. Lt	Rinkos dalis	Pozicija rinkoje	Mrd. Lt	Rinkos dalis
Pagal turta	2	5.12	23.99%	2	11.64	26.10%	2	19.39	23.97%
Pagal paskolas klient.	2	3.45	24.92%	2	8.07	26.00%	2	17.83	26.40%
Pagal indėlius	2	4.30	31.88%	2	7.39	29.40%	1	12.49	33.94%
Pagal grynąjį pelną	2	0.06	26.08%	1	0.11	39.70%	2	0.31	27.07%

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos bankų asociacijos, Lietuvos banko bei AB bankas „Hansabankas“ 2003, 2005 ir 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis.

AB SEB bankas turi licenciją verstis ir verčiasi indėlių ir kitų grąžintinų lėšų priėmimu iš neprofesionalių rinkos dalyvių ir lėšų skolinimu, taip pat turi teisę verstis kitų finansinių paslaugų teikimu vadovaujantis LR Bankų įstatymu. Bankas turi 72 klientų aptarnavimo padalinius (Seb bankas, 2007).

AB SEB bankas dukterinės bendrovės teikia konsultacijas klausimais, susijusiais su įmonių pirkimu, pardavimu ir sujungimu, nuosavo ar skolinto kapitalo didinimu; įmonių restruktūrizavimu (jungimusi, skaidymusi ar pan.), verslo ar akcijų vertinimu (UAB „SEB Enskilda“), teikia visas gyvybės draudimo šakai priskiriamas draudimo paslaugas bei sveikatos, kelionių, nelaimingų atsitikimų ir kritinių ligų draudimo paslaugas (UAB „SEB gyvybės draudimas“), investicijų valdymo paslaugas (UAB „SEB investicijų valdymas“), finansinės nuomos paslaugas (UAB „SEB lizingas“) bei nuosavo turto investavimo į kitų įmonių kapitalą ir patikėto turto valdymo paslaugas (UAB „SEB Venture Capital“).

AB SEB bankas finansinė padėtis rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis pateikiama 8 lentelėje:

8 lentelė. AB SEB bankas finansinė padėtis pagal turta, paskolų portfelį, indėlius ir grynąjį pelną rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis

Rodiklio pavadinimas	2003 m.			2005 m.			2007 m.		
	Pozicija rinkoje	Mrld. Lt	Rinkos dalis	Pozicija rinkoje	Mrld. Lt	Rinkos dalis	Pozicija rinkoje	Mrld. Lt	Rinkos dalis
Pagal turta	1	8.00	37.51%	1	13.31	29.85%	1	24.70	30.54%
Pagal paskolas klient.	1	5.59	40.37%	1	10.44	33.64%	1	21.73	32.18%
Pagal indėlius	1	4.88	36.18%	1	8.21	32.66%	2	10.21	27.74%
Pagal grynąjį pelną	1	0.13	56.61%	2	0.11	39.29%	1	0.50	42.72%

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos bankų asociacijos, Lietuvos banko bei AB SEB bankas 2003, 2005 ir 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis.

AB DnB NORD bankas turi licenciją verstis ir verčiasi indėlių ir kitų grąžintinų lėšų priėmimu iš neprofesionalių rinkos dalyvių bei jų skolinimu, taip pat kitų finansinių paslaugų, numatytų LR Bankų įstatyme, teikimu.

Banko dukterinės bendrovės teikia finansines paslaugas transporto priemonių, įrangos ir nekilnojamojo turto įsigijimui bei finansinės ir veiklos nuomos paslaugas (UAB „DnB NORD lizingas“), investicijų (pensijų ir investicinių fondų) valdymo paslaugas (UAB „DnB NORD investicijų valdymas“) bei nekilnojamojo turto tarpininkavimo paslaugas (UAB „DnB NORD būstas“).

AB DnB Nord bankas finansinė padėtis rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis pateikiama 9 lentelėje:

9 lentelė. AB DnB Nord bankas finansinė padėtis pagal turta, paskolų portfelį, indėlius ir grynąjį pelną rinkoje 2003 - 2007 m. duomenimis

Rodiklio pavadinimas	2003 m.			2005 m.			2007 m.		
	Pozicija rinkoje	Mrld. Lt	Rinkos dalis	Pozicija rinkoje	Mrld. Lt	Rinkos dalis	Pozicija rinkoje	Mrld. Lt	Rinkos dalis
Pagal turta	3	2.54	11.91%	3	5.13	11.50%	3	10.63	13.14%
Pagal paskolas klient.	3	1.72	12.42%	3	4.07	13.11%	3	9.46	14.01%
Pagal indėlius	3	1.51	11.20%	3	2.63	10.46%	3	4.23	11.49%
Pagal grynąjį pelną	3	0.02	6.61%	3	0.04	15.84%	3	0.11	9.29%

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos bankų asociacijos, Lietuvos banko bei AB DnB Nord bankas 2003, 2005 ir 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis.

Apibendrinant, nagrinėjami bankai, o taip pat ir kiti Lietuvos rinkoje komerciniai bankai (kartu su dukterinėmis bendrovėmis) skelbia vystantys gana vienodą veiklą, tačiau tolesnės analizės rezultatai parodo kurioje srityje bankai yra išsivertinę kaip rinkos lyderiai, kokią specifinę veiklą pasirinko maži bankai. Kaip matyti iš šiamo skyriaus pateiktų duomenų, sėkmingiausiai veiklą vysto ir ryškiausiai rinkos dalį tarp mažų bankų užima AB bankas „Snoras“ (pastarasis yra 4 pozicijoje ir tarp kitų nagrinėtų šiame skyriaus bankų bei užsienio bankų skyrių) ir AB Ūkio bankas. UAB Medicinos bankas

užima žemiausias rinkos dalis ne tik tarp analizuojamų mažų bankų, bet ir tarp nagrinėtų Lietuvos rinkoje veikiančių komercinių bankų bei užsienio bankų skyrių. Reikia pastebėti, kad didžiausias rinkos dalis pagal nagrinėtus kriterijus užima ne lietuviško kapitalo bankai. Tokio rinkos pasiskirstymo priežastis, išsamią analizę kuriose veiklos srityse maži bankai pasiekia sėkmingų rezultatų, kokią bankų veiklą galima būtų apibrėžti kaip pagrindinę verslą stimuliuojančią jėgą, autorius pateiks kitame skyriuje analizuodamas bankų finansinius rodiklius, paslaugų bei klientų struktūrą. Taip pat tolesniuose skyriuose autorius atskleis pagrindinius veiklos vystymo bei išlikimo rinkoje sunkumus.

2.2. Pagrindinės bankų veiklą stimuliuojančios jėgos

2.2.1. Bankų turto specifika

Bankų veiklą pagal gaunamų pajamų tipą, autorius skirsto į du kertinius bankų veiklos elementus – palūkaninį verslą bei komisinį verslą.

Mažų bankų palūkaninį verslą sudaro:

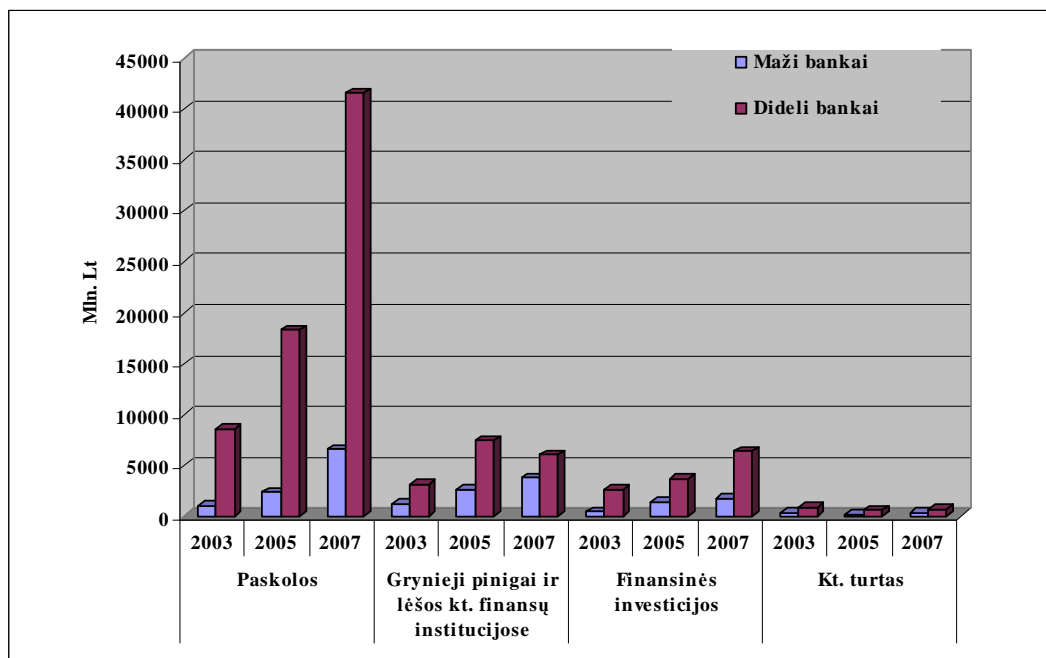
- *turto dalyje* įvairių tipų paskolų tiek privatiems tiek juridiniams asmenims bei valstybiniam sektoriui (būsto paskolos, vartojamosios paskolos, paskolos verslui, sindikuotos paskolos) suteikimas bei bankų investicijos;
- *įsipareigojimų dalyje* įvairaus tipo indėlių priėmimas.

Tuo tarpu komisinio verslo pagrindas yra finansinių paslaugų atlikimas bei paslaugų administravimo pajamos, pvz. mokėjimų pavedimų atlikimas, čekių, kredito bei kortelių administravimas (bankas gauna kortelių turėtojų metinį mokestį, mokestį, kurį moka kortelių priėmėjai (parduotuvės, restoranai ir kt.), akceptuojantys kortelę kaip mokėjimo priemonę), vertybinių popierių, akcijų, investicinių fondų imitavimas, prekyba bei valdymas (bankai gauna pajamas iš vertybinių popierių sandorio atlikimo – pirkėjo pinigų pervedimo pardavėjui), įvairių rūšių konsultacijos (investavimo, turto valdymo klausimais), valiutų mainų (pirkimo/pardavimo) paslaugos ir t.t..

Reikia paminėti, kad ilgą laiką bankų pagrindinės funkcijos buvo mokėjimų vykdymas, indėlių priėmimas ir paskolų teikimas. Kitos banko finansinės paslaugos sudarė nežymią banko veiklos dalį, o ir ta pati dažnai atnešdavo nuostolių. Iš kitos pusės, bankų klientai norėjo gauti tik taupymo, kreditavimo ir mokėjimo paslaugas. Kitų banko finansinių paslaugų reikėjo tik labai specializuotoms institucijoms. Tačiau paskutinių dešimtmečių pokyčiai ekonominiame gyvenime (auganti konkurencija, globalizacija, bankų krizės, priežiūros institucijų nustatyti griežti rizikos valdymo normatyvai, rinkoje veikiančių asmenų poreikių augimas) daug ką pakeitė bankų ir jų klientų santykiuose ir bankai buvo priversti ar paskatinti praplėsti paslaugų spektrą⁴.

⁴ Su pagrindinėmis priežastimis, lėmusiomis bankus plėsti veiklos spektrą galima susipažinti V. Katkaus knygoje „Šiuolaikinės bankininkystės principai“

2 paveiksle autorius pateikia Lietuvos rinkoje veikiančių nagrinėjamų mažų bankų bei didelių bankų balansinio turto sudėties dinamiką 2003 - 2007 metų duomenimis:

2 pav. **Bankų balansinio turto sudėties kitimas 2003 - 2007 metais**

Šaltinis: sudaryta autorius pagal Lietuvos bankų asociacijos, Lietuvos banko bei komercinių bankų 2003, 2005 ir 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis

Išnagrinėjęs bankų finansines ataskaitas, bankų turtą autorius skirsto į keturias dideles grupes – tai grynieji pinigai (grynieji pinigai banko kasose, privalomosios atsargos laikomos Lietuvos banko korespondentinėje sąskaitoje), investicijos (vertybiniai popieriai – dažniausiai tai akcijos bei obligacijos), paskolos (verslui vystyti ir privačių klientų poreikiams tenkinti) ir kitas turtas (materialusis turtas). Kaip matyti 2 paveiksle, visų bankų didžiausia turto sudėtis yra paskolos, kurių portfelis per kelerius paskutinius metus išaugo daugiau nei 2 kartus tiek mažuose bankuose tiek dideliuose bankuose: atitinkamai nuo 2.39 mlrd. Lt ir 18.32 mlrd. Lt 2005 m. iki 7.81 mlrd. Lt ir 41.58 mlrd. Lt 2007 m. Tokių paskolų portfelio šuolį sąlygojo atsigaunanti šalies ekonomika, 2001 m. pradžioje pasikeitęs Pelno mokesčio įstatymas, panaikinęs buvusią nuostatą dėl investicijoms skiriamo pelno neapmokestinimo, taip pat Lietuvos banko teigimu reikšmingos įtakos turėjo pagerėjusi kai kurių skolininkų finansinė būklė bei nuostolingų paskolų nurašymas bei perkėlimas į nesistemingą apskaitą. Nagrinėjant atskirai mažų bankų turto sudėtį, autorius pastebi, kad AB Šiaulių bankas bei UAB Medicinos bankas didžiausia turto sudėtis yra paskolos, o tokie bankai kaip AB bankas „Snoras“, AB Ūkio bankas bei dideli bankai ypatingą dėmesį skiria operacijoms su dviem turto grupėmis: investicijomis į vertybinius popierius ir paskolomis, t.y. vertybinių popierių ir paskolų portfelių sudėčiai. Pastaruosiuose bankuose šio turto dalis nuo 2003 m. buvo auganti ir 2007 m. bendri rezultatai

buvo atitinkamai AB bankas „Snoras“ 0.84 mlrd. Lt ir 2.78 mlrd. Lt, AB Ūkio bankas 0.63 mlrd. Lt ir 3.04 mlrd. Lt, AB Šiaulių bankas 0.19 mlrd. Lt ir 1.54 mlrd. Lt bei UAB Medicinos bankas 0.07 mlrd. Lt ir 0.45 mlrd. Lt. Tai rodo bankų siekį diversifikuoti portfelį ir pritraukti daugiau pelną uždirbančių aktyvų.

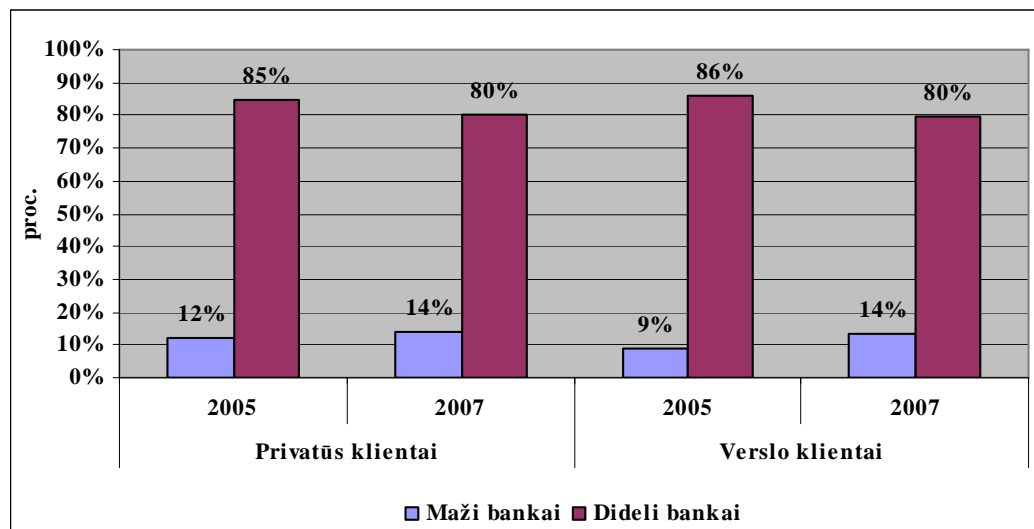
Visi bankai be išimties savo kasose laiko tam tikras pinigų sumas banknotų ir monetų forma tam, kad patenkintų klientų grynujų pinigų kasdienį poreikį. Atkreipiant dėmesį į tai, kad bankams nėra nustatytas joks oficialus privalomojo minimalaus grynujų pinigų kiekio normatyvas, kiekvienas iš bankų nustato sau reikalingų lėšų dydį. AB Šiaulių bankas bei UAB Medicinos bankas vykdo nežymias grynujų pinigų operacijas ši dalis sparčiai mažėjo – nuo 2003 m. iki 2007 m. ši turto dalis sumažėjo: atitinkamai nuo 22 proc. iki 11 proc. ir nuo 33 proc. iki 24 proc. bendro bankų turto. Tuo tarpu AB bankas „Snoras“ ir AB Ūkio bankas grynujų lėšų poreikis yra labai aktualus, nuolat augo, nors 2007 m. dalis bendrame bankų turte sumažėjo – atitinkamai nuo 38 proc. iki 34 proc. ir nuo 51 proc. iki 35 proc. bendro banko turto. Tai galima pagrįsti tuo, kad pastarieji bankai yra orientuoti į mažmeninės bankininkystės verslą. AB bankas „Snoras“ atveju tai labai aktualu ir dėl gana plačiai išvystytos minibankų infrastruktūros. Lietuvoje pastarasis bankas vienintelis turi 228 minibankus – taupomuosius skyrius. Tai yra unikali banko sukurta veiklos koncepcija, leidžianti bankui siūlyti savo paslaugas stebint klientų srautus. Minibankas, pagal patvirtintą veiklos plėtros planą, gali būti lengvai perkeliamas iš vienos vietos į kitą, jame atliekant pagrindines banko paslaugas – mokėjimus, valiutos keitimą, sąskaitų atidarymą ir kitas kasdienes operacijas. Tai gana perspektyvi ir moderni mobili infrastruktūra galinti pritraukti klientus ten kur klientams yra patogiausia. Autorius pastebėjimu dideliuose bankuose grynujų pinigų ar kituose bankuose laikomų pinigų suma mažėja – tai galima būtų pagrįsti šiuolaikiškų paslaugų atlikimo priemonių, tokių kaip elektroninė bankininkystė (tiek verslo tiek ir privačiam sektoriui), bankomatai, kurių pagalba galima ne tik išimti, bet ir įdėti grynujų pinigų sumas, tiek debetinių tiek ir kreditinių kortelių, naudojimo skatinimas.

Aktyvų pelningumas turi lemiamos įtakos banko investiciniam pasirinkimui. Kitaip sakant, bankai siekia įsigyti tokių aktyvų (perka vertybinius popierius ir išduoda paskolas), kurie neša daugiausia pelno, esant tokiai rizikai, kurią banko vadovybė yra pasiruošusi prisiimti. Toliau autorius nagrinėja mažų bankų aptarnaujamų klientų ir teikiamų paskolų struktūrą (žr. 3 pav.).

2.2.2. Klientų ir paskolų portfelio struktūra

Nagrinėjami maži bankai pagal *aktyvių klientų* skaičių 2005 – 2007 m. užėmė atitinkamai 12 proc. ir 14 proc., o dideli bankai – atitinkamai 85 proc. ir 80 proc. visos Lietuvos rinkos aktyvių klientų. Taigi mažų bankų aktyvių klientų skaičius išaugo, o dideliuose bankuose per nagrinėjamą laikotarpį aktyvių klientų skaičius proporcingai sumažėjo. Taip pat svarbus duomenis, kad verslo klientų skaičius mažuose bankuose augo sparčiau nei privačių klientų skaičius ir atitinkamai greičiau nei

dideliuose bankuose (galima verslo klientų bankų pasirinkimo priežasčių analizė pateikiama 4 skyriuje).

3 pav. Bankų aktyvių klientų struktūros kitimas 2005 - 2007 metais

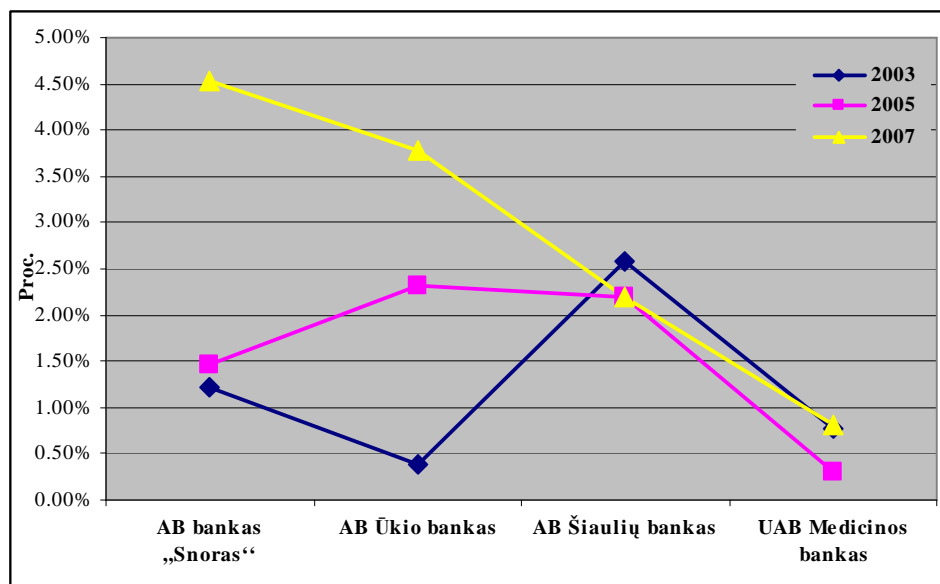
Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos bankų asociacijos duomenis

Didžioji dalis aptarnaujamų aktyvių klientų pagal skaičių yra privatūs klientai. Išsamiau nagrinėjant atskirų bankų klientų bazę, matyti, kad AB Ūkio bankas bei AB Šiaulių bankas verslo klientų skaičius auga greičiau nei AB bankas „Snoras“ bei UAB „Medicinos bankas“ – 2005 – 2007 m. vidutiniškai augo atitinkamai AB Ūkio bankas ir AB Šiaulių bankas nuo 4 proc. iki 9 proc., AB bankas „Snoras“ ir UAB Medicinos bankas“ nuo 4 proc. iki 5 proc. visų rinkoje aktyvių klientų skaičiaus.

Maži bankai, per laikotarpį 2003-2007 m. bendradarbiaudami su vidutiniškai 12 proc. aktyvių rinkos klientų bendrai valdė 9 proc. bendros Lietuvos komercinių bankų paskolų rinkos ir yra pastebimas nors ir nežymus *rinkos dalies augimas* – jų valdoma rinkos dalis kito nuo 9.44 proc. 2003 m. iki 7.70 proc. 2005 m. ir iki 9.66 proc. 2007 m. Svarbu pastebėti, kad tuo pačiu metu didelių bankų rinkos dalis mažėjo: nuo 77.69 proc. 2003 m. iki 72.77 proc. 2005 m. ir iki 72.58 proc. 2007 m.. Finansų sistemos rizikos požiūriu koncentracijos bankų sektoriuje mažėjimas yra palanki tendencija: tokiu atveju vienam iš didžiausių rinkos dalių užimančių bankų susidūrus su finansiniais sunkumais, neigiamas poveikis finansų rinkai būtų mažesnis.

Nagrinėjant bankų augimą ir prognozuojant jų galimybes, svarbūs rodikliai yra ne tik užimama rinkos dalis, bet atskiro banko rinkos dalies užėmimas bendrame bankų rinkos augime – šis rodiklis parodytų kaip efektyviai ir sėkmingai bankai vystė savo veiklą: autorius pastebi, kad maži bankai gana sparčiai (kai kurie bankai net sparčiau už didelius bankus) augino paskolų (šiuo atveju banko teikiami kreditai vertinami kartu su bankų dukterinių bendrovių teikiamomis lizingo paslaugomis) portfelį: tarp nagrinėjamų mažų ir didelių bankų sparčiausiai rinkos dalį per 2003 – 2007 m. augino UAB Medicinos

bankas (būtina atkreipti dėmesį į tai, kad pastarojo banko rinkos dalis 2005 m. ženkliai sumažėjo), AB Ūkio bankas ir AB Šiaulių bankas: atitinkamai vid. 149 proc., 129 proc. ir 101 proc. (AB bankas „Hansabankas“ – 121 proc. bei AB SEB bankas 91 proc.). Tuo tarpu augant bendrai bankų finansinio portfelio rinkai, didžiausią rinkos dalį bendrame rinkos augime tarp mažų bankų užėmė AB bankas „Snoras“ ir AB Ūkio bankas – tai labiausiai įtakojo šių bankų vystoma nebankinė vartotojiško lizingo veikla (žr. 4 pav.):

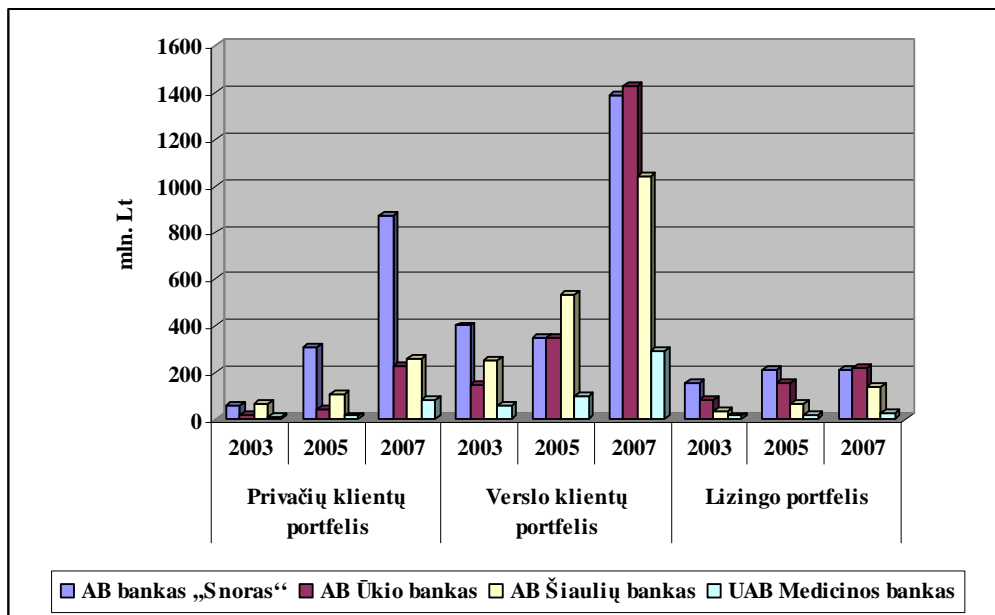
4 pav. Mažų bankų užimama rinkos dalis bendrame mažų ir nagrinėjamų bankų paskolų ir lizingo rinkos augime 2003 - 2007 metais

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos bankų asociacijos, Lietuvos lizingo asociacijos, Lietuvos banko bei komercinių bankų 2003, 2005 ir 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis

Analizuojant bankų *finansinio portfelio sudėtį* per nagrinėjamą laikotarpį, matyti, kad ryškiausią finansų portfelio dalį sudaro verslo kreditai ir taip yra todėl, kad verslo kreditų sumos yra didesnės, nors sutarčių skaičius yra nedidelis (žr. 5 pav.). Lietuvoje veikiantys mažieji bankai kartu su dukterinėmis lizingo bendrovėmis yra „nišiniai“ žaidėjai: UAB Medicinos bankas, AB Šiaulių bankas grupės orientuotai bendradarbiauja su smulkaus ir vidutinio verslo įmonėmis, tuo tarpu AB banko „Snoras“ ir AB Ūkio bankas didžiausią portfelį užaugina vykdydamos tiek mažmeninės bankininkystės veiklą tiek ir ne bankinę veiklą - dukterinės kompanijos AB Snoro lizingas ir AB Ūkio banko lizingas yra vienos iš didžiausių rinkoje finansinių įmonių, teikiančių smulkaus (vartotojiško) lizingo paslaugas (žr. 5 pav.).

Bendrame portfelyje privačių klientų kreditai bei verslo klientų kreditai per 2003-2007 m. vidutiniškai sudarė atitinkamai AB bankas „Snoras“ 45 ir 53 proc., AB Ūkio banke 30 ir 60 proc., AB Šiaulių banke 26 ir 71 proc. bei UAB Medicinos banke 25 ir 72 proc. (palyginimui dideliuose

bankuose privačių ir verslo paskolų procentinė išraiška pasiskirsto atitinkamai AB bankas „Hansabankas“ 56 ir 43 proc., AB SEB bankas 39 ir 59 proc. bei AB DnB Nord bankas 45 ir 54 proc.).

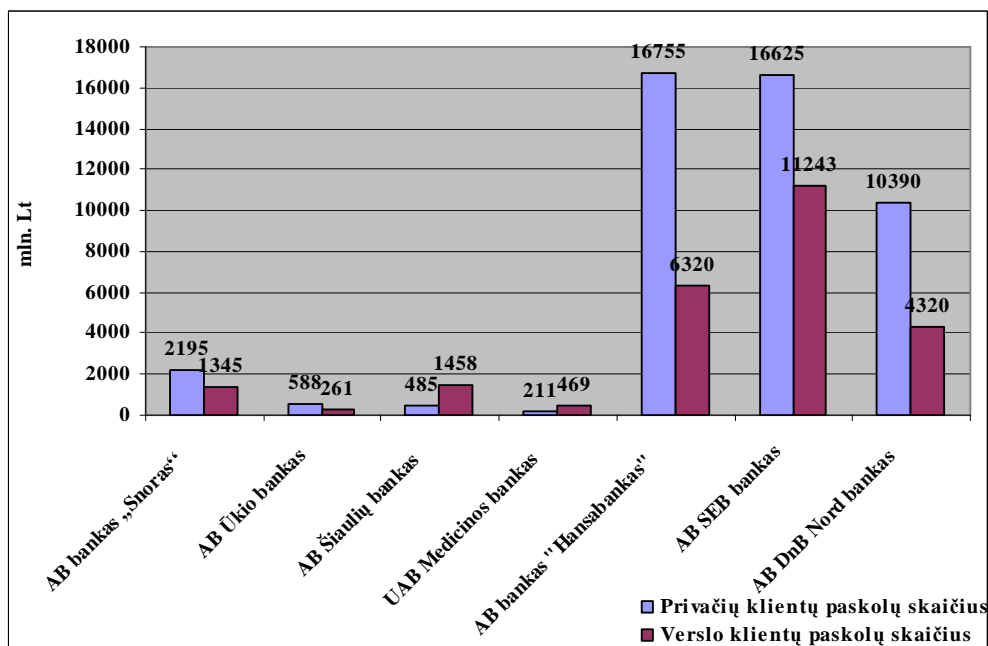

5 pav. Mažų bankų paskolų portfelio struktūros dinamika 2003 - 2007 metais

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos bankų asociacijos, Lietuvos lizingo asociacijos Lietuvos banko bei komercinių bankų 2003, 2005 ir 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis

AB Šiaulių bankas ir UAB Medicinos bankas verslo paskolų portfelis nubrėžia aiškia pastarųjų bankų verslo kryptį – bankai orientuoti į verslo subjektų finansavimą, tuo tarpu AB bankas „Snoras“ ir AB Ūkio bankas paskolų portfelis diversifikuotas daugiau ar mažiau tolygiai. Tai, kad AB Šiaulių bankas ir UAB Medicinos bankas teikia palankiausias sąlygas verslui finansuoti, sąlyginai įrodo ir LR Vyriausybės įsteigtos garantijų institucijos INVEGA pateikiama informacija, kad pastarieji bankai laimėjo lėšas, kurių dėka šie bankai galės teikti mikrokreditus naujoms įmonėms už verslui pradėti bei tolimesnei verslo plėtrai vykdyti (Invega, 2008) iki 2012 metų pabaigos. Pageidavimą dalyvauti atrankoje pareiškė ir paraiškas su siūlomomis mikrokreditavimo sąlygomis pateikė visi devyni Lietuvoje veikiantys komerciniai bankai, tačiau minėtieji bankai pateikė palankiausias sąlygas mažų ir vidutinių įmonių kreditavimui.

Vertinant mažus bankus pagal paskolų sutarčių skaičių, stebimas panašus rezultatas: 2007 m. AB Šiaulių bankas ir UAB Medicinos bankas verslo paskolų dalis bendrame paskolų portfelyje yra didesnė – atitinkamai sudaro 55 proc. ir 47 proc., AB bankas „Snoras“ 20 proc. ir AB Ūkio bankas 15 proc. bendrame sutarčių skaičiuje (žr. 6 pav.).

6 pav. Bankų verslo ir privačių klientų paskolų sutarčių skaičius 2007 metais

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos bankų asociacijos, Lietuvos lizingo asociacijos Lietuvos banko bei komercinių bankų 2003, 2005 ir 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis

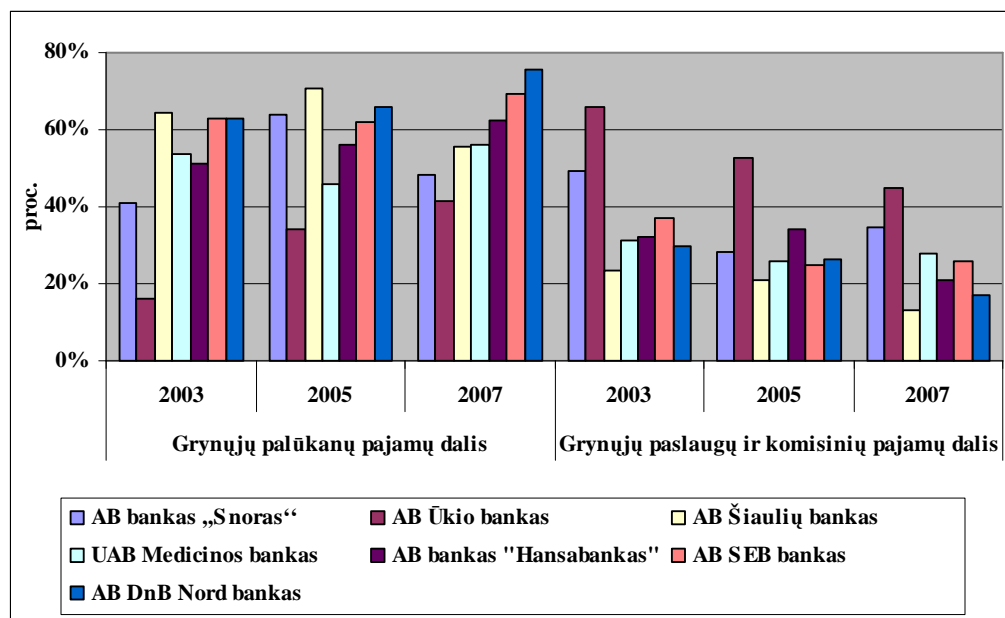
Būtina atkreipti dėmesį, kad vertinimas pagal paskolų skaičių yra sąlyginis, kadangi nei vienas iš mažų bankų autoriaus užklausimu nepateikė nei tikslaus paskolų skaičiaus, nei tikslios vidutinės paskolos sumos. Šiuo atveju verslo ir privatiems klientams teikiamų paskolų skaičius paremtas dviejų iš didžiųjų bankų pateikta informacija.

2.2.3. Pajamų ir pelningumo analizė

Analizuodamas pajamų santykį, autorius pastebi, kad Lietuvos bankų sistema yra priklausoma nuo palūkanų pajamų. Įtakos tam turi bankų balanso struktūra, kurioje paskolų portfelio dalis yra didžiausia (žr. 7 pav.).

AB Ūkio bankas tarp mažų bankų per nagrinėjamą laikotarpį padarė didžiausią šuolį uždirbdamas tiek palūkanines tiek ir komisines pajamas (18.07 mln Lt 2003 m., 65.11 mln. Lt 2005 m. ir 204.50 mln. Lt 2007 m. (palyginimui antras pagal uždirbtų pajamų dydį AB bankas „Snoras“ duomenys: 70.78 mln. Lt 2003 m., 142.44 mln. Lt 2005 m., 151.21 mln. Lt 2007 m.) ir tai buvo vienintelis bankas (vertinant ir didžiuosius bankus), kurio didesniąją dalį pajamų struktūroje sudaro grynosios komisinės pajamos (dalis bendroje banko pajamų struktūroje 66 proc. 2003 m., 53 proc. 2005 m. ir 45 proc. 2007 m.).

Tokią pajamų augimo tendenciją lėmė paskolų portfelio padidėjimas ir kompleksinių – didesnę pridėtinę vertę sukuriančių – bankinių paslaugų pardavimo apimties plėtra.

7 pav. Bankų grynujų palūkanų ir paslaugų bei komisinių pajamų pasiskirstymas bendroje bankų pajamų struktūroje 2003-2007 metais

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos bankų asociacijos, Lietuvos banko bei komercinių bankų 2003, 2005 ir 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis

Dėl tokios pajamų struktūros AB Ūkio bankas mažiau nei konkurentus veikia maržų mažėjimas ir šis bankas mažai priklauso nuo palūkanų pajamų, kas leidžia manyti, kad bankas puikiai valdo savo komisinio verslo paslaugų portfelį, tačiau gerokai mažiau uždirba išduodamas kreditus (nors 2007 m. palūkaninės pajamos buvo didžiausios tarp mažų bankų). Palyginimui, būtina atkreipti dėmesį, kad didžiųjų bankų palūkaninių pajamų santykis su paslaugų ir komisinių pajamomis yra gana ryškus palūkaninių pajamų naudai – tai leidžia manyti, kad didieji bankai, gaudami santykinai pigesnes finansavimo lėšas ir išlaikydami rinkoje aukščiausias kreditų palūkanų normas, daugiau uždirba išduodami kreditus (be abejo įtakos turi ir portfelio dydis). Kiti nagrinėjami maži bankai yra labai priklausomi nuo palūkaninių pajamų, ir jiems yra sunkiau atlaikyti konkurencinę aplinką – auganti skolinamų lėšų kaina ir mažinamos išduodamų kreditų palūkanos, mažina ir banko uždirbamus pelnus. Nors AB bankas „Snoras“ kreditų portfelis augo sparčiai ir buvo didžiausias tarp nagrinėjamų mažų bankų, tačiau palūkaninių pajamų dalis nuo 2005 m. mažėjo. Tai galėjo įtakoti konkurencinę kovą, privertusi sumažinti išduodamų kreditų palūkanų normas. Šiaulių banko pajamų struktūroje nuo 2005 m. sumažėjusi tiek palūkaninių pajamų tiek ir komisinių pajamų dalis, nors kreditų portfelis auga nuosekliai – to priežastys galėtų būti siekimas pritraukti klientus pasiūlant jiems palankias kreditų bei teikiamų paslaugų kainas. UAB Medicinos bankas nuosekliai augindamas kreditų portfelį išlaiko maždaug vienodą palūkaninių ir komisinių pajamų struktūrą – atitinkamai 54 ir 31 proc. 2003 m., 46 ir 26 proc. 2005 m. bei 56 ir 28 proc. 2007 m.

Vertinant mažų bankų pelningumą, galima įvertinti nuosavybės grąžą (ROE)⁵, kai svarbų santykinį pelningumo rodiklį, išreiškiantį įmonės veiklos efektyvumą. Kuo aukštesnis ROE rodiklis, tuo yra efektyviau panaudojamas akcininkų kapitalas. 2007 m. vidutinis mažų bankų ROE sudarė 22 proc., 2005 m. - 15.8 proc. Pasak Lietuvos banko „Finansinio stabilumo apžvalgos 2008 m.“ nors pastarųjų bankų pelningumo didėjimas nuosaikesnis, nei didžiųjų bankų, tačiau tai įrodė, kad maži bankai yra atradę savo veiklos nišą tarp didžiausių bankų ir kad pelno generavimo galimybės yra pakankamai geros.

Šiandieninis ekonomikos ir paskolų portfelio augimo lėtėjimas turėtų būti paskata bankams diversifikuoti pajamų šaltinius, daugiau dėmesio skiriant paslaugų ir komisinių pajamoms didinti. Bankų pajamos iš paslaugų ir komisinių įkainių yra pakankamai stabilus bankų pajamų šaltinis. Vertinant bankų galimybes didinti komisinius ir kitus mokesčius, matyti, kad bankai iki šiol iš esmės konkuravo dėl paskolų palūkanų maržų, o konkurencija dėl paslaugų įkainių ir komisinių mokesčių dydžių tebėra nedidelė.

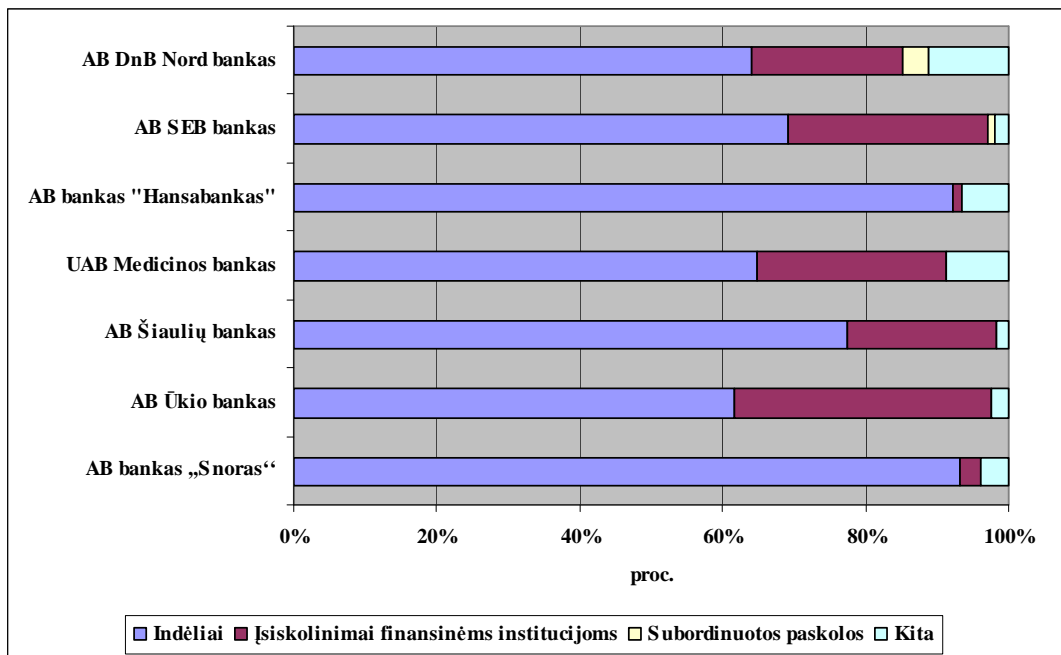
2.3. Kapitalo ir įsipareigojimų santykis

Kapitalo ir įsipareigojimų dalis parodo, iš kur bankas gauna finansinius resursus, reikalingus banko veiklai vykdyti. Visų pirma pradines lėšas suteikia banko *savininkai – akcininkai*. Jie investuoja savo kapitalą į banką visai be jokių garantijų, manydami, kad ateityje jų investicijos atsipirks, t.y. akcininkai gaus pelną. Kitas finansavimo šaltinis – *indėlininkai*, kurie patiki savo pinigus bankui. Paprastai indėlininkai su banku sudaro sutartį, kurioje nurodoma pinigų atidavimo tvarka ir laikas, kada indėlininkas galės disponuoti savo pinigais, bei kompensacijos dydis (t.y. palūkanos), kurią bankas išmokės indėlininkui už tai, kad jis tam tikrą laiką naudojo kliento pinigais.

Kaip matyti 8 ir 9 paveiksluose, mažų ir didelių bankų *įsipareigojimų struktūra* 2003 ir 2007 m. buvo skirtinga: 2003 m. visuose bankuose didžiausią dalį banko finansinių resursų struktūroje sudarė indėliai – vidutiniškai 74.66 proc. (74.31 proc. mažuose bankuose ir 75.12 proc. didžiuosiuose bankuose), vidutiniškai 19.49 proc. (21.49 proc. mažuose bankuose ir 16.82 proc. didžiuosiuose bankuose) įsiskolinimai finansinėms institucijoms, o subordinuotos paskolos⁶ buvo tik didžiųjų bankų balanse.

⁵ Nuosavybės grąža (*return on equity – ROE*). Santykinis pelningumo rodiklis, apskaičiuojamas taip: grynasis pelnas dalijamas iš nuosavybės (kapitalo).

⁶ Tai ilgalaikiai banko įsipareigojimai, kurie turi acinio kapitalo ir paskolinio kapitalo savybių. Subordinuotos paskolos, kaip ir paprastosios paskolos, turi būti gražintos po nustatyto termino, ir už jas turi būti sumokėtos fiksuotos palūkanos. Tačiau, jei bankas papuls į nemalonumus, tai subordinuotos paskolos savininkui bus sugražintos tik tada, kai bus patenkinti kitų kreditorių reikalavimai. Kaip kompensacija už riziką, subordinuotos paskolos savininkui bus išmokamos didesnės palūkanos nei už paprastą paskolą. Paskolos teikėjas negali reikalauti gražinti paskolos anksčiau termino, o kai kuriais nustatytais atvejais, paskolos gavėjas gali nemokėti paskolos palūkanų ir pan. Bankų finansinėse atskaitomybėse dažnai nurodoma, kad subordinuotos paskolos yra imamos tolesnei banko plėtrai vykdyti (nes tokio tipo paskolos gali būti įtraukiamos į antro lygio kapitalą ir tai leidžia užtikrinti bankų veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymą). Tokias paskolas bankai gauna iš kitų bankų ar finansinių institucijų bei juridinių asmenų.

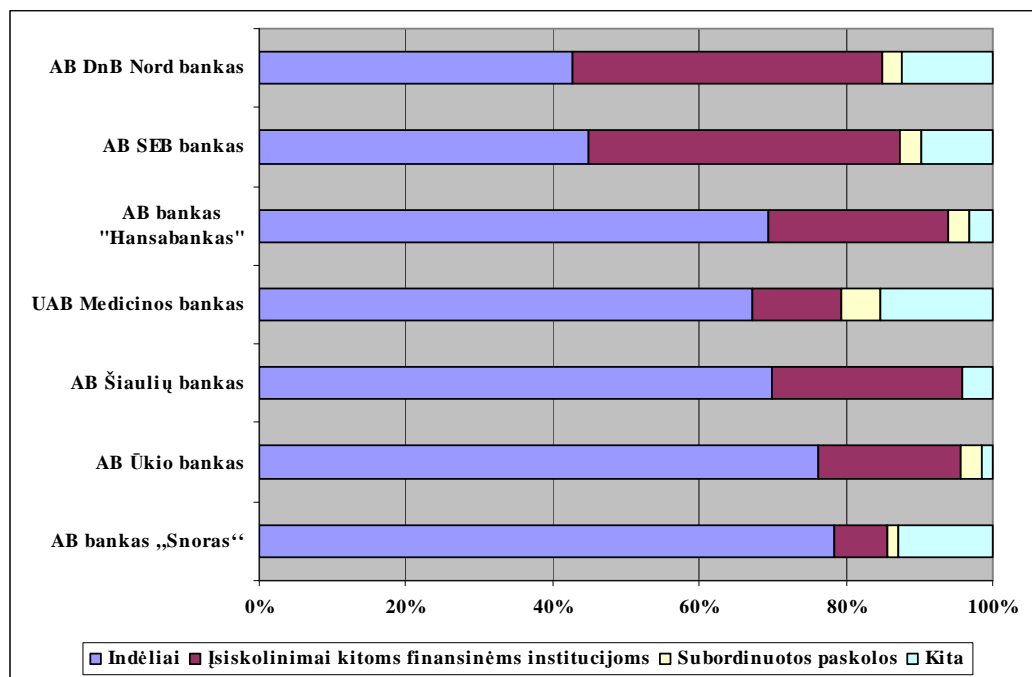
8 pav. **Bankų finansinių išteklių pasiskirstymas 2003 metais**

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos bankų asociacijos bei komercinių bankų 2003 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis

Tuo tarpu 2007 m. struktūra yra pasikeitusi - mažuose bankuose indėliai ir toliau sudarė didžiausią dalį banko finansinių resursų: vidutiniškai 73 proc. finansinių lėšų, 16 proc. – resursai iš kitų bankų ir/ar finansinių institucijų ir apie 2 proc. subordinuotos paskolos, o didžiųjų bankų įsipareigojimų struktūra rodo, kad nefinansinio sektoriaus indėliai ir iš kitų finansinių institucijų (tame tarpe ir patronuojančių bankų) pritrauktos lėšos, sudarydami vidutiniškai atitinkamai 52 ir 36 proc. balansinių įsipareigojimų, buvo daugmaž vienodai svarbūs finansinių išteklių šaltiniai. Kitokia situacija yra AB banke „Hansabankas“: Lietuvos gyventojų tradicija laikyti savo santaupas taupomajame banke (dar 1998 m. pradžioje daugiau kaip pusė visų gyventojų indėlių buvo laikoma LTB) yra labai stipri, todėl galima manyti, kad pastarojo banko pinigų šaltinio pasiskirstymą lemia tai, kad AB bankas „Hansabankas“ įsigijo LTB, kartu gaudamas ir iki šiol išlaikęs didžiąją dalį LTB turėtų indėlininkų bazės.

Visuose mažuose bankuose 2007 m. palyginti su 2003 m. sumažėjo įsiskolinimų finansinėms institucijoms dalis ir išaugo subordinuotų paskolų dalis.

AB bankas „Snoras“ buvo ir išliko indėlių pritraukimo lyderis tarp mažų bankų, nors įsipareigojimų struktūroje indėlių dalis sumažėjo nuo 93 proc. 2003 m. iki 78 proc. 2007 m., taip pat indėlių dalis bendroje įsipareigojimų struktūroje sumažėjo ir AB Šiaulių banke – nuo 77 proc. 2003 m. iki 70 proc. 2007 m.

9 pav. Bankų finansinių išteklių pasiskirstymas 2007 metais

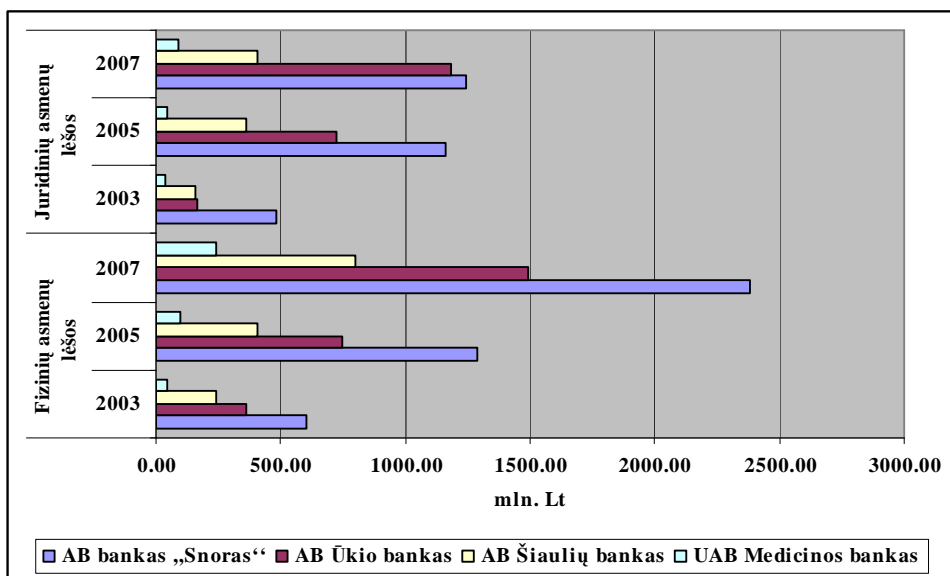
Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos bankų asociacijos bei komercinių bankų 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis

Tokio sumažėjimo pagrindimas – AB bankas „Snoras“ padidėjo išleistų skolos vertybinių popierių dalis (8 ir 9 pav. priskirta prie „Kita“), o AB Šiaulių banke padidėjo išsipareigojimai kitoms finansinėms institucijoms). Tuo tarpu AB Ūkio bankas ir UAB Medicinos bankas indėlių dalis bendrame išsipareigojimų portfelyje augo – atitinkamai nuo 62 ir 65 proc. 2003 m. iki 76 ir 67 proc. 2007 m.

Sparčiausiai indėlių portfelį 2005 m. padidino AB bankas „Snoras“ (nuo 1083 mln. Lt 2003 m. iki 3483 mln. Lt 2005 m.), o 2007 m. - AB Ūkio bankas (nuo 1469 mln. Lt 2003 m. iki 2734 mln. Lt 2007 m.), tuo dar labiau sustiprindami savo pozicijas mažmeninės bankininkystės rinkoje.

Detalesnė banko kapitalo ir išsipareigojimų analizė pateikiama 3.3. poskyryje.

Analizuojant *indėlių struktūrą* 10 paveiksle matyti, kad maži bankai daugiau skolinasi iš mažmeninės rinkos, t.y. iš vietinės rinkos privačių indėlininkų (vidutiniškai 60 proc. 2003 m., 57 proc. 2005 m. ir 65 proc. 2007 m. bankų viso indėlių portfelio), kitos lėšos buvo pasiskolintos iš didmeninės rinkos (tame tarpe ir tarpbankinės rinkos (žr. 10 pav.):

10 pav. Mažų bankų indėlių struktūros kitimas 2003 - 2007 metais

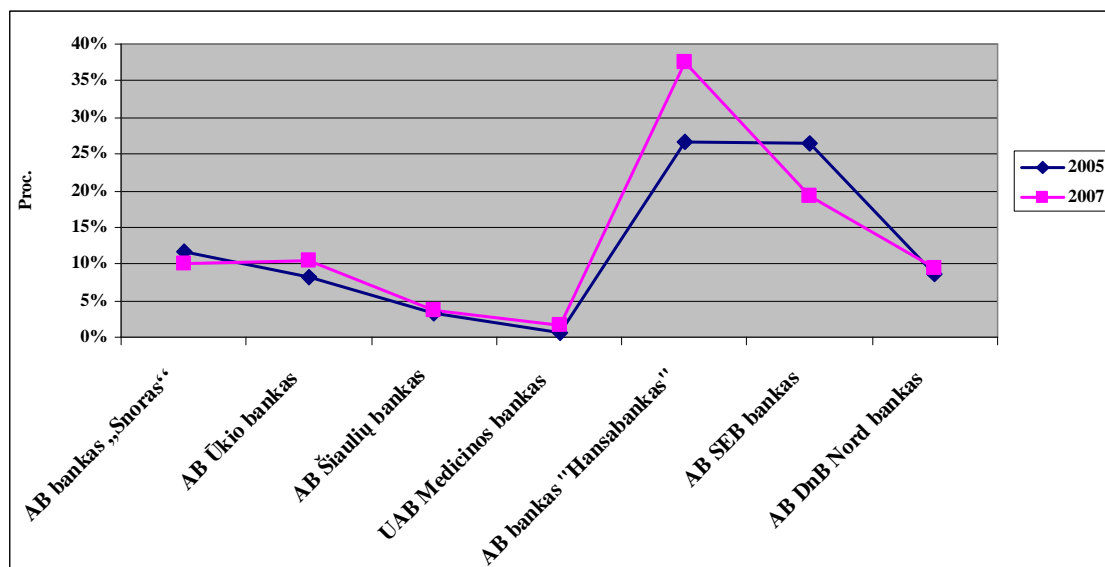
Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos bankų asociacijos bei komercinių bankų 2003, 2005 ir 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis

Tokios struktūros priežastys gali būti kelios: *visų pirma*, tarpbankinės rinkos (t.y. skolinimasis iš kitų finansinių institucijų) depozitai yra patys brangiausi bankų finansiniai resursai; didmeninės depozitų rinkos (t.y. skolinimasis iš juridinių asmenų) dalyviai dėl savo kapitalų dydžių bei infrastruktūrų yra labai gerai informuoti apie padėtį rinkoje, todėl jie derasi su bankais dėl aukštesnių depozitų palūkanų - tokie depozitai, nors ir brangesni už mažmeninės rinkos depozitus (palūkanų norma), bet jų sumos dažnai yra didelės ir operacinės išlaidos, skirtos tokių depozitų pritraukimui, mažos; tuo tarpu skolinimasis mažmeninėje rinkoje yra pats pigiausias (pagal palūkanų normas), nors operacinės išlaidos, skiriamos tų resursų pritraukimui, yra labai didelės (pvz. banko filialų išlaikymo išlaidos). *Antra*, maži bankai neturi galimybės skolintis iš tarpbankinės rinkos patrauklia kaina.

Maži bankai bendrame indėlių portfelyje užėmė nuo 4 proc. 2003 m. iki 5 proc. 2005 ir 2007 m.. Sparčiausiai rinka augo AB bankas „Snoras“ ir AB Ūkio bankas – atitinkamai nuo 8 proc. 2003 m. iki 10 proc. 2005 ir 2007 m., ir nuo 4 proc. 2003 m., 5 proc. 2005 m. iki 6 proc. 2007 m. Autorius taip pat pastebėjo, kad tuo pačiu metu, kai mažų bankų indėlių rinkos dalis augo (AB bankas „Snoras“ ir AB Ūkio bankas) arba išliko ta pati (AB Šiaulių bankas ir UAB Medicinos bankas) didžiųjų bankų rinkos dalis sąlyginai mažėjo: AB bankas „Hansabankas“ rinkos dalis kito nuo 32 proc. 2003 m., iki 29 proc. (rinkos dalis sumažėjo) 2005 m. iki 32 proc. (rinkos dalis buvo atstatyta iki 2003 m. lygio) 2007 m., AB SEB bankas rinkos dalis mažėjo nuo 36 proc. 2003 m., 32 proc. 2005 m. iki 28 proc. 2007 m., AB DnB Nord bankas rinkos dalis 2005 m. sumažėjo nuo 11 proc. iki 10 proc. ir toliau nekito.

Nagrinėjant atskirų bankų rinkos dalies kitimą bendrame indėlių rinkos augime, sparčiausiai rinkos dalį 2005 m. (lyginant su 2003 m.) padidino AB bankas „Snoras“ (padidėjo 2 proc.), o 2007 m.

– AB Ūkio bankas (padidėjo 2 proc.), tačiau net ir sparčiau augęs, pastarasis nepralenkė lyderio pagal indėlių sumas tarp mažų bankų AB bankas „Snoras“ (žr. 11 pav.):

11 pav. Indėlių rinkos dalies kitimas bendrame bankų indėlių rinkos augime 2005-2007 metais

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos banko ir komercinių bankų 2005 ir 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis

Tokios situacijos priežastis galėtų būti tai, kad maži bankai, siekdami pritraukti lėšų, siūlo patraukliausią indėlių kainą, taip pat plečia indėlių rūšių spektrą.

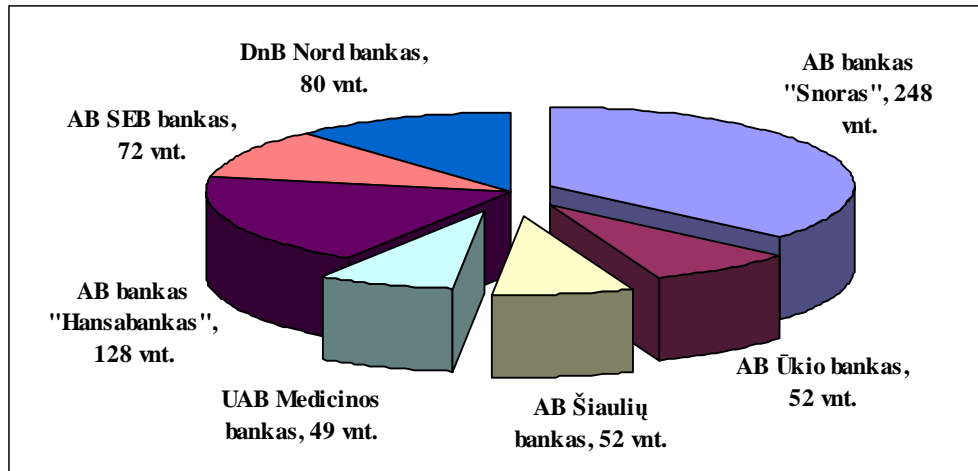
Reikėtų nepamiršti to, kad augantys didžiųjų bankų įsiskolinimai patronuojantiems bankams apskritai didina visos šalies bankų priklausomybę nuo konkrečių užsienio bankų veiklos. 2007 m. antroje pusėje pasaulinėse finansų rinkose kilus neramumams, skolinimasis pinigų ir kapitalo rinkose padidėjo. Pakilus patronuojančių bankų skolinimosi palūkanų normoms, jų teikiamų lėšų dukteriniams bankams Lietuvoje kaina taip pat padidėjo. Atsižvelgiant į tai, kad šalyje pritraukiamų finansinių išteklių vidutinė kaina yra mažesnė negu skolinimosi iš patronuojančių bankų, konkurencija dėl vidaus rinkoje pritraukiamų indėlių turi polinkį toliau stiprėti (Lietuvos bankas, 2008).

2.4. Bankų patikimumo ir įvaizdžio reikšmė

Banko įvaizdis visuomenėje yra labai svarbus ir turi būti kuriamas nuolat bei nuosekliai. Tai ilgalaikė marketingo politika. Bankai stengiasi sukurti pastovius bei efektyvius ryšius su visuomene, pabrėždami savo profesionalumą, kūrybingumą, orientaciją į kliento poreikius ir pan. Banko įvaizdis turi sustiprinti klientų pasitikėjimą banku.

Analizuojant bankų „prieinamumą“ (t.y. ar paprasta klientams surasti banką), reikia atkreipti dėmesį į mažų bankų filialų bei bankomatų skaičių, o taip pat į papildomų aptarnavimo ir pardavimo

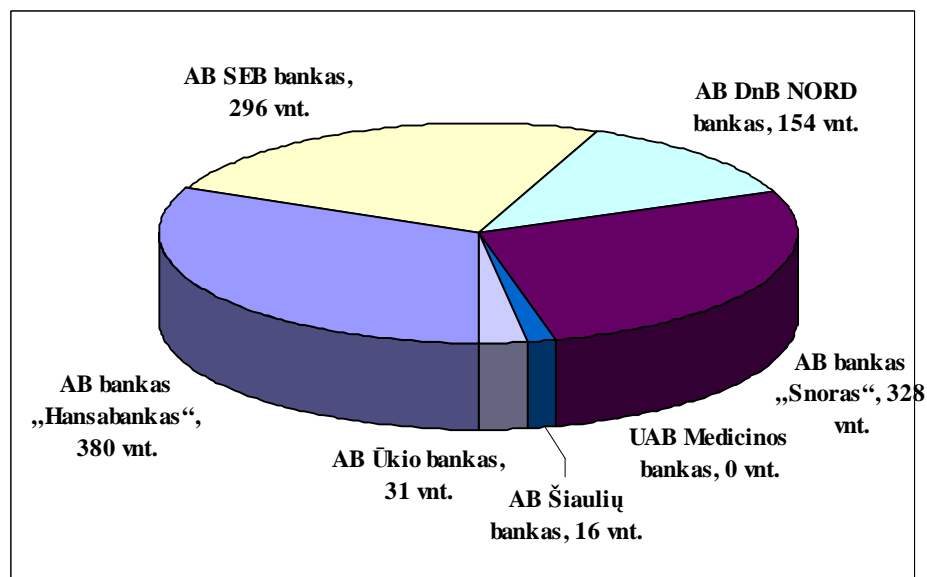
kanalų būvimą (pvz. elektroninė bankininkystė). Šie kriterijai neturėtų būti paskutinėje bankų vertinimo vietoje. Kuo daugiau banko filialų ar įrankių, kuriais naudojantis klientas gali savarankiškai apsitarnauti, tuo klientai labiau linkę naudotis tokio banko paslaugomis. Pagal aptarnavimo taškų skaičių aiškiausias lyderis yra AB bankas „Snoras“ (2007 m. turintis 248 klientų aptarnavimo vietas), tačiau kiti bankai turi gana mažą aptarnavimo vietų skaičių (žr. 12 pav.):

12 pav. Klientų aptarnavimo vietų skaičius Lietuvoje 2007 metais

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal komercinių bankų 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis

Aptarnavimo taškų skaičius lemia tai, ar klientui patogiu bendradarbiauti su atitinkamu banku – jeigu aptarnavimo vieta yra gana toli nuo namų, darbo ar kitos klientui patogios vietos, klientas tai įvertins rinkdamasis banką. Privatiems klientams taip pat labai svarbus bankomatų skaičius rinkoje (žr. 13 pav.):

13 pav. Grynų pinigų išėmimo bankomatų skaičius Lietuvoje 2007 metais

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal komercinių bankų 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis

13 paveiksle matyti, kad UAB Medicinos bankas analizės vykdymo metu neturi nei vieno bankomato, o AB Šiaulių banko bei AB Ūkio banko turimi bankomatai sudaro tik 3 proc. visoje rinkoje veikiančių bankomatų.

Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad privačiam klientui, besinaudojančiam atitinkamo vietinės rinkos banko įrankiais (kortelėmis, sąskaitomis) yra svarbu koks yra aptarnavimo sudėtingumas tiek vietinėje rinkoje tiek ir užsienyje – pavyzdžiui klientui, kuris turi AB Šiaulių banko kortelę, nebus labai naudinga ar patogiu išgryninti pinigus iš sąskaitos užsienyje, nes tokio banko bankomatų toje šalyje visiškai nėra; arba klientai, norėdami išimti grynuosius pinigus iš sąskaitos UAB Medicinos banko padalinyje, turi užsisakyti iš anksto banko nustatytomis sąlygomis. Visa tai sukuria tam tikrus patogumo barjerus ir lemia privataus kliento apsisprendimą.

Banko reputacija ir įvaizdis. Kaip jau buvo minima ankstesnėse skyriuose, visi nagrinėjami maži bankai siūlo savo klientams gana platų spektrą paslaugų ir produktų – tiek paskolinių paslaugų, tiek kasdienių operacijų. Tokiu atveju, kiekvienas klientas – tiek juridinis, tiek ir fizinis, rinkdamasis banką atsižvelgs į papildomus kiekvienam klientui patrauklius privalumus. Būtų galima skirti šias banko įvaizdžio savybes, kurios yra labiausiai pageidautinos: patraukli palūkanų norma, teikiamų paslaugų įvairovė ir jų įkainiai, geros kreditavimo galimybės, aptarnavimo kokybė, patogi banko ar jo filialo vieta, patogus darbo laikas, paslaugų gavimo ir naudojimo kanalas (ar būtina eiti į banką, ar galima gauti paslaugą namuose, pvz. internetinio banko pagalba, telefonu), paslaugos suteikimo laikas, papildomai gaunami produktai ar paslaugos ir t.t.

Visos šios savybės lemia patikimo ir nepatikimo komercinio banko įvaizdį ir individo nuomonę renkantis komercinį banką. Bankas su savo istorija, papročiais, kultūrinėmis vertybėmis, valdymo stiliumi ir kt. sudaro tą unikalią aplinką, kuri nustato tam tikras jo veiklos gaires ir standartus. Turi būti planingai kuriamas banko identitetas (individualumo išreiškimas). Ypač svarbu tinkamai pateikti banko misiją, nes nuo to ne tik priklauso jo įvaizdis visuomenėje, bet ir komunikacijos strategija, taip pat pasirinktos strategijos įgyvendinimo būdai (Drūteikienė, Marčinskas, 2006). Reikėtų atlikti išsamius rinkos tyrimus, siekiant nustatyti, pagal kokius kriterijams Lietuvos gyventojai ir įmonės renkasi bankus, taip pat įdomus rodiklis būtų ar vartotojai renkasi banką pagal jo kapitalo kilmę – galbūt dalis klientų vien vedami patriotiškų jausmų, renkasi banką, kurį valdo vietos rinkos investuotojai.

Pagal šiame skyriuje pateiktą informaciją, galima daryti išvadas, kad maži bankai specializuojasi jų pasirinktose veiklos nišose ir tai leidžia sėkmingai vystyti verslą. Tyrimo metu gauti rezultatai rodo, kad maži bankai valdo pakankamai nedidelę rinkos dalį, tačiau nuosekliai ją didina – kai kuriuose mažuose bankuose šis augimas (vertinant pagal išduotų kreditų portfelį, klientų skaičių bei indėlių pritraukimą) yra spartesnis nei didžiuosiuose bankuose. Dviejų nagrinėjamų bankų paskolų portfelis ir

klientų segmentai, o daugelio bankų (3 iš 4) pajamų struktūra yra silpnai diversifikuoti ir tai gali paveikti šių bankų veiklos perspektyvas. Analizuojant mažų bankų išsipareigojimų ir kapitalo sudėtį, matyti, kad pastarieji yra labai priklausomi nuo vienos rūšies lėšų – privačių klientų indėlių, nors yra stebima ir subordinuotų paskolų augimo tendencija. Auganti tendencija pasiskirstyti išsipareigojimus yra vertinama teigiamai, nes bankai siekia nebūti priklausomi nuo vieno pajamų šaltinio ir jį įtakojančių veiksnių.

3. MAŽUS BANKUS VEIKIANČIŲ IŠORĖS VEIKSNIŲ ĮTAKA

Nagrinėdamas mažus bankus veikiančius išorės veiksnius, autorius nepateikia tiesioginių įrodymų, kaip vieni ar kiti veiksniai įtakoja bankų veiklos rodiklius – autoriaus tikslas yra nustatyti galimus rizikos veiksnius. Išsami (giluminė) mažų bankų veiklos veiksnių analizė gali būti vėlesnių tyrimų objektas.

Autorius išskiria šias pagrindines mažų bankų veiklą įtakančias aplinkas: teisinė ir ekonominė.

3.1. Teisinė aplinka

Šalies valdžia sukuria įvairius suvaržymus bei apribojimus, kad apsaugotų gyventojų indėlius, kontroliuotų pinigų ir paskolų augimą, išsaugotų pasitikėjimą bankų ir finansine sistema.

Bankai savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Civiliniu kodeksu, Lietuvos Respublikos Bankų įstatymu ir priežiūros institucijos priimtais teisės aktais, savo statutais (įstatais). Bankai taip pat vadovaujasi Finansų įstaigų įstatymu, Akcinių bendrovių įstatymu ir kitais teisės aktais, jeigu Lietuvos Respublikos Bankų įstatymas nenustato kitaip.

Lietuvos Respublikos bankų įstatymas reglamentuoja visus banko „gyvavimo“ etapus, t.y. reglamentuoja Lietuvos komercinių bankų ir specializuotų bankų bei užsienio bankų, veikiančių Lietuvoje, taip pat jų padalinių steigimo, licencijavimo, veiklos, pabaigos ir pertvarkymo bei priežiūros tvarką, kad bankų sistema būtų stabili, patikima, efektyvi ir saugi.

Šalies bankų priežiūrą vykdo Lietuvos bankas. Jis turi garantuoti bankuose ir kitose kredito įstaigose laikomų indėlių saugumą bei apsaugoti bankinę sistemą nuo bankų bankrotų bangos. Lietuvos bankas vykdo monetarinės valdžios funkcijas: leidžia kredito įstaigų veiklą reglamentuojančius teisės aktus, atlieka kredito įstaigų veiklos priežiūrą ir vykdo monetarinę politiką.

Bankų ir kitų kredito įstaigų priežiūra apima:

- kredito įstaigų veiklos priežiūrą (bankinės veiklos licencijos išdavimas, bankų filialų steigimas ir kt.);
- bankų rizikų koncentracijos priežiūrą (maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta normatyvas ir kt.);
- bankų likvidumo priežiūrą;
- bankų mokumo priežiūrą.

Nagrinėjant teisinę bazę, nėra pastebėta išimčių mažų bankų veiklai vystyti. Tačiau norėtusi pabrėžti, kad vykdyti tam tikrus reikalavimus mažiems bankams yra tiesiog sudėtingiau. Prie tokių reikalavimų norėtusi priskirti Lietuvos Respublikos bankų įstatyme nustatytus privalomus riziką ribojančius - kapitalo pakankamumo bei likvidumo - normatyvus (apie šių normatyvų vykdymo galimybes skaityti 3.3. poskyryje).

Nagrinėjant teisinės aplinkos poveikį konkurentų atžvilgiu, svarbu atkreipti dėmesį į naujai steigiamas finansinės įmonės (UAB „MCB Finance“ (prekinis ženklas Credit24), UAB „General Financing“ (prekinis ženklas Kreditas 123) ar UAB „HST Komunikacijos“ (prekinis ženklas GreitasKreditas.lt) ir t.t.). Jos yra steigiamos AB ir UAB pagrindu bei nėra kontroliuojamos Lietuvos banko kaip pagrindinio finansų sistemos priežiūros specialisto, nes šios įmonės nėra depozitinės institucijos, t.y. jos nerenka indėlių. Šių įmonių veikla specializuota – vartojamieji kreditai privatiems asmenims. Tokios įmonės savo veikloje vadovaujasi Akcinių bendrovių įstatymu ir jų veikla – įmonės steigimo procedūra, įmonės akcininkų patikrinimas ar įvertinimas (naujo banko kūrimo arba akcininkų keitimosi atveju), kreditų teikimo procedūra, klientų vertinimas, rizikos kontrolė, Lietuvos bankų normatyvų laikymasis, atskaita visuomenei ar kontroliuojančiai institucija, skaidrumo politikos įgyvendinimas ir pan. – yra neribojama. Žinoma, tokių įmonių žlugimas nesukeltų finansų rinkos krizės, tačiau netinkamas klientų, pardavimo ir tolimesnio proceso administravimas (pvz. skolų išieškojimo būdai, ar skolų gražinimo galimybės susitarimo būdu (jeigu klientas tapo skolininku ir negali laiku gražinti kredito)) galėtų sukelti neigiamas klientų emocijas, kurie prarastų pasitikėjimą visa bankų sistema, kadangi, autoriaus nuomone, dažnas vartotojas net nesuvokia, kad tokios įmonės neturi banko statuso. Tokių įmonių nekontroliuojama veikla gali įtakoti mažų bankų (ypač AB bankas „Snoras“ ir Ūkio bankas kaip vartotojiško lizingo paslaugos teikėjus) veiklos galimybes, atimti dalį rinkos ir priversti bankus ieškoti naujų nišų veiklai vystyti.

3.2. Ekonominė aplinka

Ekonominės aplinkos poveikis yra vienas iš svarbiausių veiksnių, turinčių įtaką visų bankų egzistavimui, veiklai bei ateities perspektyvai. Kaip parodė Bazelio bankų priežiūros komiteto atliktas bankų griūčių išvystytos ekonomikos šalyse tyrimas, beveik 70 proc. bankų griūčiai įtakos turėjo makroekonominės šalies krizės bei finansinės sistemos liberalizavimas (t.y. susilpnėjęs valstybinis reguliavimas, kuomet finansų sistemos priežiūros institucijos nebuvo tinkamai ir laiku pasiruošusios pokyčiams) (Bank of international settlements, 2004). Pagrindinės rizikos bankų sistemai kyla dėl pasikeitusios situacijos tiek pasaulio rinkose (pvz. tyrimo metu vykstanti JAV finansinio sektoriaus krizė trikdo skolinimosi tarpbankinėje rinkoje procesus, kurie augina likvidumo riziką), tiek ir šalyje (prastėjančios ekonomikos atveju, bankai riboja skolinimą arba griežtina skolinimosi sąlygas, išaugusi infliacija blogina dalies bankų skolininkų – tiek įmonių, tiek ir namų ūkių – finansinę būklę, o tai yra rizika susijusi su galimybėmis gražinti skolą. Pvz. paskutinė Lietuvos banko įvykdyta Lietuvos komercinių bankų apklausa dėl skolinimo sąlygų (2008 m. balandžio mėn.) parodė, kad didžiausių nuostolių bankai tikisi transporto ir nekilnojamojo turto sektoriuose. Atsižvelgiant į gana didelę bankų paskolų, susijusių su nekilnojamoju turto, portfelio koncentraciją nekilnojamojo turto, nuomos ir kitos verslo veiklos sektoriuje, tikėtinas paskolų nuvertėjimo augimas ateityje. Tai padidintų spaudimą

bankų pelningumui, nes dėl sulėtėjusio paskolų portfelio augimo grynujų pajamų augimas gali nebeatsverti šių nuostolių (Lietuvos bankas, 2008)), nedarbo lygio, bankų finansavimosi galimybių (pvz. šiandieninę padidėjusią įtampą finansų rinkose rodo išaugusios bankų finansavimosi sąnaudos tiek vidaus, tiek ir užsienio rinkose. Be to, dėl padidėjusio neapibrėžtumo bankų noras skolinti tarpbankinėje rinkoje taip pat gali staigiai sumažėti. Visa tai didintų tarpbankines palūkanų normas ir mažintų sudaromų sandorių skaičių. Atsižvelgiant į išaugusias rizikos premijas, bankų galimybes pritraukti papildomų lėšų rinkoje išleidžiant skolos vertybinius popierius gali riboti tiek investuotojų nenoras prisiimti riziką, tiek ir galima tokių vertybinių popierių emisijos kaina. Tuo atveju, jei tokios emisijos būtų išleidžiamos, abejotina, ar dėl konkurencijos šalies bankų sistemoje ir nelygių galimybių skolintis bankams pavyktų perkelti padidėjusias finansavimo sąnaudas savo klientams. Visa tai galėtų daryti neigiamą įtaką dalies bankų pelningumui, o ilguoju laikotarpiu – ir kapitalo pakankamumo lygiui (Lietuvos bankas, 2008)) ir pan.

3.3. Veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymas

Bankų rizikos diversifikavimas visada buvo „protingos“ bankininkystės pagrindinis principas. Daugelis bankų bankrotų yra įtakoti per didelės kai kurių kreditų koncentracijos: vieno kliento, vieno ekonominio sektoriaus, vieno geografinio regiono rizika ir kt. Todėl, siekdama užtikrinti stabilią ir saugią bankų veiklą bei valdyti riziką, priežiūros institucija nustato įvairius rodiklius, kurių bankai privalo laikytis. Tai vadinamieji banko veiklos riziką ribojantys normatyvai. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas bankui nustato šiuos privalomus riziką ribojančius normatyvus:

- 1) kapitalo pakankamumo;
- 2) likvidumo;
- 3) maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais;
- 4) maksimalios paskolos vienam skolininkui;
- 5) didelių paskolų;

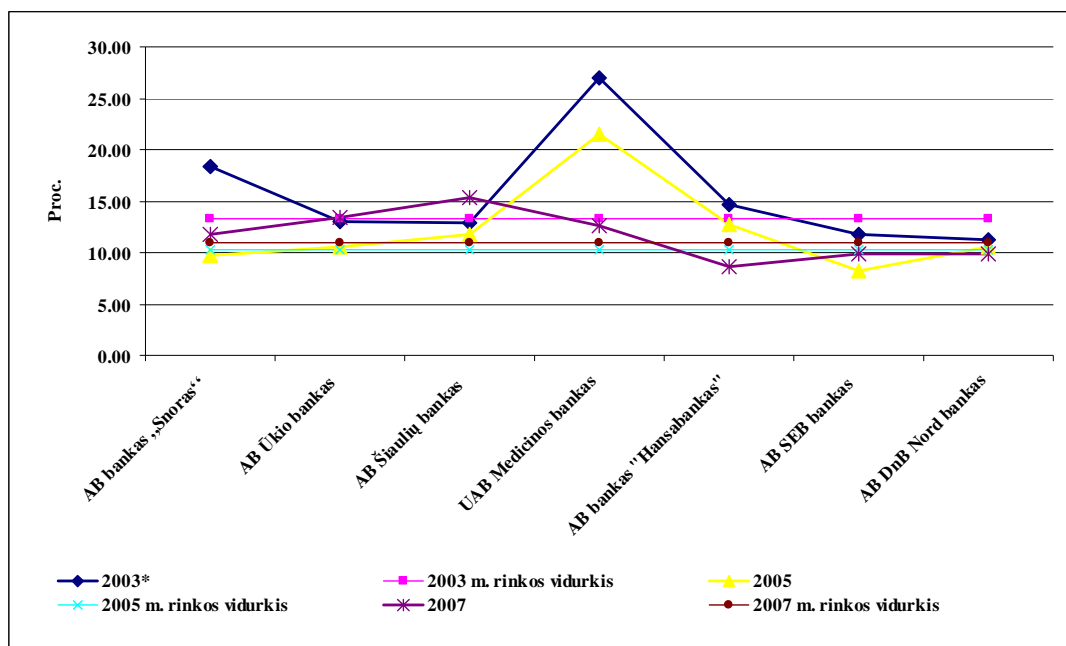
Normatyvų dydžius ir apskaičiavimo metodiką nustato priežiūros institucijos, t.y. Lietuvos banko teisės aktai. Priežiūros institucija turi teisę nustatyti bankui individualius normatyvų dydžius. Už normatyvų nesilaikymą Lietuvos bankas gali taikyti poveikio priemones: skirti banko vadovams administracines nuobaudas, laikinai ar visam laikui atšaukti leidimą atlikti vieną, kelias ar visas operacijas, nušalinti banko valdybos narį ar narius ir kt.

Toliau autorius nagrinės tuos normatyvus, kurie labiausiai įtakoja banko galimybę išlikti – kapitalo pakankamumo ir likvidumo normatyvus.

3.3.1. Kapitalo pakankamumo normatyvas

Bankų veiklos saugumas ir finansinis stabilumas paprastai vertinamas atsižvelgiant į nuostolių absorbcijos galimybes. Bankas, savo veikloje susidurdamas su įvairiomis rizikomis, gali patirti

nuostolių, kurie pirmiausia amortizuojami ne iš indėlininkų ar skolintojų lėšų, o iš banko akcininkų sukaupto kapitalo. Vadinasi, banko kapitalas yra tarsi paskutinė „gynybos linija“, buferis nenumatytiems⁷ ateities nuostoliams padengti (kreditoriams ir indėlių draudimo institucijai apsaugoti), kad bankas galėtų tęsti savo veiklą (Čiapas, 1999). Lietuvos bankas, nustatydamas nuosavo kapitalo ir banko įsipareigojimų privalomą santykį, verčia banko vadovybę elgtis apdairiai: banko augimą derinti su nuosavo kapitalo didėjimu, o taip pat skatina banko veiklos rentabilumą, kadangi nuosavą kapitalą galima didinti pelno sąskaita, darant atskaitymus į banko atsargas (Katkus, 2000). Banko mokumo rizika yra vertinama kapitalo pakankamumo rodikliu, kuris nusako ryšį tarp banko turto ir kapitalo. Kapitalo pakankamumo normatyvas - banko skaičiuotino kapitalo ir turto (aktyvų) bei nebalansinių įsipareigojimų, įvertintų pagal riziką santykis, turi būti ne mažesnis kaip 8 procentai (Lietuvos bankas, 2003). Tyrimo laikotarpiu visi Lietuvos komerciniai bankai vykdė Lietuvos banko nustatytą kapitalo pakankamumo normatyvą (žr. 14 pav.):

14 pav. Bankų veiklos riziką ribojančio kapitalo pakankamumo normatyvo rodiklio kitimas 2003 – 2007 metais

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal komercinių bankų 2003, 2005 ir 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis.

* 2003 m. normatyvo dydis buvo 10 proc.

Autorius atkreipia dėmesį į tai, kad maži bankai visu nagrinėjamu laikotarpiu turėjo didesnius nei nustatyti standartiniai bei rinkos vidurkiai kapitalo rezervus nei didieji bankai. 2007 m. bankų

⁷ Numatomiems nuostoliams sudaromi įvairūs atidėjimai

sistemos kapitalo pakankamumas šiek tiek padidėjo (lyginant su 2005 m.), rodydamas geresnį bankų rizikos padengimą kapitalu ir didesnius netikėtų nuostolių padengimo rezervus.

Bankų kapitalo pakankamumo didėjimas yra sietinas su sparčiai augančiu bankų kapitalu. Bankai, siekdami nestabdyti verslo plėtros ir kreditų teikimo, ir, tikėtina, atsižvelgdami į didėjančią riziką, didino kapitalą iš išorės šaltinių. Lietuvos banko Finansų stabilumo apžvalgoje teigiama, kad svarbiausi kapitalo augimo išorės veiksniai buvo pirmojo lygio kapitalo elementai: akcinis ir atsargos kapitalas bei emisinis skirtumas. Bankų kapitalas taip pat didėjo dėl pritraukiamų subordinuotų paskolų, daugiausia iš patrunuojančių bankų. Kapitalo didinimo subordinuotomis paskolomis tendencijos stebimos jau keletą pastarųjų metų. Tam įtakos greičiausiai turi tai, kad spartaus kreditavimo sąlygomis kapitalo didinimas iš subordinuotų paskolų yra paprastesnis ir operatyvesnis. Be to, anksčiau bankai buvo nepakankamai panaudoję tokio kapitalo didinimo galimybes.

Siekiant suprasti šio normatyvo laikymosi sudėtingumą mažiems bankams, būtina paanalizuoti mažų bankų kapitalo ir kitų lėšų pritraukimo galimybes.

Banko kapitalo ir išipareigojimų dalyje didžiausią dalį sudaro dviejų tipų banko išipareigojimai – įvairių tipų indėliai ir banko kapitalas.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Bankų įstatymu, *banko kapitalą* sudaro nuosavas ir skolintas kapitalas. *Nuosavas kapitalas* – tai akcininkų, išpirkusių banko akcijas, ir tokiu būdu savo pinigus ar turtą atidavę kredito įstaigai įkurti, nuosavybė. Akcininkų turtą sudaro šios pagrindinės dalys:

- įstatinis kapitalas (įregistruoto akcinio kapitalo nominali vertė);
- kapitalo rezervas (emisinis skirtumas⁸);
- praėjusių metų nepaskirstytas pelnas arba nuostolis⁹;
- privalomasis rezervas arba rezervinis kapitalas¹⁰;
- subordinuotos paskolos.

Norint, kad bankai turėtų pakankamai kapitalo reikia, kad bankai didintų savo turtą: kapitalą ir depozitus. Bankai savo kapitalą gali didinti gavę didesnes pajamas iš suteiktų paslaugų, geriau išnaudojant savo turtą, t.y. pasiekus didesnę turto gražą, arba įsigyti papildomo kapitalo pardavus rinkoje savo vertybinius popierius. Kiekviena iš šių kapitalo didinimo galimybių yra ypatingas

⁸ Kai bankas nori išplatinti naują savo akcijų emisiją, tai norėdamas parodyti, kad jam verslas sekasi gerai, nustatys aukštesnę akcijų kainą nei pirmoji akcijų emisija. Naujieji banko akcininkai, pirkdami naujas banko akcijas aukštesne kaina, netiesiogiai sumokės tam tikrą premiją senesniems akcininkams. Ši premija yra vadinama akcijų emisiniu skirtumu.

⁹ Jeigu bankas dirbo pelningai, tai finansinių metų pabaigoje jis gali išmokėti akcininkams dividendus. Tačiau bankas taip pat gali nuspręsti, kad dalį pelno reikia palikti banke. Ši savifinansavimo forma labai naudinga ypatingomis bankui situacijomis, pvz. banko spartaus augimo atveju tai padės įvykdyti kapitalo pakankamumo rodiklį. Dėl to bankas galės nepertraukiamai augti, nes jam nereikės skubiai platinti naujos akcijų emisijos. Šios atsargos – tai praėjusių metų nepaskirstytas pelnas.

¹⁰ Iš pelno dalies sudaromos banko atsargos nenumatytiems nuostoliams dengti (jos nėra tiesiogiai susietos su kokiomis nors konkrečiomis individualiomis paskolomis ar konkrečiais rizikingais aktyvais. Pagal LR bankų įstatymą atsargos negali būti mažesnės nei 1/20 paskirstytinojo pelno.

uždavinys banko vadovams. Pavyzdžiui, didinant galimą turto grąžą savaime padidėja su tuo susijusi rizika. Tai reiškia, kad padidėjus su turtu susijusiai rizikai padidėja ir galimybė patirti tam tikrus nuostolius, o padidėjusi nuostolių galimybė gali priversti banko vadovus padidinti nuosavą kapitalą (Johnson, 1992).

Galimas banko kapitalo šaltinio apibūdinimas priklauso nuo to, kokias funkcijas jis atlieka. Pavyzdžiui, jei kapitalo funkcija yra suprantama kaip galimų veiklos nuostolių padengimo funkcija, tai vienintelis tokio kapitalo šaltinis būtų akcinis kapitalas. Akcinis banko kapitalas gali iš dalies padengti banko patirtus nuostolius ir be to akcinis kapitalas dar yra ir viena iš sąlygų, kuri parodo banko mokumą. Jeigu įvyksta taip, kad banko patirti nuostoliai viršija banko turimo akcinio kapitalo sumą, tai tada paskelbiamas banko bankrotas ir jis yra likviduojamas. Akcinis kapitalas kartu su skolomis ir įsipareigojimais yra kaip kapitalo šaltinis tuo atveju, kai kapitalo funkcija suprantama kaip banko indėlių apsaugojimas. Šiuo atveju, jei banko skolos viršija jo kapitalą, tai bankas turi būti likviduotas, bet banko atidėti fondai, indėlininkų įnašų apsaugai yra panaudojami tam, kad išmokėti banko įsipareigojimus ir skolas. Taigi šiuo atveju banko skolintas kapitalas negali tiesiogiai apsaugoti banko nuo bankroto.

Bankas prie akcinio kapitalo gali pritraukti papildomą kapitalą dviem būdais. *Pirmiausia*, papildomas kapitalas gali atsirasti iš pajamų, kurios nebuvo išmokėtos akcininkams kaip dividendai. Daugeliui bankų tai vienintelė reali galimybė padidinti savo akcinį kapitalą, be to banko pajamų atidėjimai yra viena iš svarbiausių banko kapitalo šaltinių jeigu pažiūrėsime į banko ilgesnio laikotarpio veiklą. *Antras būdas* pritraukti papildomą kapitalą būtų, bankui išleidžiant papildomų akcijų paketus. Dauguma didelių bankų pardavinėja savo akcijas viešai veikiančiose rinkose, taigi didesniems bankams yra įmanoma banko išorinį kapitalą pritraukti per viešą akcijų išpardavimą. Maži bankai stengdamiesi parduoti savo akcijas viešojoje rinkoje patiria didesnes išlaidas ir jų gaunama nauda iš tų akcijų pardavimo yra mažesnė nei išlaidos. Be to tokio tipo bankų akcijų ir obligacijų paklausa nėra labai didelė.

Banko *skolintą kapitalą* sudaro lėšos, kurias bankas įsigijo nuosavybes teise pagal skolinimosi santykius išleisdamas ilgalaikius skolos vertybinius popierius (obligacijas) arba sudarydamas paskolos sutartis¹¹.

8 ir 9 paveiksluose matėme kokius šaltinius bankai renkasi savifinansavimui - mažuose bankuose indėliai sudaro didžiausią dalį banko finansinių resursų: vidutiniškai 73 proc. finansinių lėšų, 16 proc. – resursai iš kitų bankų ir/ar finansinių institucijų ir apie 2 proc. subordinuotos paskolos, o didžiųjų bankų įsipareigojimų struktūra rodo, kad nefinansinio sektoriaus indėliai ir iš kitų finansinių institucijų (tame tarpe ir patronuojančių bankų) pritrauktos lėšos, sudarydami vidutiniškai atitinkamai 52 ir 36

¹¹ Pagal LR bankų įstatymą paskolos sutartys turi atitikti šiuos reikalavimus: gautų lėšų grąžinimo terminas yra ne trumpesnis kaip 2 metai; skolos vertybiniai popieriai bei gautos paskolos turi visus subordinuotos paskolos požymius.

proc. balansinių įsipareigojimų, buvo daugmaž vienodai svarbūs finansinių išteklių šaltiniai. Tai patvirtina hipotezę, kad didieji bankai nėra stipriai apriboti šalies rinkos veiksmų, o gali pakankamai lengvai pritraukti finansavimo lėšų iš patronuojančių bankų (Aydin, 2008).

Bankai, skolindamiesi iš rinkos, pirmiausia atsižvelgia į kainos patrauklumą. Skolinimosi galimybės iš kapitalo rinkos priklauso nuo bankui suteikto skolinimosi reitingo¹² – kuo jis aukštesnis, tuo skolinimosi lėšų kaina yra patrauklesnė. 10 lentelėje pateikiami bankų skolinimo reitingai:

10 lentelė. Tarptautinių reitingų agentūrų Fitch Ratings, Moody's ir Standart&Poor's bankams suteikti ilgalaikio skolinimosi reitingai bei perspektyva

Banko pavadinimas	Fitch Ratings reitingai	Moody's reitingai	Standard&Poor's reitingai		Kredito reitingų apibūdinimas
	ilgalaikio skolinimosi reitingas			Perspektyva	
AB bankas „Snoras“	BB-			neigiama	Neinvesticinis (spekuliacinis) reitingas
UAB Medicinos bankas	B			Stabili	Neinvesticinis (spekuliacinis) reitingas
AB Ūkio bankas			BB	neigiama	Neinvesticinis (spekuliacinis) reitingas
AB Šiaulių bankas		BA2		Stabili	Neinvesticinis (spekuliacinis) reitingas
AB SEB bankas	A			Stabili	Aukštesnis investicinis reitingas
AB bankas „Hansabankas“		Aa3		n/a	Aukštas saugumo lygis
AB DnB NORD bankas	A			Stabili	Aukštesnis investicinis reitingas

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal reitingų agentūrų Fitch Ratings, Moody's ir Standart&Poor's bei komercinių bankų viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis.

Kaip matyti 10 lentelėje didžiųjų bankų ilgalaikio skolinimosi galimybės yra įvertintos geriau nei mažų bankų. Tai leidžia daryti išvada, kad skolintis mažam bankui kapitalo rinkoje nėra taip patrauklu.

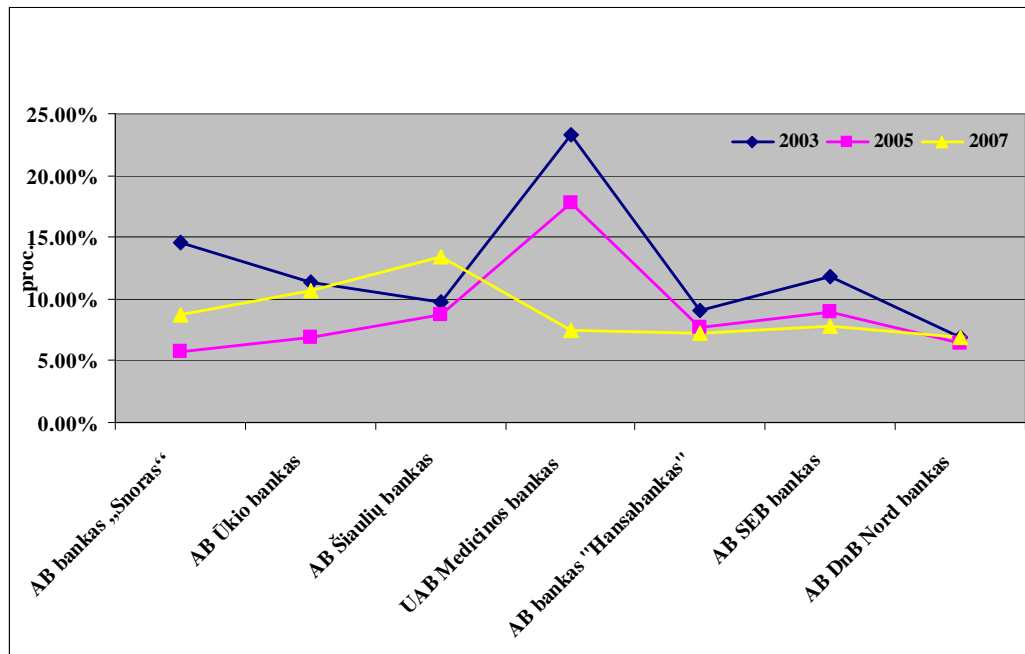
Žinoma, priklausomai nuo ekonominės situacijos ir dideliems bankams gali būti sudėtinga skolintis kapitalo rinkoje, tačiau pastarieji bankai lėšų gali gauti skolindamiesi iš patronuojančių bankų ar jų grupės už konkurencingą kainą. Aukšti didžiųjų bankų kredito reitingai ir didelė veiklos bei rizikos valdymo patirtis mažina tikimybę, kad šalies bankų sistema susidurtų su finansavimo problemomis.

Mažiems bankams, siekiant būti konkurencingiems ir pastebėtiems, tenka už pritrauktus indėlius pasiūlyti ir didesnes indėlių palūkanų normas. Tad jei konkurencija dėl vidaus rinkoje pritraukiamų lėšų labai padidėtų, mažų bankų padėtis gerokai pasunkėtų. Tam įtakos turėtų tiek galinčios

¹² Tai rodiklis, suteikiantis investuotojams (kreditoriams) koncentruotą informaciją apie skolininko gebėjimo vykdyti savo finansinius įsipareigojimus lygį. Skolininkui gali būti suteikti reitingai nuo apibūdinančių aukščiausią saugumo lygį, kai skolininko pajėgumas laiku įvykdyti finansinius įsipareigojimus ypač didelis, iki atitinkančių finansinių įsipareigojimų nevykdymą.

reikšmingai padidėti skolinimosi sąnaudos ir sumažėsiantis pelningumas, tiek palyginti ribotos šių bankų galimybės skolintis pinigų ir kapitalo rinkoje.

Banko dydis ir jo kapitalas. Egzistuoja skirtumai tarp mažų ir didžiųjų bankų nuosavo kapitalo ir turto lygio. Mažesni bankai turi sąlyginai didesnius nuosavo kapitalo lygius nei dideli bankai (žr. 15 pav.):

15 pav. Bankų akcininkų nuosavo kapitalo ir bankų bendro turto santykis 2003 – 2007 metais

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal komercinių bankų 2003, 2005 ir 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis

2003 m. mažų bankų vidutinis nuosavo kapitalo ir turto santykis buvo 14.75 proc., 2005 m. – 9.76 proc. ir 2007 m. – 10.08 proc. tuo tarpu didžiuosiuose bankuose, kuriuose kapitalas valdomas visos grupės lygiu, šis lygis buvo šiek tiek mažesnis, t.y. vidutiniškai 9.25 proc. 2003 m., 7.67 proc. 2005 m. ir 7.32 proc. 2007 m.

Tai, kad dideli bankai turi mažesnius kapitalo kiekius yra paaiškinama jų kapitalo struktūros platumu ir įvairumu, bei sugebėjimu tą kapitalą valdyti. Nors didesni bankai ir turi mažesnius nuosavo kapitalo kiekius lyginant su jų turto, bet vis dėl to tas kiekis yra žymiai didesnis nei mažų bankų. Kita priežastis turėti mažesni kapitalo dydį – didieji bankai priešingai nei maži bankai, turi „užnugaryje“ stiprų ir galintį pakankamai greitai padidinti akcinį kapitalą pagrindinį investuotoją.

Didelių ir mažų bankų kapitalo lygio skirtumas yra sąlygojamas ir skirtingų paskolų portfelio sudarymo. Didelių bankų paskolų portfeliai yra daugiau sudaryti iš trumpalaikių komercinių paskolų,

kurie turi trumpesnius mokėjimo terminus ir be to yra labiau likvidūs nei mažų bankų paskolų portfeliai. Tai, kad didesni bankai naudoja trumpalaikių paskolų politiką, lemia mažesnę kapitalo poreikį (Lietuvos bankas, 2008).

Teoriškai banko kapitalo lygis reikalingas tam, kad apsaugoti banką nuo nemokumo. Tam yra taikomos kelios rizikingumo politikos. Rizika gali būti susijusi su blogomis paskolomis, likvidumu ar finansavimo trūkumu. Reikalingo kapitalo dydis priklausytų nuo kiekvieno iš šių rizikos veiksnių. Kaip žinoma iš praktikos, Lietuvos bankas nesiima skaičiuoti reikalingo turto ir kapitalo lygio poreikius atskirais atvejais, nes laiko sąnaudos, reikalingos tokiems paskaičiavimams, atlikti būtų per didelės. Bankų veiklą reguliuojanti organizacija stengiasi sureguliuoti reikalingo banko kapitalo lygį nustatydamas kapitalo ir turto procentinius santykius. Teoriškai yra bandoma pritaikyti kapitalo rizikos sureguliuavimo lygius, kur mažesni bankai privalo turėti didesnius nuosavo kapitalo ir turto santykius.

3.3.2. Likvidumo normatyvas

Banko likvidumas – tai jo sugebėjimas įvykdyti savo įsipareigojimus nustatytais terminais ir atitinkamomis sumomis: išmokėti indėlius grynaisiais pinigais iš einamųjų banko sąskaitų, laiku sugrąžinti terminuotus depozitus bei įvykdyti savo nebalansinius įsipareigojimus. Apskritai, jeigu bankas gali pasiskolinti lėšų (pvz. priimdamas naujus indėlius, gaudamas paskolas iš centrinio ar kitų bankų), tai jis gali pagerinti likvidumą. Tokiu būdu likvidumo riziką galima apibrėžti kaip tikimybę, kad bankas nesugebės gauti pinigų skolindamasis (pvz. priimdamas indėlius) ar parduodamas savo turtą. Likvidumo rizika didžiausia yra tada, kai bankas nesugeba atsiskaityti su kreditoriais.

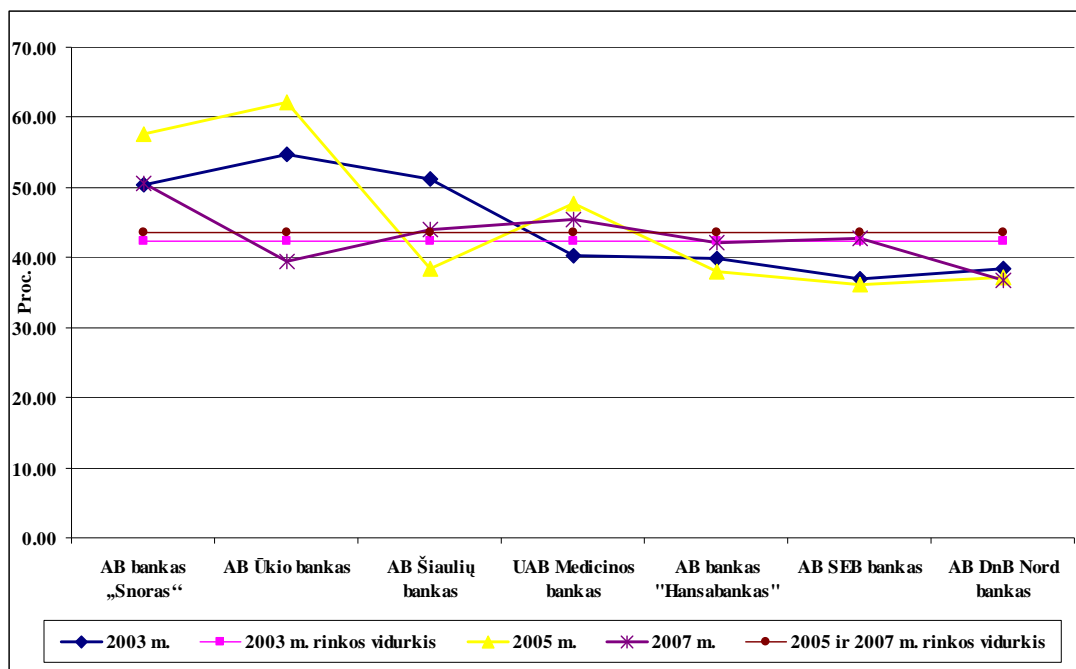
Lietuvos bankas yra patvirtinęs likvidumo normatyvo skaičiavimo taisyklės, pagal kurias likvidumo normatyvas - banko likvidaus turto santykis¹³ su einamaisiais įsipareigojimais¹⁴ negali būti mažesnis negu 30 procentų (Lietuvos bankas, 2004).

Analizuojamu laikotarpiu likvidumo rizikos valdymas Lietuvos bankų sistemoje daugiausia priklausė nuo vietos nebankinio sektoriaus finansinių išteklių (fizinių ir juridinių asmenų lėšos) ir patronuojančių bankų (kalbant apie didžiuosius bankus) finansinės situacijos, o vietos tarpbankinė rinka tebebuvo mažai svarbi (žr. 16 pav.).

Nagrinėjami maži bankai, kurie neturi lengvai prieinamo išorinio finansavimo šaltinio ir dėl to yra kur kas labiau priklausomi nuo vietinės finansų rinkos, siūlo didesnes indėlių palūkanų normas siekdami pritraukti daugiau nebankinio sektoriaus lėšų ir aktyviau skolinasi tarpbankinėje rinkoje, nors joje jų skolinimosi galimybes riboja skolinančių bankų nustatyti limitai paskoloms be užstato. Kai kurie šios grupės bankai taip pat skolinasi išleisdami skolos vertybinius popierius vidaus ir užsienio rinkose.

¹³ Likvidaus turto kategorijai priskiriama: pinigai, lėšos centriname banke, išdo skolos vertybiniai popieriai ir kt.

¹⁴ Einamiesiems banko įsipareigojimams priskiriama: 75 proc. gyventojų terminuotų indėlių, atsiskaitomosios sąskaitos ir indėliai iki pareikalavimo, išleisit akredityvai ir kt.

16 pav. Bankų veiklos riziką ribojančio likvidumo normatyvo rodiklio kitimas 2003 – 2007 metais

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal komercinių bankų 2003, 2005 ir 2007 m. viešai publikuojamus finansinės atskaitomybės duomenis

Dėl šios priežasties šių bankų likvidumo būklė yra labiau priklausoma nuo vidaus rinkos pokyčių ir likvidumo situacijos šalies vertybinių popierių ir tarpbankinėje rinkoje. Šios grupės bankai turi daugiau likvidžių lėšų, tokių kaip Lietuvos Vyriausybės skolos vertybiniai popieriai, o jų likvidumo rodikliai paprastai yra geresni negu didžiųjų bankų. Didžiųjų bankų, kurie turi santykinai lengvai prieinamą finansavimo šaltinį iš kitų patronuojančių užsienio bankų grupės, likvidumo situacija daugiausia priklauso nuo juos patronuojančių bankų likvidumo būklės.

Mažų bankų likvidumo normatyvo vykdymas yra pozityviai vertinamas – daugelio (3 iš 4) bankų likvidumo rodiklis keliais punktais viršiją Lietuvos banko nustatytą minimalų dydį bei vidutinį rinkoje veikiančių bankų dydį (žr. 16 pav.). Mažai kintantis ir gerokai didesnis už normatyvą mažų bankų likvidumo rodiklis rodo, kad pastarieji turi pakankamas likvidaus turto atsargas ir gerą finansinio stabilumo būklę likvidumo rizikos atžvilgiu. Didžiųjų bankų likvidumo rodikliai paprastai šiek tiek mažesni už sistemos vidurkį - santykinai mažesnes jų likvidaus turto atsargas kompensavo tai, kad jie kritinės situacijos metu galėtų tikėtis likvidumo pagalbos iš patronuojančių bankų.

Esant stabiliai šalies ekonominei situacijai visų įsipareigojimų padengti vienu metu nereikia, o ypač nenaudingas bankui būtų grynujų pinigų likutis. Jeigu Lietuvoje nenusakomai pasikeistų ekonominė situacija (į blogąją pusę), galbūt mažų bankų rodiklis ir galėtų būti didesnis, nei nustatytas Lietuvos banko normatyvuose, bet tam turi būti pagrindas, o pagrindinius sprendimus, susijusius su

banko likvidumu, turi priimti banko vadovybė, kuri taip pat turėtų būti parengusi netikėtų situacijų veiksmų planą, kuris nenumatytomis aplinkybėmis gali užtikrinti trumpo laikotarpio didelį likvidumą.

Apibendrinimui, vertinant mažus bankus veikiančią teisinę aplinką, nėra pastebėta išimčių mažų bankų veiklai vystyti, tačiau autorius siekė įrodyti, kad mažiems bankams vykdyti tam tikrus reikalavimus yra sudėtingiau. Autorius, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Bankų įstatymu, išskyrė du – kapitalo pakankamumo bei likvidumo normatyvus kaip pagrindinius riziką ribojančius normatyvus ir išnagrinėjo jų vykdymo galimybes. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad maži bankai palaiko aukštesnius rodiklius nei Lietuvos banko nustatyti minimalūs rodikliai, bei aukštesnius nei vidutiniai rinkos rodikliai. Autoriaus nuomone, tai yra gera tendencija, nes bankai išlaiko pakankamus rezervus veiklos rizikai valdyti, tačiau tai nėra banko stiprumo požymis – tokį rezervo poreikį įtakoja kelios priežastys: a) maži bankai neturi „užnugaryje“ stipraus ir galinčio pakankamai greitai padidinti akcinį kapitalą patronuojančio banko; b) mažų bankų kapitalo struktūra yra silpnai diversifikuota – didžiąją dalį išpareigojimų sudaro vietinės rinkos privačių ir juridinių asmenų lėšos (daugiau nei 65 proc.) – jeigu konkurencija dėl vidaus rinkoje pritraukiamų lėšų labai padidėtų, mažų bankų padėtis gerokai pasunkėtų dėl padidėjusių skolinimosi sąnaudų ir sumažėjusio pelningumo); c) siaura specializacija klientų ir kreditų atžvilgiu sukelia didesnę blogų paskolų riziką ir mažesnę paskolų likvidumą.

4. MAŽŲ BANKŲ STIPRYBIŲ, SILPNYBIŲ, GALIMYBIŲ IR GRĖSMIŲ (SSGG) ANALIZĖ

STIPRYBĖS

➤ **Kokybiškai subalansuota pajamų, įsipareigojimų ir kapitalo struktūra, aukštas kapitalo pakankamumo bei geras likvidumo rodikliai.** AB Ūkio bankas gryniosios palūkanų pajamos sudarė 34 proc. 2005 m., 42 proc. 2007 m. pajamų, ir gryniosios paslaugų ir komisinių pajamos sudarė 53 proc. 2005 m. ir 45 proc. 2007 m. pajamų. Dėl tokios pajamų struktūros Ūkio banką mažiau nei kitus bankus, kurių pajamų struktūroje didesnę dalį sudaro gryniosios palūkanų pajamos, veikia paskolų maržų mažėjimas. Sparčiai augdami maži bankai ir toliau išlaiko aukštus Lietuvos banko nustatytus normatyvus - vidutiniškai mažų bankų kapitalo pakankamumo bei likvidumo rodikliai yra gerokai aukštesni nei Lietuvos banko nustatyti normatyvai, o taip pat aukštesni nei didžiųjų bankų bei viršija bendrus rinkos vidurkius. Tai tik įrodo, kad maži bankai turto augimą kokybiškai derina su nuosavo kapitalo didėjimu bei laikosi konservatyvesnės likvidumo valdymo politikos, užtikrinančios pakankamą einamųjų finansinių įsipareigojimų vykdymą bei atsargų rezervų palaikymą. Įvertinant tai, jog šiuos rodiklius su dideliu rezervu maži bankai palaikė jau keletą metų (įvertinant gana sėkmingus veiklos metus) iš eilės, tai mažai tikėtinas šių rodiklių mažėjimas ir ateityje – tai yra gera tendencija, ypač atsižvelgiant į dabartinę nestabilią situaciją tarptautinėse finansų rinkose.

➤ **Auganti klientų bazė ir stiprėjantis klientų lojalumas.** Nors mažų bankų aktyvių klientų bazė nėra didelė ir pagal klientų skaičių pastarieji užėmė vidutiniškai 13 proc. visos Lietuvos rinkos aktyvių klientų, tačiau šis kairius yra augantis (tuo tarpu didžiuosiuose bankuose per nagrinėjamą laikotarpį aktyvių klientų skaičius sumažėjo). Taip pat svarbu pastebėti, kad tiek privačių tiek ir verslo klientų skaičius mažuose bankuose augo sparčiau nei didžiuosiuose bankuose, kas įrodo augantį vartotojų pasitikėjimą AB bankas „Snoras“ ir lietuviško kapitalo bankais.

➤ **Mažų bankų ryšys tvirtesnis su mažomis įmonėmis.** AB Šiaulių bankas ir UAB Medicinos bankas veiklos kryptis orientuota į smulkaus ir vidutinio verslo segmentą. Šiandieninėje Lietuvos ekonomikoje smulkaus ir vidutinio verslo įmonės sudaro 99.4 proc. bendrame veikiančių įmonių skaičiuje (Statistikos departamentas, 2008) ir sukuria apie 70 proc. šalies BVP. Autorius, išnagrinėjęs 5 įvairiose pasaulio šalyse atliktus tyrimus (Berger et al, 2002; Haas et al, 2007; Cartier et al, 2002; Aydin, 2008; Critchfield et al, 2004), išskyrė kelias priežastis, kodėl mažos įmonės dažniau renkasi mažus (tyrimuose mažo banko sąvoka atitinką banką, kurio bendras turtas yra mažesnis nei 1 mlrd. dolerių) bankus arba vietinio kapitalo bankus: *visų pirma*, maži bankai be patvirtintos finansinės informacijos analizuoja ir papildomą informaciją apie verslą, kuri galėtų padėti įžvelgti įmonės veiklos perspektyvas, numatyti stipriąsias įmonės savybes ir kartu rasti tinkamesnį finansavimo sprendimą.

Didieji bankai dėl didelės organizacinės struktūros dažniau naudoja informaciją kurią yra lengviau struktūrizuoti, paaiškinti ir pateikti kaip bendrą informacijos analizės paketą organizacijos darbuotojų naudojimui – nagrinėti papildomą informaciją neturi galimybės dėl gausaus specialistų būrio ir skirtingo jų supratimo bei informacijos interpretacijos. Todėl pastarųjų bankų kreditavimo reikalavimai yra standartizuoti – įmonės turi pateikti tik išsamią ir standartinę dažniausiai finansinę informaciją (patvirtintą atitinkamų organų); *antra*, maži bankai palaiko glaudesnę ir artimesnę ryšį su savo klientu. Didieji bankai juridinius klientus vertina remdamiesi nustatytų standartinių kriterijų visuma, neatsižvelgdami (ar retai atsižvelgdami) į papildomą informaciją. Norint įvertinti mažų įmonių galimybę skolintis, dažnai yra būtina įvertinti papildomus faktorius, o tai skolinimosi analizės procesą daro ne efektyvų. Todėl banko ryšys su klientu nėra toks glaudus, koks galėtų būti. Taigi maži bankai turi stiprių argumentų bei galimybių aktyvinti ir plėsti veiklą su mažomis ar vidutinėmis įmonėmis.

➤ ***Novatoriški sprendimai lemia kokybiškas paslaugas ir efektyvų klientų aptarnavimą.***

Maži bankai dėl nesudėtingos valdymo struktūros bei klientų specializacijos gali būti novatoriški ir labiau koncentruoti į kokybiškesnę, dažnai ir kompleksišką aptarnavimą nei didieji bankai – tokiu būdu klientams gali būti pateikiami nestandartiniai finansavimo būdai, žymiai greičiau kuriamos paslaugos ir pritaikomos atsižvelgiant į rinkos poreikius bei ateities perspektyvas, siekiant sumažinti rinkos dalyvių išlaidas ir patenkinti jų poreikius. Tačiau tam šių bankų paslaugos įvaizdis ir kokybė turi būti matomi iš vartotojo pozicijų - jei bendras šios srities vartotojų suvokimas nėra tikslus, jį būtina ugdyti. Taipogi, teikdami finansinius instrumentus, pastarieji bankai siekia labiau išnaudoti apie klientus sukauptą ne tik finansinę informaciją.

SILPNYBĖS

➤ ***Lėšų diversifikacija*** mažiems bankams yra gana jautri tema. Vietinio kapitalo bankai negali gauti papildomų lėšų iš patronuojančių bankų, todėl yra priversti skolintis iš kitų šaltinių. Skolinimosi iš kitų šaltinių (ne namų ūkių) vertė priklauso nuo bankui suteikto skolinimosi reitingo – kadangi nagrinėjami maži bankai neturi aukštų skolinimosi reitingų, jų skolinimosi kaina yra ne tokia patraukli kokią galėtų gauti būdami tarptautinės organizacijos dalimi, todėl didžiąją dalį mažų bankų pritraukiamų lėšų sudaro vietos klientų indėliai. Tačiau lėtėjant ekonomikai, vartotojams prarandant pasitikėjimą bankais, maži bankai gali pristigti lėšų veiklai plėtoti.

➤ ***Maksimalios paskolos vienam skolininkui ir didelių paskolų apribojimų poveikis.***

Vadovaujantis Lietuvos banko valdybos nutarimu patvirtintomis Maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui ir didelių paskolų apskaičiavimo taisyklėmis maksimali paskolos suma vienam skolininkui negali viršyti 25 proc. banko kapitalo, o banko suteiktų didelių paskolų (didelė paskola – tai paskola, suteikta skolininkui, kurios grynoji vertė lygi arba viršija 10 procentų banko kapitalo) bendroji suma neturi viršyti 800 proc. banko kapitalo (Lietuvos bankas, 2002). Tai reiškia, kad maži bankai, turėdami

sąlyginai mažesni kapitalo dydį yra gana riboti išduodant dideles paskolas, kai tuo tarpu dideli bankai gali išduoti dideles verslo paskolas tokiu būdu žymiai greičiau didindami banko turtą. Taip pat šie apribojimai reiškia, kad mažas bankas, išdavęs kelias dideles paskolas, gali susidurti su nesklandumais diversifikuojant paskolų portfelio riziką.

➤ ***Paskolų portfelio pasiskirstymas.*** AB Šiaulių bankas ir UAB Medicinos bankas yra siaura klientų specializacija – pagrindinės pastarųjų bankų veiklos kryptys yra įvairių finansavimo paslaugų smulkaus ir vidutinio verslo klientams, savivaldybėms ir regionams teikimas. Siaura koncentracija reiškia banko veiklos nestabilumą, kadangi jų kredituojamų klientų rinka yra labai priklausoma nuo ekonominės šalies situacijos. Esant ekonomikos rinkoje lėtėjimui ir rinkoje veikiančioms įmonėms lėtinant veiklos apimtis, šie bankai gali patirti tam tikrų nuostolių ir veiklos rezultatų mažėjimą, kadangi portfelis nėra tolygiai paskirstytas tarp kitų finansavimo rūšių. Vertinant bankų grupės lygiu situacija yra stipresnė – esant rinkos nesklandumams bankai gali veikti stiprindami dukterinių bendrovių pozicijas ir taip uždirbti iš netiesioginės bankų veiklos.

➤ ***Tarptautinės patirties poreikis.*** Didieji bankai turi sukaupę daugiau žinių, finansinės „know-how“ patirties, technologinių sprendimų bei vadybos patirties (dėl galimos tarptautinės migracijos organizacijoje) (Aydin, 2008), be to pastariesiems bankams naujų produktų, sistemų ar paslaugų kūrimas yra pigesnis, kokybiškesnis ir žymiai greitesnis, nes tarptautinėje organizacijoje kuriami „masiniai“ sprendimai ir atitinkamai individualiai pritaikomi atskiroms šalims. Tokiu atveju mažiems bankams informacijos ar žinių poreikį galėtų kompensuoti bendradarbiavimo ryšiai su kitomis Lietuvoje ar užsienyje veikiančiomis finansų įstaigomis, bendri projektai su Lietuvos banku, taip pat suvienytos kelių finansinės sistemos dalyvių jėgos kuriant informacinius sprendimus.

GALIMYBĖS

➤ ***Tinklo bei klientų duomenų bazių išnaudojimas.*** AB bankas „Snoras“, turėdamas didžiausią klientų aptarnavimo vietų skaičių Lietuvos rinkoje, turi galimybę siekti jį išnaudoti geresniam klientų pritraukimui. Banko šūkis „Mano artimas bankas“ išties atitinka tikrovę – klientai gali gauti įvairiausių paslaugų (pradedant sąskaitų aptarnavimu, baigiant paskolų išdavimu) jiems patogioje vietoje prie namų ar darbo. Taip pat pastarasis bankas ir Ūkio bankas turi puikiai išvystytą, konkurencingą smulkaus vartojamojo lizingo tinklą, kuris leidžia išlaikyti aukštas pozicijas lizingo rinkoje. Banko ir dukterinių bendrovių turimos klientų duomenų bazės galėtų būti apjungiamos, siekiant klientams pateikti visapusiškus, kompleksiškus kuo įvairiausių paslaugų sprendimus visos banko grupės vardu.

➤ ***Veiklos testinumas.*** Visi nagrinėjami bankai yra įvertinę savo galimą indėlį finansų sistemoje ir pasirinkę nišas veiklai vystyti. UAB Medicinos bankas ir AB Šiaulių bankas toliau galėtų stiprinti pozicijas kredituojant smulkaus ir vidutinio verslo įmones – kurti naujus finansavimo

sprendimus, teikti kompleksinius finansinio aptarnavimo siūlymus, derinti įvairius lengvatų teikimo ar garantijų iš valstybės klausimus su veikiančiąją valdžia, tuo skatindami Lietuvoje veikiančias įmones sėkmingai plėsti savo verslą net tik šalies viduje, bet ir tapti konkurencingomis įmonėmis už jos ribų. AB bankas „Snoras“ bei AB Ūkio bankas stiprina savo pozicijas tiek privačių tiek ir juridinių vartotojų rinkose. Pastarųjų bankų veiklos perspektyvos vystant ne bankinę veiklą yra gana stiprios, nes abu bankai tyrimo metu yra vartotojiško lizingo lyderiai rinkoje ir naujiems į šią rinką atėjusiems žaidėjams bus sunku įsitvirtinti arba įsitvirtinimo procesas užtruks ilgiau.

➤ **Tarptautinių ryšių kūrimas.** AB bankas „Snoras“ pagrindinis akcininkas taip pat yra Rusijos komercinio banko „Investbank“ (vienas iš didžiausių (pagal turta) bankų vykdo veiklą Rusijoje jau beveik 20 metų) pagrindinis akcininkas, be to AB bankas „Snoras“ valdo kontrolinį 76 proc. dydžio AS „Latvijas Krājbanka“ bendrovės akcijų paketą ir netiesiogiai, per „Latvijas Krājbanka“ - penkių jo dukterinių kompanijų SIA "LKB līzings", SIA „Krājinvestīcijas", LKB „Assets Management", A/S "Pirmais atklātais pensiju fonds" ir AS „Ieguldījumu sabiedrība Astra fondi" kontrolinius akcijų paketus. Taip pat bankas turi platų užsienio filialų bei atstovybių tinklą: Estijoje, Belgijoje, Baltarusijoje ir Čekijoje. AB Ūkio banko lizingas veikia sparčiai besiplėtojančioje Ukrainos rinkoje (RAB Ūkio bank lizing) ir teikia visų rūšių išperkamosios nuomos paslaugas fiziniams asmenims ir smulkioms bei vidutinėms įmonėms. Bankai, užėmę tvirtas pozicijas užsienio rinkose, turi galimybę padėti Lietuvos rinkoje veikiančioms įmonėms įsilieti į užsienio rinkas arba sustiprinti jau veikiančių įmonių pozicijas ir užimamą rinkos dalį konkurencingose tarptautinėse rinkose, pasiūlydami įvairių kompleksinių finansinių sprendimų bei garantijų.

➤ **Užsienio finansinių institucijų kapitalo pritraukimas.** Kaip matyti iš tyrimo rezultatų, užsienio kapitalas atlieka gana svarbų vaidmenį finansų sistemoje: visų pirma tai puikus sprendimas kapitalo kokybės bei šaltinių valdymui, banko įvaizdžio, patikimumo klausimas: padeda pritraukti didesnę indėlių portfelį, praplėsti kreditavimo paslaugų spektrą; pritraukiama nauja užsienio šalių patirtis ir žinios tiek organizacijos, tiek banko rizikos valdymo, technologinių inovacijų, aptarnavimo, naujų produktų, paslaugų bei jų kokybės, funkcinių sprendimų srityse, banko veikla tampa efektyvesnė. Be to, pritraukus užsienio kapitalą, bankai, būdami tarptautinės grupės nariais, gauna geresnius finansavimo reitingus, yra labiau pastebimi, kas leidžia sėkmingiau vystyti veiklą ir užtikrinti stipresnes pozicijas finansų rinkose. Nėra pagrindo sakyti, kad maži bankai būtinai turi pritraukti užsienio investuotojų kapitalą, tačiau svarstydami veiklos perspektyvas, maži bankai neturėtų bijoti ar atsiriboti nuo tokių sprendimų. Tyrimo, atlikto Estijoje, Lietuvoje, Lenkijoje ir Rumunijoje, rezultatai skelbia, kad dauguma nacionalinio kapitalo bankų numato visai nepriklausomą veiklą tik netolimoje ateityje; be to, perspektyvos parduoti kontrolinį akcijų paketą užsienio kapitalo partneriui dominuoja, planuojant šių bankų ateitį (Dubauskas, 2005).

GRĖSMĖS

➤ **Rinkos dalies praradimas dėl nekonkurencingų sąlygų.** Veiklą pradedančios mažos įmonės, ar jau rinkoje veikiančios įmonės, neturėdamos stiprios finansinės ar kreditavimo istorijos tikėtina jog pradės finansinį bendradarbiavimą su mažais bankais (išsamios tokio pasirinkimo priežastys nurodytos prie stiprybės „*Mažų bankų ryšys tvirtesnis su mažomis įmonėmis*“). Vėliau, sustiprinusios savo pozicijas rinkoje, šios įmonės gali perkelti savo finansų valdymą į didelius bankus, privilioti palankesnių kreditavimo ar aptarnavimo sąlygų. Tokia pati „negalėjimo pasirinkti kokį nori banką“ (nes klientas neturi kredito istorijos, arba priklauso rizikingai klientų grupei dėl jo amžiaus, pajamų dydžio ar pajamų šaltinio, taip pat neturi tvirtos užtikrinimo priemonės ir pan.) kreditui gauti pozicija galima ir su privačiais klientais.

➤ **Konkurencijos grėsmė.** Ši grėsmė susijusi su naujų konkurentų (dažnai - specializuotų) atsiradimu - gali atsirasti ir įsitvirtinti naujos privataus sektoriaus valdomos finansų įmonės, nebūtinai atitinkančios Lietuvos Respublikos Bankų įstatyme naudojamą banko ar specializuoto banko sąvoką. Visi nauji konkurentai greičiausiai sukels neigiamų padarinių mažiems bankams, atimdami iš jų dalį turimos rinkos. Tačiau atsiradusi konkurencija gali turėti teigiamą įtaką bankų veiklai – naujoms paslaugoms ar konkurencingiems sprendimams atsirasti, o tai skatins ieškoti galimybių kuo efektyviau išnaudoti turimus išteklius.

➤ **Globalizacijos grėsmė.** Vienas iš išlikimo pavojų yra susijęs su finansinio sektoriaus globalizacija, universalumu, technologijų plėtra, o tai skatina finansų sektorių konsoliduotis, jungtis ir taip mažinti dalyvių skaičių.

➤ **Nepakankamas indėlis į tyrimus ir plėtrą (R&D).** Maži bankai gali skirti dideles lėšas privalomųjų sistemų, programų ar procesų įdiegimui, tačiau skirti nepakankamai lėšų tyrimams kokią papildomą naudą galėtų atnešti tos naujai įdiegtos sistemos, programos ar procesai. Tokio sprendimo pasekmė – neišnaudotos veiklos galimybės. *Pavyzdžiui*, pagal Tarptautinio Bazelio bankų priežiūros komiteto kapitalo standartų susitarimą "Basel II", kurį ES šalyse narėse veikiančios bankai privalėjo įgyvendinti iki 2008 m. sausio 1 d., bankai diegė ar adaptavo kapitalo rizikos valdymo sistemas. Pavyzdinė šių sistemų pridėtinė vertė – paslaugos ar kredito kaina. Kitas pavyzdys – „Santykių su klientais valdymo“ sistema (autor. pastaba – vertimas iš anglų kalbos Customer Relationship Management (CRM)) modelio visapusiš išnaudojimas. Tokių investicijų į sprendimus pagalba galima mažinti paslaugų kainą, (nes daugelį analizės veiksmų gali atlikti kompiuterinė sistema, o ne specialistas), sutrumpinti sprendimo priėmimo laiką ir pan.

17 paveiksle autorius pateikia atliktos SSGG analizės pagrindinius rezultatus:

STIPRYBĖS	SILPNYBĖS
<ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Mažų bankų tvirtas ryšys su klientais</i> ➤ <i>Kokybiškai subalansuota pajamų, įsipareigojimų ir kapitalo struktūra, aukštas kapitalo pakankamumas bei geras likvidumas</i> ➤ <i>Auganti klientų bazė ir stiprėjantis klientų lojalumas</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Paskolų portfelio diversifikacija</i> ➤ <i>Finansinių lėšų diversifikacija</i> ➤ <i>Maksimalios paskolos vienam skolininkui ir didelių paskolų apribojimai</i>
GALIMYBĖS	GRĖSMĖS
<ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Aptarnavimo tinklo bei klientų duomenų bazių išnaudojimas</i> ➤ <i>Tarptautinių ryšių kūrimas</i> ➤ <i>Užsienio finansinių institucijų kapitalo pritraukimas</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Nauji konkurentai</i> ➤ <i>Rinkos dalies praradimas dėl nekonkurencingų sąlygų</i> ➤ <i>Pasaulyje vykstantys globalizacijos procesai</i>

17 pav. Pagrindinės mažų bankų stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Atsižvelgiant į mažų bankų vidaus išteklius (stiprybes), kurie užtikrintų pastarųjų bankų turimų plėtros galimybių panaudojimą ir aplinkos grėsmes, keliančias pavojų dėl bankų silpnybių, galima išskirti tam tikras mažų bankų tolesnės veiklos perspektyvas. Jas autorius pateikia 5 skyriuje.

5. MAŽŲ BANKŲ VEIKLOS LIETUVOJE PROGNOZĖS

Mažų bankų veiklos prognozės (trumpalaikė perspektyva) vertinimas liečia šių bankų skaičiaus kitimą, kapitalo pritraukimo, turto, paskolų klientų struktūros diversifikacijos atžvilgiu, o taip pat paremtas šių bankų konkurencingomis stiprybėmis ir galimybėmis.

Ekonominės prognozės. Dėl globalios finansų krizės augant finansinių išteklių kainai, mažėja jų prieinamumas. Ilgesnį laiką išliekant įtampai globaliose finansų rinkose, mažų bankų kreditų išdavimo klientams galimybės gali būti apribotos labiau nei sumažės pačių klientų skolinimosi poreikis.

Jei dėl sparčiai lėtėjančios šalies ekonomikos augimo pablogėtų įmonių finansinė būklė, išaugtų nedarbo lygis ir sumažėtų namų ūkių realiosios pajamos, gerokai pablogėtų mažų bankų turimo ar net būsimojo portfelio kokybė: išaugtų uždelstos paskolos ir kredito rizikos nuostoliai. 2008 m. pradžioje jau buvo stebima įmonių bankrotų skaičiaus augimo tendencija, iš dalies rodanti pablogėjusias dalies įmonių veiklos perspektyvas. Nors 2007 m. įmonės uždirbo rekordinį pelną, panašu, kad pajamos ateityje turėtų mažiau didėti. Tokie ekonominiai pokyčiai gali įtakoti ir mažų bankų veiklos augimą bei neigiamai paveikti pastarųjų bankų pelningumą (labiausiai turėtų atsiliiepti AB Šiaulių bankas ir UAB Medicinos bankas dėl siauros klientų segmento ir kreditų portfelio diversifikacijos).

Mažėjantį bankų pelningumą taip pat lems kylanti finansinių išteklių kaina ir veiklos sąnaudos. Kita vertus, didindami pajamas iš veiklos sričių, mažiau priklausomų nuo verslo ciklo svyravimo (pvz. įmonių sąskaitų aptarnavimo pajamas, paslaugų pajamas), bankai gali bent jau iš dalies kompensuoti pajamų augimo sumažėjimą ir galimą nuostolių augimą. Teigiamai vertinamas didelis mažų bankų kapitalo pakankamumas, užtikrinantis geresnį bankų rizikos padengimą kapitalu ir didesnius netikėtų nuostolių absorbavimo rezervus. Tačiau nepaisant to, stipraus kapitalo pakankamumo išlaikymo klausimas tebėra aktualus.

Kitos prognozės. Pastaruoju metu Lietuvos rinkoje nevyko jokie mažų bankų pirkimo, susijungimo sandoriai, taip pat nebuvo įsteigtas joks naujas vietinio kapitalo bankas. Pasaulio rinkose atliktos finansų sistemos analizės rodo, kad kai kuriose šalyse, dėl bankų krizės atsiradęs kapitalo pritraukimo poreikis, yra vienos iš galimų užsienio kapitalo bankų įėjimo į rinką priežasčių (Inter-American Development bank, 2005). Tačiau kaip pagrindinė priežastis nurodoma, kad užsienio kapitalo bankai labiau linkę ateiti į naują rinką, kurios pagrindiniai rodikliai yra: aukštas ekonominis augimas, žema infliacija, gausi vertybinių popierių rinkos kapitalizacija, neefektyvi vietinių bankų bei silpnesnė bankų reguliavimo sistema. Įvertinant tai, jog ekonominė šalies situacija artimiausius keletą metų nebus palanki produktyviam šalies vystimuisi (prognozuojamas lėtesnis BVP, eksporto, finansų sektoriaus augimas, investicijų kritimas, augantis nedarbo lygis) (Lietuvos bankas, 2008), tikimybė pritraukti užsienio kapitalo į šalies finansų sistemą yra maža. Taip pat svarbu pažymėti, kad tokioje

mažoje rinkoje, kurios 67 proc. (Lietuvos bankas, 2008) jau valdo (pagal turta) užsienio kapitalo bankai, nėra didelių galimybių kurtis ir naujoms vietinio kapitalo kredito įstaigoms.

Kai kurių apžvalgininkų teigimu, glaudžiais ryšiais grįstas finansavimas taps mažiau efektyvus ir svarbus dėl kelių priežasčių: a) bus prieinamas vis didesnis kiekis ir išsamesnė informacija iš smulkių įmonių (autor. pastaba – Lietuvos atveju, tai gali būti susiję su Europos Sąjungos bendraisiais reikalavimais įmonių pateikiamą informaciją struktūrizuoti ir vertinti pagal vienodus principus) ir b) dėl informacinių technologijų ir programinių sistemų tobulėjimo, kredituojantys vis daugiau pasitelks finansinę informaciją (o ne papildomą) sprendimams dėl smulkaus verslo finansavimo, priimti (Critchfield, 2004). Dėl šios priežasties maži bankai gali prarasti savo rinkos dalį, nes dideli bankai taip pat ims iniciatyvos finansuoti pradedančias įmones ar smulkias įmones.

Panaši situacija prarasti arba sumažinti asmeninio ryšio poreikį yra ir su individualiais asmenimis – šiandienis jaunimas, vis labiau skatinamas naudotis bankinėmis sistemomis internete bei bankomatais, ateityje subrendęs išliks ištikimas informacinių sistemų galimybių išnaudojimui atliekant įvairias finansines operacijas (nuo sąskaitų operacijų, paskolų gavimo internetu, iki investicinių projektų įgyvendinimo bei apsipirkimo lizingo būdu e-parduotuvėse).

Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikėje strategijoje numatyta viena iš šalies ekonomikos stiprybių, kad „<> būdama nedidelė šalis, Lietuva turi galimybę greitai prisitaikyti prie sparčiai kintančių ekonomikos globalizavimo aplinkybių ir greito informatikos priemonių plitimo ekonomikoje. Lietuva turi palyginti gerą fiksuoto ir mobiliojo ryšio infrastruktūrą, teikiamos plačiajuosčio interneto paslaugos <>. Didelė dalis (72,3 %) Lietuvos gyventojų mano, kad informacinės technologijos palankiai paveiks Lietuvos ūkį. Verslininkai išvelgia informacinių technologijų ir telekomunikacinių prekių gamybos bei paslaugų teikimo spartinimo svarbą <>“(Ūkio ministerija, 2002) – tai reiškia, kad kiekvienas namų ūkis skatinamas naudotis informacinių technologijų teikiama privalumais įvairiose šalies vietose. Įvertinę šias išvalgas, maži bankai turi galimybę tobulinti ir plėsti finansavimo veiklą pagrįstą informacinėmis technologijomis ir pasiekti didesniąją dalį visuomenės – ne tik mieste, bet ir aplinkiniuose regionuose.

Siekiant kompetentingai ir konkurencingai valdyti finansinę rinką, prisitaikyti prie tobulėjančių technologinių, vadybos, valdymo sprendimų, ugdyti žinių specialistus, visi be išimties bankai turi poreikį pritraukti kvalifikuotą, išsilavinusį, dažniausiai su patirtimi, personalą. Remiantis tuo, kad išsilavinę piliečiai traukiasi (arba įgiję išsilavinimą nebegrižta į rajonus) į didžiuosius miestus, o kaip žinia maži bankai (AB Šiaulių bankas bei UAB Medicinos bankas) dominuoja mažesniuose šalies regionuose, mažiems bankams gali kilti problemų dėl kompetentingo personalo pritraukimo ar jų išlaikymo.

Naujų „nišinių“ (vystančių veiklą, nurodytą Lietuvos Respublikos Bankų įstatyme) žaidėjų atėjimas į rinką ateinančius keletą metų mažai tikėtinas, dėl lėtėjančios rinkos ekonomikos, o ir stiprios

ekonomikos laikais atsirado tik vienas - specializuotas bankas BIGBANK, kurio pagrindinė funkcija teikti vartojamąsias paskolas individualiems vartotojams.

Pagrindiniai mažų bankų (o ypač AB Ūkio bankas, AB Šiaulių bankas ir UAB Medicinos bankas) konkurentai galėtų būti kredito unijos. Jos turi palankias sąlygas plėstis Lietuvos kaimiškuose rajonuose bei nedideliuose miesteliuose, surinkti indėlius iš klientų ir kredituoti smulkųjį bei vidutinį verslą. Kredito unija yra kooperatiniais pagrindais sukurta finansinė institucija, teikianti paslaugas tik savo nariams (Lietuvos banko duomenimis 2008 m. spalio 1 d. Lietuvoje veikė 67 kredito unijos, vienijusios beveik 93 tūkstančius narių (Lietuvos bankas, 2008)). Lietuvos kredito unijos interneto puslapyje pateikiamas šūkis: „kredito unija – tai daugiau nei bankas“, tuo pabrėžiant, kad kiekviena kredito unija, skirtingai nuo banko filialo, yra kaip atskira, autonomiška *savo narių valdoma įmonė, kurios nariai yra ir savininkai, ir klientai*, atsakingi už įmonės eigą, augimą ir rentabilumą, ir yra skatinama teikti savo nariams paskolas bei kitas finansines paslaugas kuo palankesnėmis sąlygomis ir sudarydama saugias sąlygas indėliams (Lietuvos kreditų unijos, 2008).

Vertinant vartojimo lizingo rinką (kai prekių vertė nėra didelė), konkurentais (konkurencingumas vertinamas prieinamumo (galima gauti paskolą internetu, pašte, spaudos kioskuose ar didžiuosiuose prekybos centruose), paprastumo (nereikia pateikti pajamas įrodančių dokumentų, užtikrinimo priemonių) bei paskolos sumos atžvilgiu) galėtų būti, nors kol kas mažai tikėtina dėl didelių paskolos procentų, finansinės įmonės (steigiamos AB ir UAB pagrindu ir nėra kontroliuojamos Lietuvos banko kaip pagrindinio finansų sistemos priežiūros specialisto) UAB „MCB Finance“ (prekinis ženklas Credit24), UAB „General Financing“ (prekinis ženklas Kreditas 123) ar UAB „HST Komunikacijos“ (prekinis ženklas GreitasKreditas.lt).

Maži bankai neturi daug galimybių diversifikuoti finansinius išteklius. Siekdami pritraukti kuo daugiau lėšų iš vietinės rinkos, pastarieji, siekdami būti konkurentabilūs, yra priversti didinti indėlių palūkanas, o tai natūraliai mažina uždirbamus pelnus. Naujų santaupų kaupimo įrankių atsiradimas (pvz. šiandien jau veikianči trečioji pensijų pakopa, arba savanoriškas pensijų kaupimas, mažina bankų indėlių kiekį, kadangi sukauptos santaupos paskirstomos tarp bankų ir savanoriško draudimo pensijų fondų), konservatyvių santaupų kaupimo būdų rizikos laipsnio keitimas į agresyvesnius, be to, tyrimo metu vykstantys ekonominiai pokyčiai, lėtina indėlių pritraukimą. Turint tvirtais ryšiais bei lojalumu grįstus santykius su vis augančiu klientų ratu bei stengiantis juos išlaikyti, maži bankai rinkai turėtų pasiūlyti platesnį investavimo ir taupymo paslaugų spektrą, ir tokiu būdu plėsti kapitalo pritraukimo šaltinius, taip pat rinkai pasiūlyti aktyvus, nešančius komisines ir paslaugų pajamas. Šios savybės ateities perspektyvoje padės konkuruoti rinkoje, jeigu net ir į rinką ateis nauji tokių paslaugų teikėjai, turimas patikimas bendradarbiavimo įvaizdis padės išlaikyti pozicijas rinkoje, užsitikrinti senų klientų ištikimybę, o teikiamos naujos kokybiškos paslaugos, padės išlaikyti ne tik minėtus senus klientus, bet ir privilioti naujų. Amerikoje atlikto tyrimo metu, buvo nustatytas mažų bankų poreikis netradiciniams

kapitalo pritraukimo metodams (šalia pateikiama rodiklio būklė per kelerius tyrimo metus – augantis arba krentantis poreikis): FHLBS paskolos (augantis poreikis) (autorius pastaba - FHLBS - Federalinio būsto paskolų banko sistema (vertimas iš angl. The Federal home loan bank system), užtikrina savo narių, kurie teikia būsto ar nekilnojamo turto paskolas, likvidumą ir teikia pastariesiems paskolas patrauklia kaina (Federal deposit insurance corporation, 2008). Sistema sukurta kaip Vyriausybės rėmimo organizacija (vertimas iš angl. Government Sponsored Enterprise (GSE)); Fed lėšos (augantis poreikis) (autorius pastaba – lėšos gaunamos iš Jungtinių Amerikos valstijų centrinio banko rezervo (The Federal rezerve financial servines, 2008)); subordinuotos paskolos (krentantis poreikis), atpirkimo sandoriai (augantis poreikis), brokerio indėliai (stabilus poreikis) (autorius pastaba - brokeriai surenka mažus indėlius į vieną bendrą indėlių paketą (po 100 tūkst USD) ir išrašo indėlio sertifikatą taupymo institucijai, kuri moka didžiausią palūkanų normą ir jos veikla yra apdrausta valstybės. Tokie sandoriai leidžia asmenims su mažesnėmis lėšų sumomis suvienyti savo lėšas į bendrą fondą ir uždirbti nemažą pelną (Investopedia, 2008)) ir pan. Lietuvos bankas (kartu su finansų sistemos dalyviais) turėtų inicijuoti tyrimus, nustatant patrauklaus kapitalo pritraukimo šaltinius, pasitelkiant Europos sąjungos ar kitų pasaulio šalių patirtį. Reikia nepamiršti, kad finansų sektorius yra bene pagrindinė šalies ekonomikos varomoji jėga ir esant nestabilumui rinkose, valstybė turi būti suinteresuota palaikyti ir remti finansų sektoriuje veikiančias organizacijas (bei namų ūkius), idant tam, kad jos nežlugtų pačios, kartu nesužlugdydamos šalies rinkoje veikiančių skolininkų.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, gimstamumas Lietuvoje mažėja (Statistikos departamentas, 2008), o tai gali būti svari priežastis keisti bankų veiklos kryptį – 16 proc. gyventojų (virš 65 metų) tyrimo metu jau yra pasiekę pensijinį amžių – jų tikėtinas aktyvumas kredito rinkose yra mažas; 40 proc. Lietuvos gyventojų (kurių amžius 35 – 65), vadovaujantis gyvenimo ciklo teorija jau yra apsirūpinę materialiniu pagrindu ir nuo panašaus amžiaus bus linkę kaupti pinigus įvairiomis formomis pensijai, t.y. jie labiau bus linkę rinkti indėlių kaupimą ar investavimą nei kreditų įsigijimą; tuo tarpu 22 proc. Lietuvos gyventojų (kurių amžius yra 10 - 24 metai), pagal šiandienines bankų „jaunimo ugdymo programas“ yra skatinami mokytis „auginti“ pinigus ir taip užtikrinti turtingą ateitį, juos investuojant, o ne įsigyjant pasyvus. Autoriaus nuomone, bankai nuo pagrindinės kreditų išdavimo veiklos pamažu pereis prie investicinės veiklos produktų kūrimo ir skatinimo – tai ypač gali įtakoti AB Ūkio bankas ir AB bankas „Snoras“ veiklos kryptis.

Džiuginantys rezultatai gaunami analizuojant išvykstančiųjų šalies piliečių skaičiaus mažėjimą – nuo 2003 m. emigrantų skaičius sumažėjo 30 proc., o tai reiškia, kad piliečių santaupos ir uždirbami pinigai lieka šalyje ir gali būti atitinkamai pritraukti Lietuvos bankų.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Ruošiant išvadas, siekta nustatyti mažų bankų vietą bendroje šalies finansų sistemoje, jų veiklos tobulinimo kryptis. Darbe buvo tirta teisinė ir ekonominė mažus bankus veikianti aplinka, mažųjų ir didžiųjų bankų veikla, problemos ir perspektyvos, atlikta mažų bankų stiprybių, silpnųjų galimybių ir grėsmių analizė (SSGG) ir padarytos šios išvados:

1) Nagrinėjant Lietuvos rinkoje veikusią bankų istorinę raidą, nustatyta, kad po Nepriklausomybės atkūrimo (1990 m.) bankų krizės metu (1994 – 1996 m.) pirmiausia su finansinėmis problemomis susidūrė maži bankai. Nepaisant didelio žlugusių bankų skaičiaus šis faktas neturėjo didesnio poveikio Lietuvos bankų sistemai, kadangi bankrutuojančių bankų turtas sudarė tik 5 proc. visos bankų sistemos aktyvų.

2) 1990 – 1996 m. bankų raidos tyrimo rezultatai parodo, kad bankų sektoriuje išliko tie bankai, kurie nuo verslo pradžios buvo pasirinkę ilgalaikes veiklos strategijas ir nesiekė trumpalaikio naudos efekto. Yra išskiriamos *pagrindinės prielaidos* (nevertinant makroekonominių (objektyvių) veiksmų), lėmusios šiandieninės bankininkystės kūrimosi ir stabilizavimo pagrindus: a) nevykdoma griežta kredito įstaigų priežiūra; b) teisinio reglamentavimo liberalumas; c) netinkamai diversifikuotas banko portfelis; d) bankininkystė buvo itin pelningas verslas - kylanti infliacija ir su tuo susijusios didelės palūkanos ir maržos – tai leido bankams iš nesaugios ir neapdairios veiklos gauti didelį pelną; e) banko reputacinio vardo nebuvimas.

3) Analizuojant mažų bankų reikšmę šiandieninėje ekonomikoje, matyti, kad maži bankai yra atradę savo veiklos nišą - AB Šiaulių bankas ir UAB Medicinos bankas aktyviai bendradarbiauja su smulkaus ir vidutinio verslo įmonėmis, AB bankas „Snoras“ ir AB Ūkio bankas yra vartotojiško lizingo rinkos lyderiai, tarp didžiausių bankų ir kad pelno generavimo galimybės jiems yra pakankamai geros. Tai patvirtina vieną iš hipotezės dalių. Maži bankai bendradarbiaudami su vidutiniškai 12 proc. aktyvių rinkos klientų bendrai valdė 9 proc. bendros Lietuvos komercinių bankų paskolų rinkos ir yra pastebimas nors ir nežymus rinkos dalies bei aktyvių klientų skaičiaus augimas, kai tuo pačiu metu didelių bankų rinkos dalis ir aktyvių klientų skaičius sumažėjo. Tarp mažų bankų lyderio pozicijas (pagal turtą, paskolų portfelį, sutarčių skaičių, indėlių pritraukimą ir grynąjį pelną) užėmė AB bankas „Snoras“ ir AB Ūkio bankas. UAB Medicinos bankas užėmė mažiausias rinkos dalis tarp visų nagrinėtų Lietuvos rinkoje veikiančių komercinių bankų bei užsienio bankų skyrių. Didžiausias rinkos dalis pagal aukščiau šiame punkte paminėtus kriterijus užima ne lietuviško kapitalo bankai, tačiau finansų sistemos rizikos požiūriu koncentracijos bankų sektoriuje mažėjimas yra palanki tendencija: tokiu atveju vienam iš didžiausių rinkos dalių užimančių bankų susidūrus su finansiniais sunkumais, neigiamas poveikis finansų rinkai būtų mažesnis.

4) Maži bankai efektyviai ir sėkmingai vystė savo veiklą sparčiai augindami (3 iš 4 bankų net sparčiau už didžiuosius bankus) paskolų portfeli: sparčiausiai rinkos dalį nagrinėjamu laikotarpiu augino UAB Medicinos bankas (149 proc.), AB Ūkio bankas (129 proc.) ir AB Šiaulių bankas (101 proc.) (palyginimui AB bankas „Hansabankas“ – 121 proc. bei AB SEB bankas 91 proc.).

5) Dviejų nagrinėjamų mažų bankų paskolų portfelis ir klientų segmentai, o daugelio bankų (3 iš 4) pajamų struktūra yra silpnai diversifikuoti ir tai gali labai paveikti šių bankų veiklos perspektyvas. Analizuojant mažų bankų įsipareigojimų ir kapitalo sudėtį, matyti, kad pastarieji yra labai priklausomi nuo vienos rūšies lėšų – vietinės rinkos privataus segmento indėlių, nors yra stebima ir subordinuotų paskolų augimo tendencija. Auganti tendencija paskirstyti įsipareigojimus yra vertinama teigiamai, nes bankai siekia nebūti priklausomi nuo vieno pajamų šaltinio ir jį įtakančių veiksnių.

6) Vertinant mažus bankus veikiančią teisinę aplinką, nėra pastebėta išimčių mažų bankų veiklai vystyti, tačiau mažiems bankams vykdyti kapitalo pakankamumo bei likvidumo normatyvus yra sudėtingiau. Maži bankai palaiko aukštesnius rodiklius nei Lietuvos banko nustatyti minimalūs rodikliai, bei aukštesnius nei vidutiniai rinkos rodikliai. Tai yra gera tendencija, nes bankai išlaiko pakankamus rezervus veiklos rizikai valdyti, tačiau tai nėra banko stiprumo požymis – tokį rezervo poreikį įtakoja kelios priežastys: a) maži bankai neturi užnugaryje stipraus ir galinčio pakankamai greitai padidinti akcinį kapitalą patronuojančio banko; b) mažų bankų kapitalo struktūra yra silpnai diversifikuota - jeigu konkurencija dėl vidaus rinkoje pritraukiamų lėšų labai padidėtų, mažų bankų padėtis gerokai pasunkėtų dėl padidėjusių skolinimosi sąnaudų ir sumažėjusio pelningumo); c) siaura specializacija klientų ir kreditų atžvilgiu sukelia didesnę blogų paskolų riziką ir mažesnę paskolų likvidumą.

7) Pagrindinės mažų bankų stiprybės yra mažų bankų tvirtas ryšys su klientais, kokybiškai subalansuota pajamų, įsipareigojimų ir kapitalo struktūra, aukštas kapitalo pakankamumas bei geras likvidumas, taip pat auganti klientų bazė ir stiprėjantis klientų lojalumas. Kaip pagrindinės silpnybės išskiriamos paskolų portfelio ir finansinių lėšų diversifikacija bei maksimalios paskolos vienam skolininkui ir didelių paskolų apribojimai. Pagrindinės mažų bankų galimybės - aptarnavimo tinklo bei klientų duomenų bazių išnaudojimas, tarptautinių ryšių kūrimas bei užsienio finansinių institucijų kapitalo pritraukimas. Esminės grėsmės - nauji konkurentai, rinkos dalies praradimas dėl nekonkurencingų sąlygų bei pasaulyje vykstantys globalizacijos procesai. Atlikta analizė patvirtino darbo pradžioje iškelto hipotezės likusią dalį, kad nežiūrint į tai, kad maži bankai yra atradę savo veiklos nišą, naujų finansų rinkos dalyvių (finansinių įmonių) atėjimas į rinką gali susilpninti mažų bankų kredito rinkos dalį ir pastarųjų išlikimas Lietuvos rinkoje sietinas su užsienio kapitalo pritraukimu.

8) *Ekonominės prognozės (trumpalaikė perspektyva):* Lėtėjant ekonomikai, lėtėjant vartotojų realiosioms pajamos, augant infliacijai ir nedarbo lygiui, taip pat ilgesnį laiką išliekant

įtampai globaliose finansų rinkose a) mažų bankų finansinių lėšų pritraukimo galimybės, tuo pačiu ir kreditų išdavimo klientams galimybės gali būti apribotos labiau nei sumažės pačių klientų skolinimosi poreikis; b) pablogėtų mažų bankų turimo ar net būsimo portfelio kokybė: išaugs uždelstos paskolos ir kredito rizikos nuostoliai; c) bus neigiamai paveiktas mažų bankų veiklos augimas bei pelningumas. Teigiamai vertinamas didelis mažų bankų kapitalo pakankumas, užtikrinantis geresnį bankų rizikos padengimą kapitalu ir didesnius netikėtų nuostolių absorbavimo rezervus.

9) *Kitos prognozės (trumpalaikė perspektyva):* a) dėl aukščiau nurodytų ekonominių prognozių, naujų rinkos dalyvių, ypač užsienio kapitalo, neturėtų atsirasti; b) narystė Europos Sąjungoje skatins įmones standartizuoti finansinius ir įmonės veiklos dokumentus, tai savo ruožtu atvers kelius ir dideliems bankams kredituoti smulkų verslą, kas reikštų didesnę mažiems bankams konkurencijos lygį; c) spartėjančios technologijos bei vartotojų poreikis naudotis šiuolaikiškiausiomis elektroninių pinigų bei internetinės bankininkystės priemonėmis, gali paveikti mažų bankų veiklą, jeigu pastarieji nespės laiku įdiegti reikalingų technologijų; e) siekdami diversifikuoti kapitalą, maži bankai rinkai turėtų pasiūlyti platesnį investavimo ir taupymo paslaugų spektrą; f) maži bankai, turintys sąlyginai nedidelį klientų skaičių, turėtų atidžiai įvertinti mažėjantį gimstamumo lygį šalyje - tai gali būti svari priežastis keisti bankų veiklos kryptį - bankai nuo pagrindinės kreditų išdavimo veiklos pamažu pereis prie investicinės veiklos produktų kūrimo ir skatinimo.

10) Įvertinant tai, kad finansų sektorius yra bene pagrindinė šalies ekonomiką veikianti jėga, atitinkamos valstybės institucijos turėtų būti suinteresuotos ne tik prižiūrėti ir kontroliuoti bankus ir jų grupes, bet ir visokeriopai remti - inicijuoti įvairius tyrimus, apklausas ar analizes, sutelkti Europos sąjungos ar kitų pasaulio šalių patirtį, nustatant bankams patrauklius finansinių lėšų šaltinius, skatinti plėsti ir diversifikuoti paslaugų spektrą.

LITERATŪRA

1. AB bankas „Hansabankas“ 2003 metų metinė ataskaita.
<http://www.swedbank.lt/files/ataskaitos/2003f.pdf> [žiūrėta 2008 07 20]
2. AB bankas „Hansabankas“ 2005 metų metinė ataskaita.
<http://www.swedbank.lt/files/ataskaitos/2005f.pdf> [žiūrėta 2008 07 20]
3. AB bankas „Hansabankas“ 2007 metų metinė ataskaita.
<http://www.swedbank.lt/files/ataskaitos/2007f.pdf> [žiūrėta 2008 07 20]
4. AB bankas „Hansabankas“ 2008 metų III ketvirčio ataskaita.
<http://www.swedbank.lt/files/ataskaitos/ataskaita2008q3.pdf> [žiūrėta 2008 10 06]
5. AB banko NORD/LB Lietuva 2003 m. metinė ataskaita.
http://www.dnb nord.lt/files/reports/2003_LB_metine.pdf [žiūrėta 2008 07 20]
6. AB banko NORD/LB Lietuva 2005 m. metinė ataskaita.
<http://www.dnb nord.lt/files/2005%20Metine%20ataskaita.pdf> [žiūrėta 2008 07 20]
7. AB bankas „Snoras“ audituota 2003 m. finansinė atskaitomybė.
http://www.snoras.com/files/55_5.pdf [žiūrėta 2008 07 20]
8. AB bankas „Snoras“ audituota 2005 m. finansinė atskaitomybė.
<http://www.snoras.com/images/graphics/1144247567.pdf> [žiūrėta 2008 07 20]
9. AB bankas „Snoras“ audituota 2007 m. finansinė atskaitomybė.
<http://www.snoras.com/files/Snoras-2007-LT.pdf> [žiūrėta 2008 07 20]
10. AB DnB Nord banko finansinė atskaitomybė 2007 m. gruodžio 31 d.
[http://www.dnb nord.lt/files/ab%20dnb%20nord%20fa%202007%2012%2031%20lt\[1\].pdf](http://www.dnb nord.lt/files/ab%20dnb%20nord%20fa%202007%2012%2031%20lt[1].pdf) [žiūrėta 2008 07 20]
11. AB SEB banko 2007 m. finansinė atskaitomybė
<http://www.seb.lt/pow/wcp/seblt.asp?lang=lt&website=TAB4> [žiūrėta 2008 07 20]
12. AB SEB Vilniaus banko 2005 m. finansinė atskaitomybė.
http://www.seb.lt/pdf/lt/SEB_VB_TFAS_2005.pdf [žiūrėta 2008 07 20]
13. AB Šiaulių bankas ir banko grupės 2003 m. finansinė ataskaita.
http://www.sb.lt/filemanager/download/67/Geltoni_Liet.pdf [žiūrėta 2008 07 20]
14. AB Šiaulių bankas ir banko grupės 2005 m. finansinė ataskaita.
http://www.sb.lt/dokumentai/fin_ataskaitos/SB_2005_12_31_metine_LT.pdf [žiūrėta 2008 07 20]
15. AB Šiaulių bankas ir banko grupės 2007 m. finansinė ataskaita.
<http://www.sb.lt/filemanager/download/417/2007%20metine%20ataskaita.pdf> [žiūrėta 2008 07 20]
16. AB Šiaulių bankas: Tarptautinė reitingų agentūra „Moody's Investors Service" atnaujino AB Šiaulių banko reitingą 2008-10-31.

- http://www.sb.lt/lt/apie_banka/finansiniai_rodikliai?durl=7f6d77bdf6f7e757b2fb66cc1464ec5f.
[žiūrėta 2008 11 01]
17. AB Ūkio bankas 2003 m. ataskaita. <http://www.ub.lt/forms/reports.2003.metine.pdf> [žiūrėta 2008 07 20]
 18. AB Ūkio bankas 2005 m. ataskaita. <http://www.ub.lt/forms/reports.2005.metine.pdf> [žiūrėta 2008 07 20]
 19. AB Ūkio bankas audituota finansinė atskaitomybė už 2007 m.
http://www.ub.lt/forms/reports.audituota_finansine_atskaitomybe_2007.pdf [žiūrėta 2008 07 20]
 20. AB Vilniaus bankas 2003 m. apžvalga. <http://www.seb.lt/pdf/lt/2003.pdf> [žiūrėta 2008 07 20]
 21. Aydin B. Banking structure and credit growth in Central and Eastern European countries // IMF working paper of International monetary fund institute, 2008.
www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2008/wp08215.pdf. [žiūrėta 2008 10 16]
 22. Aleknavičienė V. Finansai ir kreditas. – Vilnius: Enciklopedija, 2005, p. 167
 23. Bagdanavičiūtė V. Boutique ir finansuose Boutique // Versus, 2008, vasaris, Nr. 2(18), p. 20-26
 24. Bankų, pageidaujančių vykdyti mikrokreditavimą, atrankos rezultatai.
<http://www.invega.lt/content/view/212/14/> [žiūrėta 2008 10 16]
 25. Bank failures in mature economies. http://www.bis.org/publ/bcbs_wp13.pdf [žiūrėta 2008 10 16]
 26. Bendra bankų sektoriaus informacija, 2005 m. pabaigoje. <http://www.lba.lt/index.php/lt/29799/>
[žiūrėta 2008 07 20]
 27. Bendra bankų sektoriaus informacija 2007 m. IV ketv. pabaigoje.
<http://www.lba.lt/index.php/lt/30555/> [žiūrėta 2008 07 20]
 28. Berger A.N. et al. The effects of Competition from Large, Multimarket Firms on the Performance of Small, Single-Market Firms: Evidence from the banking Industry // Finance and Economics Discussion Series, 2005. www.federalreserve.gov/Pubs/feds/2005/200515/200515pap.pdf [žiūrėta 2008 08 10]
 29. Berger A.N. et al. Does market size structure affect competition? The case of small business lending // Center for economic institutions, 2005
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=286912 [žiūrėta 2008 08 10]
 30. Berger A.N et al. Does function follow organizational form? Evidence from the lending practices of large and small banks // Harvard Institute of Economic Research, 2002
faculty.chicagosb.edu/raghuram.rajana/research/funcform.pdf [žiūrėta 2008 10 05]
 31. Brokered deposit. <http://www.investopedia.com/terms/b/brokereddeposit.asp> [žiūrėta 2008 10 30]
 32. Bužinskas G., Šadžius L. Lietuvos komercinių bankų teisinės bazės formavimo ir raidos analizė // Teisė. – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2002, Nr.45, T.45, p. 23-42. - ISSN 1392-1274

33. Carter D. et al. Do small banks have an advantage in lending? An examination of small business lending performance for large and small banks // Department of Finance, 2002.
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=297007 [žiūrėta 2008 08 10]
34. Critchfield T. et al. The future of banking in America. Community banks: their recent past, current performance and future prospects // FDIC Banking review, 2004.
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=883629 [žiūrėta 2008 10 16]
35. Čiapas L. Bankų kapitalo pakankamumo reguliavimo raida // Pinigų studijos. – Vilnius: Lietuvos bankas, 1999, Nr. 3, p. 5-24. – URL:
http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos1999_3/pinigu_studijos1999_3.html
36. Čičinskas J., Šadžius L. Evolution of the banking system in Lithuania: from state-owned mono banks to a modern banking system (1988-2004) // Ekonomika. – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2006, Nr. 74, p. 7-20. – URL:
www.leidykla.eu/fileadmin/Ekonomika/74/Jonas_Cicinskas_Linas_Sadzius..pdf
37. Drūteikienė G. Marčinskas A. Lietuvos bankų įvaizdis ir jo kūrimas // Pinigų studijos. – Vilnius: Lietuvos bankas, 2000, Nr. 4, p. 38-48. – URL:
www.lbank.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2000_4/druteikiene.pdf
38. Dubauskas G. et al. Role of foreign banking institutions in the European Union's new financial market // Ekonomika. – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2005, Nr. 70, URL:
www.leidykla.vu.lt/inetleid/ekonom/70/straipsniai/str1.pdf
39. Dziobek C., van der Vossen J.W. Banking sector reform. Transforming financial systems in the Baltics, Russia and other countries of the former Soviet union // International monetary fund, 1999. http://books.google.lt/books?id=twjNjnnQt0C&pg=PA44&lpg=PA44&dq=dziobek+banking+sector+reform+baltics&source=bl&ots=V4sydFvR_j&sig=mf4afzUOgnwaQ6xFYsprTy5SKPI&hl=lt&sa=X&oi=book_result&resnum=1&ct=result [žiūrėta 2008 05 10]
40. Federal deposit insurance corporation: Federal home loan bank system.
http://www.fdic.gov/about/learn/advisorycommittee/fhlab_advances.html [žiūrėta 2008 10 20]
41. Federal reserve financial services: About federal reserve financial services.
<http://www.frbfinancialservices.org/aboutus/index.html> [žiūrėta 2008 10 20]
42. Fitch Ratings reitingų agentūros AB bankas „Snoras“ reitingas.
http://www.fitchratings.com/corporate/ratings/issuer_content.cfm?issr_id=80362152 [žiūrėta 2008 10 29]
43. Fitch Ratings reitingų agentūros UAB Medicinos bankas reitingas.
http://www.fitchratings.com/corporate/ratings/issuer_content.cfm?issr_id=86672923 [žiūrėta 2008 10 29]

44. Fitch Ratings reitingų agentūros AB SEB bankas reitingas.
http://www.fitchratings.com/corporate/ratings/issuer_content.cfm?issr_id=80362150. [žiūrėta 2008 10 29]
45. Garbaravičius T., Kuodis R. Lietuvos finansų sektoriaus struktūra ir funkcionavimas // Pinigų studijos. – Vilnius: Lietuvos bankas, 2002, Nr. 1, p. 18-47. – URL:
http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2002_1/garbaravicius.pdf
46. Gimusieji ir natūrali gyventojų kaita.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010501&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=3215&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14> [žiūrėta 2008 10 14]
47. Gyventojų skaičius metų pradžioje.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010206&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=3212&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14> [žiūrėta 2008 10 14]
48. Haas R.D. et al. What determines banks' customer choice? Evidence from transition countries // European bank for reconstruction and development, 2007. www.ebrd.com/pubs/econo/wp0104.pdf [žiūrėta 2008 10 05]
49. Informacija apie kredito įstaigų veiklą Lietuvoje 2008 m. trečiąjį ketvirtį.
<http://www.lb.lt/lt/istaigos/veikla20083.htm> [žiūrėta 2008 10 20]
50. Inter-American Development bank report „Foreign banks“.
<http://www.iadb.org/res/ipes/2005/docs/Chapter10Eng.pdf> [žiūrėta 2008 10 16]
51. International ratings agency FitchRatings assigned the following credit ratings to AB DnB Nord bankas. <http://www.dnbnord.lt/en/about/ratings/> [žiūrėta 2008 10 30]
52. Johnson F. Commercial Bank Management. – USA: Kolorado, 1992
53. Jurgutis V. Naujausios bankų įstatymdavystės tendencijos // Pinigų studijos. – Vilnius: Lietuvos bankas, 1998, Nr.3, p.32-38. – URL: www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos1998_3/jurgutis.pdf
54. Katkus V. Šiuolaikinės bankininkystės principai. - Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas, 2000.
55. Kredito reitingų reikšmės.
http://www.finmin.lt/web/finmin/kredito_reitingai/kredito_reitingu_reiksmes [žiūrėta 2008 10 06]
56. Kredito unija – daugiau nei bankas. <http://www.lku.lt/lt/apie-kredito-unija/kredito-unija---daugiau-nei-bankas.html> [žiūrėta 2008 10 16]

57. Lietuvos banko Finansinio stabilumo apžvalga (2008).
http://www.lb.lt/lt/leidiniai/fin_stabilumas/fsa_2008.pdf [žiūrėta 2008 10 16]
58. Lietuvos banko kredito įstaigų veikla (apžvalgos) 2001, 2003, 2005 ir 2007 m.
<http://www.lb.lt/lt/istaigos/veikla.htm> [žiūrėta 2008 07 20]
59. Lietuvos banko naujienų archyvas „Lietuvos ekonomikos raida ir perspektyvos“.
<http://www.lb.lt/news/pg.dll?lng=LT&did=2027> [žiūrėta 2008 10 30]
60. Lietuvos banko valdybos 2002 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. 91 „Maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui ir didelių paskolų apskaičiavimo taisyklės“. 2002.
<http://www.lb.lt/docs/htm/12002070441.htm> [žiūrėta 2008 10 16]
61. Lietuvos banko valdybos nutarimas 2000 m. gruodžio 21 d. Nr.172 „Dėl kapitalo pakankamumo skaičiavimo taisyklių“. <http://www.lb.lt/docs/htm/120001221172.htm> [žiūrėta 2008 09 20]
62. Lietuvos banko valdybos 2004 m. sausio 29 d. nutarimas Nr. 1 „Dėl likvidumo normatyvo skaičiavimo taisyklių“. <http://www.lb.lt/docs/htm/1200401291.htm> [žiūrėta 2008 10 20]
63. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=325067&p_query=&p_tr2. [žiūrėta 2008 04 10]
64. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija.
www.ukmin.lt/files/Docs/Ilgalaikė/galutine040121.doc [žiūrėta 2008 10 20]
65. Lizingo rinkos dalis pagal portfelį. <http://www.lease.lt/5.html> [žiūrėta 2008 07 20]
66. Maldeikis E. Bankinės krizės pamokos ir dabartinė bankinio sektoriaus raida Lietuvoje.
www.kuss.lt/n/uploads/metodine%20medziaga/krizes_bankai_raid.doc
67. Martinkus B., Žilinskas V. Pinigai. Vertybiniai popieriai. Bankai. – Kaunas: Technologija, 1998, p. 25
68. Pagrindiniai bankų veiklos rodikliai 2005 m. pabaigoje, tūkst. Lt.
<http://www.lba.lt/index.php/lt/29801/> [žiūrėta 2008 07 20]
69. Pagrindiniai bankų veiklos rodikliai 2007 m. pabaigoje, tūkst. Lt.
<http://www.lba.lt/index.php/lt/30557/> [žiūrėta 2008 07 20]
70. Ramonas K. Komerciniai bankai ir jų priežiūros raida Lietuvoje // Pinigų studijos. – Vilnius: Lietuvos bankas, 2002, Nr. 3, p. 5-26. – URL:
www.lbank.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2002_3/ramonas.pdf
71. Papievis J. Nemokšiško ir klastos kokteilis // Verslo žinios, 2006, liepos 27 d., p. 7.
archyvas.vz.lt/show_file.php?file=vez20060726_07.pdf. [žiūrėta 2008 05 04]
72. Šadžius L. Lietuvos komercinių bankų ekstensyvi plėtra ir griūtis (1991-1996 m.) // Pinigų studijos. – Vilnius: Lietuvos bankas, 2004, Nr. 4, p. 5-30. – URL:
www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2004_4/sadzius.pdf

73. Turto bankas 1997 metų ataskaita. http://www.turtas.lt/lit/Metu_ataskaitos/cat:21;id:38; [žiūrėta 2008 05 04]
74. UAB Medicinos bankas metinė ataskaita 2003 m. <http://www.medbank.lt/PDF/mb2003.pdf> [žiūrėta 2008 07 20]
75. UAB Medicinos bankas metinė ataskaita 2005 m. http://www.medbank.lt/PDF/mb2005annual_report.pdf [žiūrėta 2008 07 20]
76. UAB Medicinos bankas metinė ataskaita 2007 m. <http://www.medbank.lt/PDF/metine%20ataskaita%202007%20lt.pdf> [žiūrėta 2008 07 20]
77. Veikiančių įmonių pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos rūšis ir įmonių dydžius 2008 01 01. <http://www.stat.gov.lt/lit/pages/view/?id=2155>. [žiūrėta 2008 10 16]
78. Verslo žinios. „Ancorobank“ išsikapstė. <http://archyvas.vz.lt/news.php?strid=1002&id=388047> [žiūrėta 2008 05 04]
79. Verslo žinios. „Ūkio banko reitingų perspektyva tapo neigiama“. <http://vz.lt/Default2.aspx?ref=lastcomm&ArticleID=2b8c7865-7c10-4892-af3f-04ca316aa339&readcomment=1> [žiūrėta 2008 10 29]

ANOTACIJA

Budreikienė A. (2008) Mažų bankų veiklos galimybių Lietuvos rinkoje vertinimas / Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. D. Jurevičienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, Ekonomikos katedra. – 77 p.

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota Lietuvos rinkoje veikiančių mažų bankų veiklos ypatumai bei problemos, vystymosi perspektyvos bei veiklos prognozės. Pirmojoje darbo dalyje tiriama bendra Lietuvos finansų sistemos sudėtis ir mažų bankų vieta joje bei apžvelgiama bankininkystės evoliucija. Antrojoje dalyje įvertinamas mažų bankų vaidmuo šalies ekonomikoje, nustatant pagrindines mažų bankų veiklą stimuliuojančias jėgas. Mažus bankus veikiančių išorinių aplinkų įtaka bei pagrindinės veiklos riziką ribojančių rodiklių vykdymo tendencijos apžvelgiamos trečiojoje darbo dalyje. Ketvirtojoje dalyje pateikiama mažų bankų stiprybių, silpnybių, galimybių bei grėsmių analizė, o mažų bankų tolesnės veiklos perspektyvos pateikiamos penktojoje dalyje.

Pagrindiniai žodžiai: mažas bankas, finansų sistema, bankininkystė, banko veikla.

ANNOTATION

Budreikienė A. (2008). Assessment of activity potential of small banks in Lithuanian market / Master's Work in Public Sector Economics. Supervisor assoc. doc. dr. D. Jurevičienė. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Finance Management, Department of Economics – 77 p.

This master's work analyzes peculiarity and problems of small banks activity, progress prospects and future activity prognoses. First part of this work searches the constitution of Lithuania finance system and which place is hold by small banks, also there is made a review of banking evolution. In the second chapter there is evaluated the role of small banks in country economy, by establishing main stimulating strengths of small banks. The external environment which have influence to small banks and pursuance tendencies of main prudential requirements established by the Law of the Republic of Lithuania on Banks are reviewed in the third chapter. The fourth part discovers results of small banks strengths, weakness, opportunities and threats (SWOT) analyses. Small banks future activity prospects are presented in the fifth chapter.

Key words: small bank, finance system, banking, bank activity.

SANTRAUKA

Budreikienė A. (2008) Mažų bankų veiklos galimybių Lietuvos rinkoje vertinimas / Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. D. Jurevičienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, Ekonomikos katedra. – 77 p.

Maži bankai yra svarbūs Lietuvos finansų sistemos dalyviai, nes įvertinę savo veiklos galimybes, pastarieji specializuojasi ir aktyviai didina rinkos dalį tose veiklos srityse, kurios yra mažai užimtos didžiųjų bankų. Maži bankai dėl kapitalo dydžio, struktūros ar kilmės, veikiami tų pačių rinkos sąlygų, teisinės ir ekonominės aplinkos, besikeičiančių vartotojų poreikių, jautriau nei didieji bankai reaguoja į rinkos pokyčius, stengdamiesi išlikti ir efektyviai veikti. Šio darbo praktinė reikšmė yra ta, kad Lietuvoje nėra atliekama tyrimų, nagrinėjančių mažų bankų vystymosi bei veiklos galimybes ar tokių bankų veiklos perspektyvas, netiriamos naujų finansavimo šaltinių pritraukimo galimybės.

Tyrimo objektas - Lietuvos rinkoje veikiančių mažų bankų veiklos analizė, nustatant jų veiklos ypatumus, problemas, tolesnes vystymosi perspektyvas ir įtaką šalies ekonomikai bei visai finansų sistemai.

Hipotezė - esminis spartaus mažų bankų vystymosi, gyvybingumo ir plėtros pagrindas – mažų bankų atrasta veiklos niša, tačiau, nežiūrint į tai, naujų finansų rinkos dalyvių (finansinių įmonių) atėjimas į rinką gali susilpninti mažų bankų kredito rinkos dalį ir pastarųjų išlikimas Lietuvos rinkoje sietinas su užsienio kapitalo pritraukimu.

Darbo tikslas – išnagrinėti mažų bankų veiklos specifiką Lietuvos rinkoje, nustatyti veiklos galimybes ir pateikti ateities veiklos prognozes.

Uždaviniai:

- Iširti mažų bankų raidą bei plėtros tendencijas Lietuvoje;
- Išanalizuoti pagrindinius mažų bankų veiklą įtakančius veiksnius, iširti teisinės bei ekonominės aplinkos poveikį;
- Įvertinus mažų bankų stiprybes ir silpnybes nustatyti jų veiklos galimybes bei grėsmes;
- Atsižvelgiant į Lietuvos rinkos specifiką, Lietuvos ir pasaulio ekonomikos kaitos tendencijas, nustatyti mažų bankų veiklos tobulinimo aspektus bei ateities prognozes.

Tyrimo metodika - Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės literatūros, nagrinėjamų bankų finansinių dokumentų, bankų veiklą reglamentuojančių įstatymų, bankų bei kitų finansų sistemos dalyvių veiklos duomenų istorinė, palyginamoji analizė ir sintezė, taip pat pateikti grafiniai vaizdavimai.

Baigiamajame darbe atlikta mažų bankų ir darbo pradžioje pasirinktų didžiųjų bankų veiklos kryptų, finansinių rodiklių palyginamoji analizė, nustatytos pagrindinės mažų bankų veiklą

stimuliuojančios jėgos, išanalizuotos pagrindinių veiklos riziką ribojančių normatyvių vykdymo galimybės bei tendencijos. Atliekant rinkos tyrimą, buvo nustatyta, kad maži bankai sėkmingai ir pelningai veikia pasirinktose veiklos sferose, pamažu didina rinkos dalis bendroje nagrinėtų bankų rinkoje, bei sėkmingai laikosi konservatyvios politikos vykdydami kapitalo pakankamumo bei likvidumo rodiklius. Atliktų tyrimų rezultatai patvirtino darbo pradžioje iškeltą hipotezę. Įvertinus atliktą mažų bankų stiprybių, silpnybių, galimybių bei grėsmių analizę, pateiktos mažų bankų veiklos perspektyvos Lietuvos rinkoje.

SUMMARY

Budreikienė A. (2008). Assessment of activity potential of small banks in Lithuanian market / Master's Work in Public Sector Economics. Supervisor assoc. doc. dr. D. Jurevičienė. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Finance Management, Department of Economics – 77 p.

Small banks are important participants of Lithuania finance system, because they specialize and raise their market share positively in those areas of activities which are not covered by giant banks. Despite the fact that small banks are influenced by the same market, law and economic environment, purchaser need's which are volatile, they react more sensitively to market changes. But still they attempt to survive and work efficiently. The importance of this master work is that in Lithuania there are no researches which analyze small banks growth and activity potential, likewise small banks activity prospects or possibilities to raise new finance resources.

Research object – the analyzes of small banks activity in Lithuania market, by establishing small banks activity peculiarities, problems, growth prospects and small banks influence to country economy and to whole finance system.

Hypothesis – fundamental foundation of rapid small banks growth, vitality and expansion is small banks activity niche, however new finance market participants entry into the market may reduce small banks market share and survival of small banks in Lithuania market is related with foreign capital raise.

Research goal – to analyze activity specific of small banks in Lithuania market, to establish activity potential and represent future activity prognoses.

Tasks:

- Explore evolution and tendencies of expansion of small banks in Lithuania market;
- Sift fundamental elements which influence small banks activity, explore impact of low and economy environment;
- Make small banks strengths, weakness, opportunities and threats (SWOT) analyses;

- Establish small banks activity development aspects and prognoses taking into account specific of Lithuania market, Lithuania and world economy tendencies.

Research methods – historical, comparison analyses and synthesis of Lithuania and foreign science literature, banks finance documents, law, banks and other finance system participants activity documents, also there is used graph methods.

In the master work is presented small banks and in the beginning of the work picked giant banks activity trends and finance indexes analyses, estimated fundamental elements which runs small banks activity, analyzed potential and tendencies of main prudential requirements pursuance. Market research results proclaim that small banks have successful and profitable activity in the niche which was picked by small banks, small banks increase market share gradually and that small banks follow conservative policy of main prudential requirements – capital adequacy and liquidity rates pursuance. The research results support hypothesis. Taking into account small banks strengths, weakness, opportunities and threats (SWOT) analyses results small banks activity prospects in Lithuania market were presented.